शिक्षा क्षेत्रको योजना, २०८१-२०९०

Education Sector Plan, 2024-2033

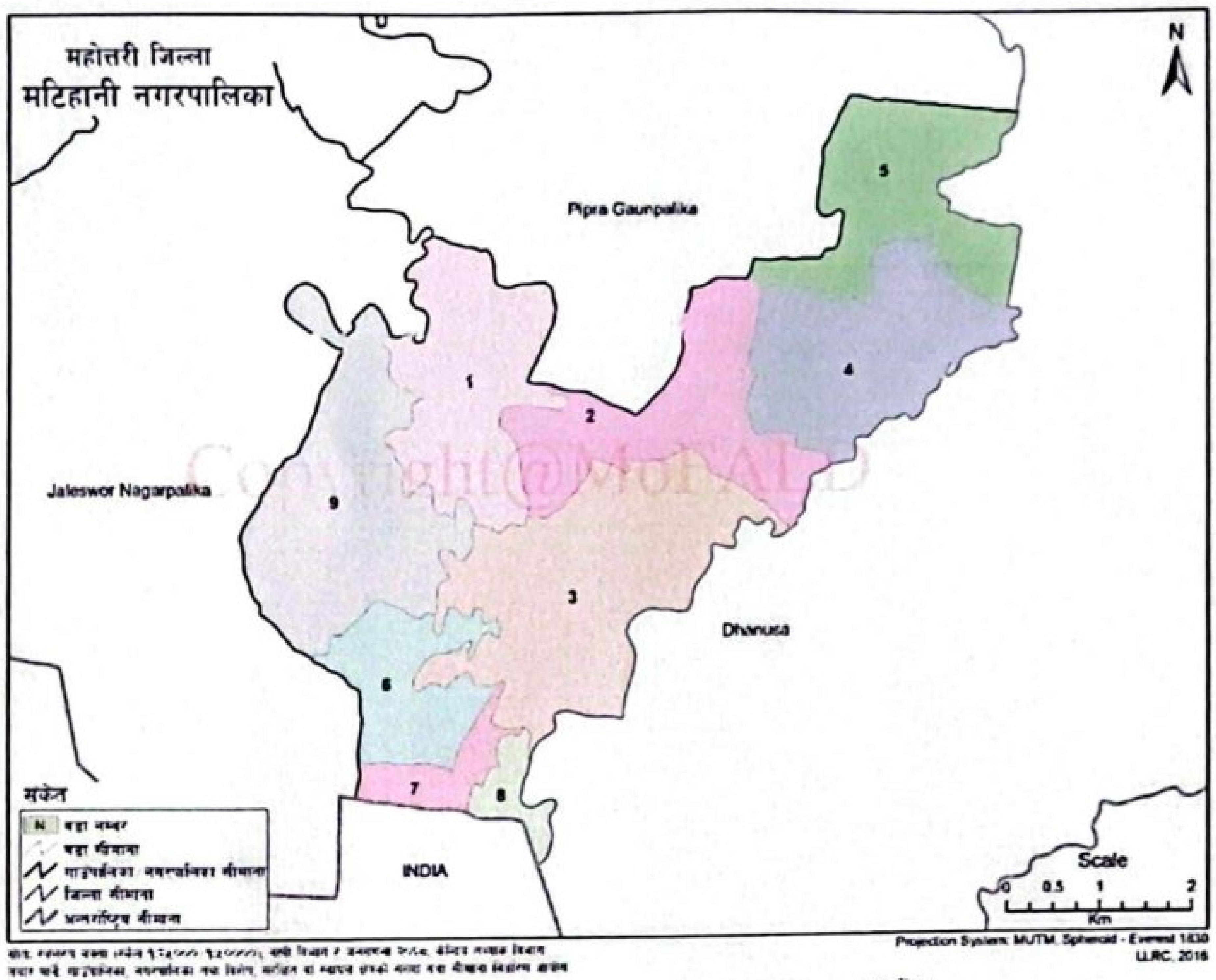

मटिहानी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय धिरापुर, महोत्तरी मधेश प्रदेश, नेपाल

स्थानीय सरकार

हरि प्रसाद मण्डल
नगर प्रमुख

मटिहानी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मटिहानी, महोत्तरी

(पहिलो अद्यावधिक २०८१)

विषय सूची

योजनाको सारांश ८
विषय प्रवेशः ८
मटिहानी नगरपालिका योजना निर्माणको औचित्य ९
मटिहानी नगरपालिका शिक्षा योजना निर्माणका आधार ९
शिक्षा योजना निमार्ण प्रक्रिया १०
परिच्छेद १ .... १२
१.१ पृष्ठभूमि १२
१.२ पालिकाको समग्र सन्दर्भ १३
१.४ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू ३०
१.५ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको विकासकालागि मुख्य अवसरहरू ३१
परिच्छेद दुई ३३
दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य/गन्तव्य ३३
२.१ परिचय ३३
२.२ दीर्घकालीन सोच (Vision) ३३
२.३ ध्येय (Mission) ३३
२.४ उद्देश्यहरू (Objectives) ३३
२.५ रणनीतिहरू (Strategies) ३४
२.६ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि ३४
२.७ अपेक्षित मुख्य कार्य सम्पादन सूचक (परिमाणात्मक नतिजा ३६
परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू ४१
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा ४१
३.२ आधारभूत शिक्षा ४७
३.३ माध्यमिक शिक्षा ५२
३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ ५८
३.५ अन्य उपक्षेत्रहरू ६१
परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू ६२

CamScanner

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन...६२

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास...६६

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण...७४

४.४ दिवा खाजासहित पोषणतथा स्वास्थ्य कार्यक्रम...७७

४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा...८१

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास...८५

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि...८९

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन...९३

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन...१००

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन...१०७

अनुसूची १ : स्थानीय शिक्षा योजनाको प्रस्तावित ढाँचा...१११

CS CamScanner

नगरपालिका शिक्षा योजना निर्माणको कार्यदलका सदस्यहरु :

श्री हरि प्रसाद मण्डल	संयोजक	नगर प्रमुख
श्री राजेश कुमार शर्मा	सदस्य	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री गणेश प्रसाद	सदस्य	वडा अध्यक्ष मटिहानी न पा ८
श्री अजय कुमार पाण्डेय.	सदस्य	प्र अ श्री राम मा वि मटिहानी
श्री चन्देश्वर साह	सदस्य	शिक्षा तथा खेलकुद शाखा मटिहानी न पा

नगरपालिका शिक्षा योजना संसोधन कार्यदलका सदस्यहरु :

श्री हरि प्रसाद मण्डल	संयोजक	नगर प्रमुख
श्री मंजु देवी साह	सदस्य	नगर उप-प्रमुख
श्री पवन मण्डल	सदस्य	स्वास्थ्य शाखा
श्री चन्देश्वर यादव	सदस्य	योजना शाखा
श्री श्रीश कुमार मिश्र	सदस्य	प्र.अ
श्री इश्वोरी पौडेल	सदस्य	प्र.अ
श्री रंजित राउत	सदस्य	स्थानीय संघ संस्था
श्री ममता साह	सदस्य	बाल क्लव
श्री गणेश प्रसाद	सदस्य	शिक्षा प्रेमी
श्री युगेश्वर खत्बे	सदस्य	वि.व्य.स.
मो. ज्युल हक	सदस्य	शिक्षा प्रेमी
श्री ध्रुव राय	सदस्य	भाषा विशेषज्ञ
श्री जय कुमार यादव	सदस्य	सूचना प्रा.वि..अधि
श्री सुनकेशी कुमारी चौधरी	सदस्य	कार्यपालिका सदस्य
श्री कालिम अन्सारी	सदस्य	वडा अध्यक्ष
श्री जित नारायण माझी	सदस्य	वडा अध्यक्ष
श्री चन्देश्वर साह	सदस्य- सचिव	शिक्षा शाखा

शिक्षा योजना लेखन समिति :

श्री चन्देश्वर साह	संयोजक	शिक्षा तथा खेलकुद शाखा मटिहानी न पा
श्री चन्द्रशेखर शर्मा.	सदस्य	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री जय कुमार यादव	सदस्य	सूचना प्रविधि अधिकृत
श्री युगेश्वर खत्बे	सदस्य	अध्यक्ष वि व्य स
श्री ध्रुब राय	सदस्य	नेपाली भाषा विशेषज्ञ
श्री श्रीश कुमार मिश्र	सदस्य	प्र अ श्री राम मा वि मटिहानी
श्री राज किशोर चौधरी	सदस्य	प्र अ सिमरदही मा वि

CamScanner

विशेष सल्लाहकार :

श्रीमति मंजु देवी साह	नगर उप प्रमुख
श्री मदन चौधरी	सामाजिक विकास समिति संयोजक
श्री जितनारायण माझी	वडाध्यक्ष मटिहानी न.पा. ७

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग :

पिपुल प्रमोट सेन्टर, धनुषा (पि.पि.सि)

यूनिसेफ नेपाल

प्राविधिक सहयोगी

श्री जय कुमार यादव	सुचना तथा पविधी अधिकृत
श्री रेयाज अंसारी	कम्प्युटर अपरेटर

विशेष सहयोगी :

श्री भरत बाबु सुवेदी, इकाई प्रमुखशिक्षा विकाश तथा समन्वय इकाइ , महोत्तरी

श्री बिन्देश्वर राम ,जिल्ला संयोजक ,प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम ,महोत्तरी

प्रकाशक	मटिहानि नगरपालिका , महोत्तरी
प्रकाशन प्रति	: १०००
सर्वाधिकार	प्रकाशकमा
मुद्रणः	युनियन प्रेष जनकपुर
प्रमाणित मिति	२०७८ चैत्र १० गते
प्रकाशन मिति	२०७८ चैत्र
अद्यावधिक	: २०८१/११/११

CamScanner

हार्दिक आभार

देश विकासका लागि योजनाले मार्गदर्शन गर्दछ । यो निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो । यसैका आधारमा राष्ट्रले अपेक्षा गरेका उपलब्धिहरु हासिल भई समृद्धि तर्फ उन्मुख हुन्छ । स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात स्थानीय तहमा दिएको अधिकार अनुरुप स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्वन्धी अधिकारहरू स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको अवस्थामा विद्यालय शिक्षा लगायत समग्र नगरपालिकाको शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरु तयार गरी वर्तमान एवम् भावी पुस्तालाई सुनौलो मटिहानी नगरपालिकाले स्थानीय तहको शिक्षामा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको सर्वविदित नै छ । मटिहानी नगरपालिकाले यस पालिकाको शैक्षिक सुधार गरी गुणस्तरीयता ल्याउन शिक्षा क्षेत्रको योजना २०८१-२०९० तयार गरी कार्यान्वयन हुने क्रममा रहेको छ।

शिक्षा क्षेत्रको योजना यस नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक क्षेत्रको १० बर्षे मार्गदर्शन हो । यहि मार्गदर्शनका आधारमा आगामी वर्षहरुमा शैक्षिक कार्यक्रमहरु तयार गर्दै अगाडि बढ्ने अपेक्षा नगरपालिकाले राखेको छ । यस शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माणमा सामाजिक विकास समिति शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण समिति प्राविधिक समिति र सम्पूर्ण महानुभावहरुको सहयोग सुझाव सल्लाहप्रति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

....
हरि प्रसाद मण्डल
नगर प्रमुख
मटिहानी नगरपालिका

प्राक्कथन

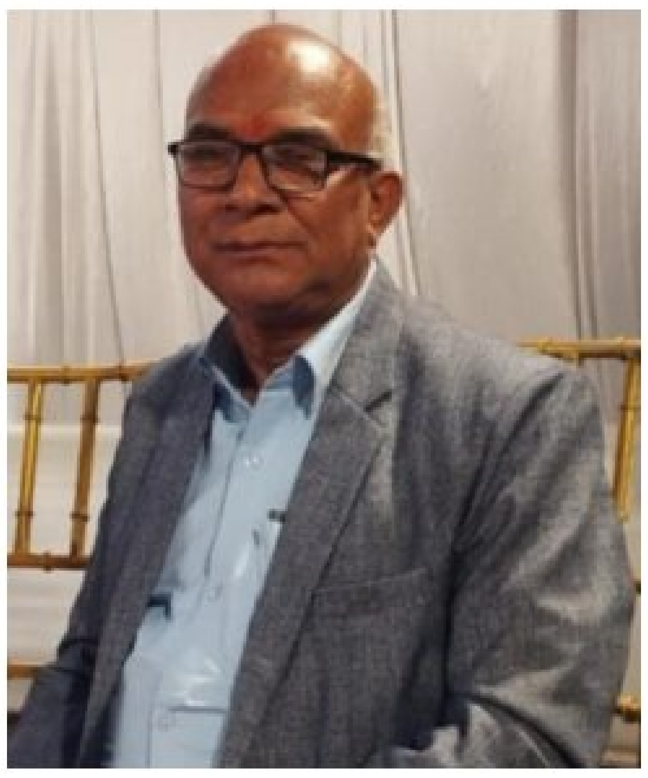

शिक्षामा सबैको पहुँच गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता प्रविधिमैत्री समान सहभागिता शिक्षामा लैङ्गिक तथा सामाजिक भेदभावरहित अवसर प्रभावकारी शैक्षिक व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण गर्नुपर्ने आजको प्रमुख आवश्यकता हो। दिगो विकासका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन शिक्षाका राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तरराष्ट्रिय प्रतिबद्धता साकार पार्न स्थानीय तहमा सरोकारवाला पक्षहरुसँग मिलेर शिक्षालाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउने कार्यमा शिक्षा क्षेत्रको योजनोले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ ।

मटिहानी नगरपालिका शिक्षा युवाखेलकुद शाखाले यस क्षेत्रको शैक्षिक सुधारका लागि विभिन्न योजना तथा कार्यक्रमहरुद्वारा निरन्तर रुपमा आफ्नो भूमिकालाई अगाडि बढाएको छ । शिक्षा क्षेत्रको योजना तयारका लागि आर्थिक सहयोग गर्नु हुने मटिहानी नगरपालिकातथा प्राविधिक सहयोगको रुपमा सहयोग गर्ने शिक्षा बिकाश तथा समन्वय इकाइ र पिपुल प्रमोट सेन्टर, धनुषा प्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछौ ।

प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्रको योजना यस आकारमा ल्याउन महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नुहुने शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण लेखन समिति प्राविधिक समिति तथा सामाजिक विकास समितिलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै समय समयमा सल्लाह सुझाव प्रदान गरी सहयोग पऱ्याउने नगरपालिका परिवार, नगर शिक्षा समिति, प्रधानाध्यापक, शिक्षक पेशागत संघ संगठन, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी, प्रारम्भिक कक्षा पढाई कार्यक्रम, राजनीतिक दल, तथ्याङ्क संकलनकर्ता महानुभावहरुप्रति आभार प्रकट गर्दै आगामी दिनमा परिष्कृत गर्दै अगाडि बढ्नका लागि रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछौ ।

....

चन्देश्वर साह
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा
मटिहानी नगरपालिका

CS CamScanner

योजनाको सारांश

नेपालले गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) अन्तर्गत संघीय, प्रदेश, र स्थानीय तहले विभिन्न क्रियाकलाप संचालन गरेका छन् । यस योजनाले विशेषगरी बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्ने, शिक्षामा समावेशीकरण प्रवर्द्धन गर्ने, र शिक्षाका लागि दिगो पूर्वाधार विकास गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

शिक्षा नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनमा प्रादेशिक शिक्षा सुधार पहल र स्थानीय तहका शिक्षा कार्यालयहरूलाई सक्रिय बनाइएको छ । यस क्रममा शिक्षाका लागि विभिन्न स्रोत परिचालन गरी स्थानीय शिक्षा क्षेत्र योजना (LESP) तयार गर्न तथा लागू गर्न जोड दिइएको छ ।

यसका साथै शिक्षा क्षेत्रमा डिजिटल प्रविधि, बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, र दिगो विकास लक्ष्य (SDG) प्राप्त गर्न विशेष ध्यान दिइएको छ । संघीय सरकार र अन्तर्राष्ट्रिय साझेदारहरूको सहयोगमा शिक्षामा गुणस्तर सुधार गर्न थुप्रै कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरीएका छन् ।

सारांशमा, नेपालको शिक्षा क्षेत्रमा सुधारका लागि दिगो विकास लक्ष्य अन्तरगत सन् २०३० सम्म शिक्षा नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिइएको छ । गुणस्तरीय, समावेशी, र लचिलो शिक्षाका लागि ठोस कदम चालिएको छ ।

विषय प्रवेशः

विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी प्राप्त सफलताहरूलाई उजागर गर्दै, शिक्षा क्षेत्रमा गुणस्तर, पहुँच, समावेशिता, र दिगोपन सुनिश्चित गर्नका लागि शिक्षा अभियानको नयाँ अवधारणा प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालका विश्वविद्यालय तहका शिक्षाका सुधारका लागि विश्वविद्यालय शिक्षा क्षेत्र अभियान सञ्चालनमा रहेको छ । त्यसैगरी, प्रदेशस्तरमा पनि शिक्षा क्षेत्रको अभियानलाई थप सशक्त बनाउन काम भइरहेको छ ।

स्थानीय तहमा पनि बालमैत्री तथा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि स्थानीय संरचनाहरू सक्रिय रूपमा कार्य गरीराखेका छन् । समग्रमा, शिक्षा प्रणालीमा रहेका चुनौतीहरूलाई समाधान गर्दै दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने उद्देश्यले यस अभियानलाई व्यवस्थित रूपले अगाडि बढाइएको छ ।

नेपालको शिक्षा प्रणाली, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र, सामुदायिक र निजी शिक्षाका कार्यक्रमहरू, शिक्षक व्यवस्थापन, पाठ्यक्रम सुधार, तथा शैक्षिक पुनर्संरचनाको आवश्यकताले प्रेरित भएर स्थानीय स्थानीयतहमा शिक्षा अभियान सञ्चालनमा आएको हो । शिक्षा क्षेत्रमा गुणस्तर सुधार, पहुँच विस्तार, र समावेशिता सुनिश्चित गर्न, स्थानीय स्थानीय तहका शिक्षा योजनाहरूलाई प्रभावकारी बनाउँदै लैजाने

CamScanner

उद्देश्यले स्थानीय सरकार, सरोकारवाला निकाय, र शिक्षासँग सम्बन्धित साझेदार संस्थाहरूको सहकार्यमा अभियान अघि बढाइएको छ । शिक्षा अभियानले शिक्षामा रहेका चुनौतीहरू समाधान गर्दै गुणस्तरमा सुधार, सहभागिता र दिगोपनका सिद्धान्तहरूको प्रवर्द्धन गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

नेपालको शिक्षा क्षेत्र योजना (Education Sector Plan) कार्यान्वयनको महत्वपुर्ण कडीको रूपमा स्थानीय तहका योजना र कार्यक्रमहरूलाई सहजीकरण गर्दै, शैक्षिक संरचनाको पुनर्संरचना, शिक्षकहरूको क्षमता विकास, पाठ्यक्रम अनुकूलन, र विद्यार्थी केन्दित बनाइएका छ ।

यस अभियानले शिक्षामा नवप्रवर्तन, दीगो विकासका लक्ष्यहरूसँग मिल्ने शैक्षिक उपलब्धिहरू, संस्थागत गर्न योगदान पुऱ्याएको छ । त्यसैले, स्थानीय तहमा यस अभियानको निरन्तरताका लागि सहकार्य, अनुगमन, र मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित रूपमा अघि बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।

मटिहानी नगरपालिका योजना निर्माणको औचित्य

१. स्थानीय तहमा लागु गरीने शिक्षाको व्यवस्थापन Vertical/Horizontal प्रणालीमा आधारित स्पष्ट गर्न ।
२. स्थानीय र प्रादेशिक तहमा हुने कार्यहरूलाई शिक्षामा प्रभावकारी रुपमा समावेश गर्न अनुगमन, समीक्षा र प्रयोगात्मक कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न ।
३. कार्यान्वयन र अनुगमन प्रक्रियामा देखिएका समस्या, चुनौतीहरू, र उपलब्धिहरूलाई विश्लेषण गर्दै सुधारको लागि सिफारिस गर्न ।
४. समावेशी शिक्षामा सुधार नीति, योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउँदै सबैका लागि समान अवसर सुनिश्चित गर्न ।
५. शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा परिणाममुखी कार्यहरू अघि बढाउन ।
६. नगरपालिकाको विद्यालय उमेर समुहका सबै बालबालिकाहरुको लागि अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा एवं निशुल्क माध्यमिक शीक्षा सुनिस्चित गर्न

मटिहानी नगरपालिका शिक्षा योजना निर्माणका आधार

यस नगरपालिकाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा निम्नलिखित दस्तावेजलाई मूल आधार बनाइ निमार्ण गरिएको छ । यसका अतिरिक्त अन्य सान्दर्भिक सामग्री तथा विज्ञहरुको सल्लाह सुझाव लिई शिक्षा योजना निर्माण गरिएको हो ।

- नेपालको संबिधान, २०७२
- सोहौं आवधिक योजना
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७

CamScanner

- अनिवार्य तथा निःशुलुक शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ र नियमावली २०७७ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना र सिकाइ आपूरण तथा द्रुत सिकाइ योजना
- शिक्षा नीति मूलतः राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७९
- विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति
- दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाचा
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र स्थानीय तहको विकास योजना
- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना
- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन
- मधेश प्रदेश शिक्षा नीति, २०८१
- विद्यालय सधुार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

शिक्षा योजना निमार्ण प्रक्रिया

उल्लिखित प्रारम्भिक मस्यौदा समूहहरूबाट तयार भएका प्रारम्भिक मस्यौदालाई आवश्यक परिमार्जन गरी निर्धारित ढाँचामा योजनाको खाका तयार गरी पहिलो पूर्ण मस्यौदा तयार गरिएको थियो । यस कार्यका लागि विज्ञसहित मन्त्रालयको टिमले काम गरेको थियो । यस क्रममा उल्लिखत विषयगत अध्ययनहरू, शिक्षा क्षेत्रको विश्लेषण प्रतिवेदन तथा सम्बन्धित अध्ययनहरूलगायत अन्य आवश्यक सन्दर्भहरूलाई समेत अध्ययन गरिएको थियो भने विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायका कर्मचारीहरूसँग आवश्यकतानुसार निरन्तर छलफल गरिएको थियो । यस क्रममा योजना प्राविधिक समिति, योजना प्राविधिक सल्लाहकार समूह तथा योजना प्राविधिक समितिमा आवश्यक छलफल गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गरिएको थियो । यसरी तयार भएको पहिलो मस्यौदामा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त हुने सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समेत ध्यान दिएर यो योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार गरिने छ । राष्टिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रमलाई प्राविधिक सहयोगकर्ताको रुपमा सहयोग गर्ने संस्था प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोश्रोले श्री शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ महोत्तरीको आयोजनामा शिक्षा योजना निर्माण तथा क्षमता विकास सम्बन्धी ५ दिने कार्यक्रम सञ्चालन मिति २०७७ फाल्गुन १९ गते देखि २५ सम्म सञ्चालन गरिएको ।

- पालिकाबाट सहभागिहरुले पालिकास्तरमा योजना तय सम्बन्धी छलफल तथा तयारी गरिएको ।
- नगरपालिकाको शिक्षा योजना निमार्णका लागि कार्यदिश सहितको ५ सदस्यीय निर्माण कार्यदलको गठन भएको ।
- योजनालाई मूर्तरूप दिन आन्तरिक छलफल तथा कार्ययोजना निर्माण गरिएको ।
- योजनाको लागि आवश्यक तथ्याङ्क तथा आवश्यक दस्तावेजहरुको अध्ययन टिपोट संकलन ब्यवस्थापन तथा गरिएको ।

CS CamScanner

- पालिकामा नभएको तथ्यांकको लागि नयाँ फारामहरूको निर्माण गरि तथ्यांक संकलन गरिएको ।
- योजनाको लागि आवश्यक समस्याको विश्लेषण पालिको दुरदृश्टी लक्ष्य उदेश्य कार्यक्रमको लागि पालिकाको सबै सरोकारवालाहरुको सुझाब संकलनको लागि कार्यशाला मिति २०७७ माघ ५ गते सञ्चालन गरिएको। जसमा ७ जनाको सहभागिता रहेको । साथै भर्चुअल वा लिखित रुपमा अन्य सहभागि हुन नसकेका सरोकारवालाहरुको समेत सुझाब संकलन गरिएको ।
- सुझाबको आधारमा कार्यदलबाट योजनाको डाफ्ट तयार गरिएको ।
- डाफ्टमा पुन सुझाबको लागि सुझाब संकलन तथा छलफल गरिएको ।
- योजनालाई अन्तिम रुप दिइ नगरपालिका सभाबाट मिति २०७८ चैत्र १० गते प्रमाणित गरिएको ।
- अद्यावधिकको लागि पि.पि.सि. गैरसरकारी संस्थाले २०८१ सालमा सहकार्य गरि पुनः अद्यावधिक
- नगरपालिका कार्यपालिका स्तरीय बैठक
- १७ सदस्य संसोधन कार्यदल गठन गरियो
- स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको अवस्था विश्लेषण गर्न ESP Toolkit अद्यावधिक र विश्लेषण गरिएको ।
- योजना अद्यावधिकको कार्यदलका पदाधिकारीहरुको लागि ३ दिने आवाशीय क्षमता अभिवृद्धि तथा योजना मस्यौदा तयारी कार्यशाला संचालन
- नगर-टोल तथा वडास्तरमा विभिन्न सरोकारवाला (वडाध्यक्ष, विद्यालयका प्रधानाध्यापक र शिक्षक विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, अपाङ्गता, सङ्घसस्था लगायत विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी सङ्घससंथा आदिके भेलामा छलफल गरी सुझाव संकलन ।
- योजनाको मस्यौदा तयार ।
- नगर शिक्षा समितिद्वारा मस्यौदा नगर शिक्षा योजनामाथि सरोकारवालाको सुझाव सङ्कलन तथा पृष्ठपोषण ।
- नगर शिक्षा समितिद्वारा योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार ।
- नगर शिक्षा समितिद्वारा गाउँ शिक्षा योजनालाई अन्तिम रुप दिई स्वीकृतिका लागि कार्यपालिका बैठकमा पेश
- कार्यपालिकाबाट योजनाको स्वीकृति र कार्यान्यन ।

CamScanner

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

वि.सं. २०७२ मा जारी भएको नेपालको संविधानअनुसार संघीय गणतन्त्रात्मक राज्यव्यवस्था प्रारम्भ भई संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकार क्रियाशील रहेका छन् । यस संविधानले समग्रमा समतामूलक, समावेशी र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण गर्ने ध्येय राखेको छ भने यस ध्येय अनुकूलका शिक्षासम्बन्धी सबै नागरिकको आधारभुत र विशिष्ट प्रकारका मौलिक हकहरू र प्राथमिकताहरू स्थापित गरेको छ । यी संवैधानिक हक तथा प्राथमिकताहरूलाई कार्यान्वयन गर्न सहयोगी हुने कानुनी आधार तयार गर्ने क्रममा निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५ तथा यससम्बन्धी नियमावली २०७७ कार्यान्वयनमा आएको छ भने बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०७५ ले शिक्षालगायत बालबालिका हकहरूलाई प्रत्याभूत गरेको छ । नेपाल सरकारले जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले संवैधानिक मान्यतामा आधारित भई शिक्षा क्षेत्रमा सुधार तथा परिवर्तनका लागि नीतिगत मार्गदर्शन गरेको छ ।

सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र संघले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी निर्धारण गरेको दिगो विकास (SDG) का १७ ओटा लक्ष्यमा नेपालले पनि सहमति जनाएको छ भने यस अन्तर्गतको चौथो लक्ष्यले "सबैका लागि समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूमा प्रोत्साहित गर्ने" उद्देश्य (Aim) राखी यससँग सम्बन्धित सातओटा लक्ष्यहरू (Targets) निर्धारण गरेको छ भने लक्ष्य प्राप्तिका लागि थप तीनओटा माध्यम वा तरिका पनि उल्लेख गरेको छ । युनेस्कोद्वारा दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा आयोजित विश्व शिक्षा मञ्च सन् २०१५ को बैठकद्वारा जारी घोषणापत्रले शिक्षासम्बन्धी दिगो विकास लक्ष्य प्रतिको प्रतिबद्धता सहितको कार्यढाँचा तयार गरेकोमा नेपालले पनि यसमा प्रतिबद्धता जनाएको छ । उल्लिखित सन्दर्भलाई समेत दृष्टिगत गरी नेपाल सरकारले २५ वर्षे दीर्घकालीन दृष्टिकोणसहित पन्ध्रौं र हालको सोह्रौं योजना २०८१/८२–२०८५/८६ तयार गरी शिक्षा विकासका लागि नीतिगत प्राथमिकता निर्धारण गरेको छ । उल्लिखित सन्दर्भहरूलाई समेट्दै सङ्घीय सरकार शिक्षा, बिज्ञान तथा प्रबिधि मन्त्रालयले गत २०८१/८२ देखि १० बर्षे विद्यालय क्षेत्र योजना (SESP) सन् २०२४/२५–२०३४/३५ लाई कार्यान्वयनमा ल्याएको छ भने यिनै परिपेक्षहरूमा टेक्दै यस स्थानीय सरकार मटिहानी नगरपालिकाले संबैधानिक दायित्व, प्रावधानहरु र आफ्ना आवश्यकताहरूलाई सापेक्षरूपमा पुरा गर्न आफ्नो पालिकातहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण र कार्यन्वयन गर्न आवश्यक देखिएको छ । त्यसै गरी ज्ञान. विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई

सान्दर्भिकरणसहित आत्मसात गर्न र सृजनशील, सक्रिय तथा पालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी जनशक्ति विकासका गरी शिक्षाको योगदानलाई समय सापेक्ष बनाउन पनि पालिकातहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना आवश्यक देखिएको छ । मुलुकको अन्य क्षेत्रहरुमा जस्तै यस पालिकामा पनि बिगतको कोभिड र बेला बखत आइपरेका बिभिन्न प्राकृतिक बिपत र माहामारीबाट शिक्षा क्षेत्रमा भएको लामो अवरोध तथा गतिहिनताले शिक्षा क्षेत्रमा भएको नोक्सानीलाई घटाई गतिशीलता प्रदान गर्न र अबका दिनहरुमा देखा पर्न सक्ने संभावित प्राकृतिक प्रकोप, महामारी तथा आपत विपतबाट उत्पन्न हुने जोखिमहरू साथै जलवायु परिवर्तनले ल्याएको जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न सक्षम उत्थानशील (Resilient) शिक्षा पद्धतिको विकासको आवश्यकतालाई उपयुक्त ढङ्गले सम्बोधन गर्नु पर्ने नितान्त जरुरी रहेको छ ।

उल्लिखित सन्दर्भले पालिकातहमा शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि तथ्यपरक र प्रभावकारी योजनाको आवश्यकता महसुस गरी यस पालिकाले स्थानीय सरकार स्तरको शिक्षा क्षेत्रको योजना (Education Sector Plan-ESP) आगामी सन् २०३४ सम्मका लागि शिक्षा विकासको दृष्टिकोणसहित सन् २०२४–२०२८ का लागि आवश्यक स्रोतको आकलन गरी तयार गरेको छ ।

योजनाको यस पहिलो परिच्छेदमा योजनाका समग्र सन्दर्भहरू, जस्तैः पालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भ, आर्थिक सन्दर्भ, जनसाङ्खिक स्वरूप, शासकीय स्वरूपलगायत शिक्षाको समग्र अवस्था तथा सन्दर्भ उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तुत सन्दर्भका आधारमा शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख चुनौती तथा अवसरहरू पहिचान गरिएको छ । यस परिच्छेदको अन्तमा यो योजना निर्माण प्रक्रियाहरू उल्लेख गरिएको छ ।

१.२ पालिकाको समग्र सन्दर्भ

- **राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजनः**

यस नगरपालिकाको प्रशासनीक विभाजन निम्नानुसार रहेको छ।

प्रशासनीक विभाजन	
प्रदेश	मधेश
जिल्ला	महोत्तरी
सदरमुकाम	जलेश्वर
प्रतिनीधि सभा निर्वाचन क्षेत्र नं.	३
प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र नं.	ख
वडा संख्या	९

CamScanner

❖ **यस नगरपालिकाको थप विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ :**

क्र.सं.	नयाँ वडा	समावेश गाविस / नगरपालिका	जनसंख्या	क्षेत्रफल(वर्गकि.मी.)
१	१	धिरापुर(१,२,८)	१७६६	३.७२
२	२	धिरापुर(३,४,५,७)	५४४१	३.६३
३	३	धिरापुर(६,९)	३६४०	५.९५
४	४	मझौरा विसनपुर(१-४)	३६३४	३.९६
५	५	मझौरा विसनपुर(५-९)	४०२५	३.४२
६	६	मटिहानी(१,२)	३३८६	२.०६
७	७	मटिहानी(३-६)	३९८१	०.८३
८	८	मटिहानी(७-९)	३८१७	०.५६
९	९	सिमरदही(१-९)	६४४६	४.९
	जम्मा		**३६१३६**	**२९.०२**

श्रोत : २०७८ राष्ट्रिय जणगना अनुसार

कृषि योग्य भुमि र उत्पादन

सिंचाइः

सिचाई, प्रमुख बाली, बालीचक्र, बाली लगाउने समय सम्वन्धी विवरण

कृषि

सिंचाई सुबिधा

उपलब्ध सुबिधा	हेक्टर
कुल खेतीयोग्य जमिन	१६००
सतह सिंचाई	५००
भूमिगत सिंचाई	५००
कुल सिँचाइ क्षेत्र	७००
सिँचाइ नभएको क्षेत्र वर्षामा निर्भर हुने क्षेत्र	९००

स्रोतः कृषि शाखा

CS CamScanner

❖ सिंचाईका प्रमुख स्रोत तथा योजनाहरु

प्रमुख स्रोत/योजना	स्थान	सिंचित क्षेत्र (हेक्टरमा)
बोर्डिङ्ग	बिभिन्न वडामा	७००
नदी, पोखरी	बिभिन्न वडामा	२००

स्रोतः कृषि शाखा

१.२.१ राजनीतिक तथा प्रशासनिक बिभाजन र समानुपातिक विकास

वडा	जम्मा जनसंख्या	जम्मा घरधुरी	उपलब्ध प्रमुख सेवाहारू				
१	१७६६	३३४	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जन्म दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
२	५४४१	१०३९	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
३	३६४०	६६९	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
४	३६३४	६५८	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
५	४०२५	८०१	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
६	३३८६	५१८	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
७	३९८१	७१९	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
८	३८१७	६८६	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा
९	६४४६	१२८५	विद्युत	खानेपानी	नि:शुल्क स्वास्थ सेवा	जनम दर्ता, बिबाह दर्ता , मृत्य दर्ता	सामाजिक सुरक्षा

CamScanner

१.२.३ भौगोलिक तथा जनसाङ्ख्खिक स्वरूप (Geographical Background and Demographic Characteristics/Structure)

नगरपालिकाको पृष्ठभूमि

१.२.३.१ भौगोलिक पृष्ठभूमि (Geographical Background)

मटिहानी नगरपालिका नेपालको मधेश प्रदेशमा अवस्थित छ। नेपालको ७७ जिल्ला मध्ये एक महोत्तरी जिल्लामा १५ स्थानीय तह रहेको छ । जसमध्ये १० नगरपालिका र ५ गाउपालिका छन । यो नगरपालिका २९.०२ बर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । यो नगरपालिका साविकको ४ वटा गा.वि.स.हरु क्रमशः मटिहानी, धिरापुर, मझौरा विसनपुर र सिमरदही मिलेर बनेका छन् । मटिहानी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय धिरापुर २ मा रहेको छ । यो नगरपालिका जिल्लाको सदरमुकामबाट ६ कि।मि। पुर्व मा रहेको छ । मटिहानी नगरपालिकाको अक्षांस २६° ६३' र देशान्तर ८५° ८५' मा अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्बमा धनुषा जिल्ला, पश्चिममा जलेश्वर नगरपालिका, उत्तरमा पिपरा मटिहानी नगरपालिकातथा दक्षिणमा भारतको बिहार राज्य पर्दछ ।

१.२.३.२ हावापानी

यो नगरपालिका मनसुनी हावाद्धारा प्रभावित क्षेत्र भएका कारण यहाँ उष्ण जलवायु पाइन्छ । यहाँको अधिकत्तम तापक्रम गर्मीयाममा ३८° देखि ४२° सेल्सियस भन्दा पनि बढी हुने गर्दछ । जसका कारण कहिलेकाँही तातोहावा लू पनि चल्ने गर्दछ । यस्तै जाडो याममा सबैभन्दा कम १० डिग्रीसम्म पुग्दछ जसले गर्दा जाडो मौसममा शितलहर पनि चल्ने गर्दछ । यस नगरपालिकामा वार्षिक १८४० देखि २२०० मिलिलिटरसम्म वर्षा हुने गर्दछ । वर्षायाममा ८० प्रतिशतसम्म वर्षाहुने गरेको छ भने जाडो याममा कम वर्षा हुने गर्दछ ।

जलसम्पदा (प्रमुख नदीनालाहरु) :

यो नगरपालिकामा मुख्य नदीको रुपमा बिग्ही,कुटमेश्वरी, दुधमती र घाघर नदीहरु रहेकाछन । अधिकांश नदीमा हिउँदमा पानीको वहाव कम हुने भए पनि वर्षातको समयमा पानीको मात्रानिकै बढी हुने र नगर वस्ती तथा भौतिक संरचनाहरु डुवानमा पर्ने तथा क्षतिग्रस्त हुने गरेको छ ।

प्रमुख पोखरी तथा तलाउहरु :

मटिहानी नगरपालिकामा निजी तथा सार्वजनिक पोखरीहरुको उल्लेख्य संख्या भएकोनगरपालिका हो। यहाँ भएका पोखरीहरुमा अधिकांश नीजि प्रयासमा निर्मित एवं संचालित छन् । केही मात्र सार्वजनिक वा सरकारी प्रकृतिका छन् । ती मध्ये अधिकांश पोखरीमा माछा राखेर व्यवसाय गरिएका छन्। नयाँ र पुराना गरी जम्मा ८४ पोखरीहरु यस नगरपालिका भित्र रहेकाछन । सो मध्ये सार्वजनीक २५ र नीजि ५९ पोखरीहरु रहेका छन्। मटिहानी वडा नं. ७ मा रहेको लक्ष्मी सागर पोखरी मा

CamScanner

मटिहानी नगरपालिकाले रू ५ करोड लगानी गरी पोखरीको सौन्दर्य करण गरेका छन, उक्त पोखरी मा प्रत्येक बिहिबार संध्या आरती पुजाको व्यवस्था गरिएको छ

नगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि :

यस नगरपालिकाको नामाकरणबारेको सन्दर्भमा नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार साविकका ४ वटा गा.वि.स.हरु क्रमशः मटिहानी, धिरापुर, मझौरा विसनपुर र सिमरदही मिलाएर मटिहानी नगरपालिका नामाकरण गरिएको छ ।मटिहानी प्राचिनकाल देखि एउटा ऐतिहासिक धार्मिक तथा व्यापारको केन्द्र रहि आएको छ । त्रेतायुगमा मर्यादा पुरुषोत्तम श्री रामचन्द्र एवं जगतजननी जानकीको पाणिग्रहणको शुभवेलामा मैथिल विवाह रीति अनुसार यज्ञवेदी निर्माणका लागि यसै पावन स्थलवाट माटो उत्तखन्न गरि लगिएको हुनाले यसको नामाकरण मृतखनी भयो र त्यहि मृतखनी नै कालान्तरमा अपभ्रसं भई मटिहानी हुन पुग्यो ।

नगरपालिकाका अन्य प्रमुख विशेषताहरुः

यसरी नगरपालिकामा प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक आदि विभिन्न किसिमका स्रोत साधन सम्पदा परम्परा आदि जस्ता विशेषताहरु रहेका छन् । यस नगरपालिकामा धार्मिक स्थलहरु धार्मिक हिसावले निकै आस्थाका केन्द्रका रुपमा रहेकाछन् । रामजानकी मन्दिर ब्रह्मस्थान, सलहेश महराज, महारानी स्थान, भोलेबाबा मन्दिर , डिहबार स्थान, रामजानकी कुटी, ठाकुर मन्दिर, डिहवार स्थान, लक्ष्मीनारायण मठ, पिर बाबा, चमिनिया माँई मन्दिर, राघोबाबा मन्दिर, शिव मन्दिर, हनुमानजी मन्दिर, गणेश मन्दिर, मस्जिद, घन्टाघर र रंगशाला रहेका छन् ।यस नगरपालिकामा रहेको लक्ष्मीनारायण मठ मटिहानीको पौराणीक हिसावले धेरै नै महत्व छ । जसलाई नगरपालिकाले गौरव गर्न लायक कुराहरुमा मान्ने गरेको छ ।

सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र

सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र र संस्कृतिका रुपमा मटीहानी मिथिला परिक्रमा मानिन्छन् ।चाडपर्व तथा मेलाले धार्मिक साँस्कृतिक तथा सामुदायिक परम्पराको संरक्षणबाट खुशियाली साटासाट तथा मनोरञ्जनका लागि यस नगरपालिकाले महत्वपूर्ण स्थान ओगटेको छ । यस नगरपालिकाका हिन्दु समुदायमा मनाईने चाडपर्वहरु रक्षाबन्धन, तीज, ऋषिपञ्चमी, कृष्णाष्टमी, विश्वकर्मा पूजा, जितिया, दशै दुर्गापूजा, दिपावली, छठ, विवाह पञ्चमी, माघे सँक्रान्ती, शिवरात्री ,होली, रामनवमी, जुडशितल तथा सतुआईन आदी हुन् । यी मध्ये पनि दिपावली छठ र होली बिशेष आकर्षण तथा उत्साहका साथ मनाईन्छ भने कृष्णाष्टमी, दुर्गापूजा तथा शिवरात्रीमा धार्मिक मेलासमेत लाग्ने गर्दछ । यसैगरी मुस्लिम समुदायमा मनाईने चाडपर्वहरु सोवेरात, रमजान, ईद–उल–फितर, बकरिद, मोहरम्म ताजिया आदी हुन् । यसबाहेक आ–आफ्नो जातीय धार्मिक तथा साँस्कृतिक परम्परा अनुसार अन्य चाडपर्व पनि उत्साहकासाथ मनाईने गरिन्छ । यी चाडपर्वहरुले सामाजिक सद्भाव कायम राख्न सहयोग हुने गरेको छ ।

CS CamScanner

सामाजिक वातावरण :

यो नगरपालिका वहुजातीय वसोवास भएको नगरपालिका हो । त्यसैले विविध किसिमका संस्कृति परम्परा पाउनु स्वभाविकै हो । यस नगरपालिकामा यादव, कोइरी, धानुक, तेली, सूडी, नुनिया, बिन, मल्लाह, हलुवाइ, मारवाडी, सोनार, कायस्थ, ब्राह्मण, भुमिहार, संयासी, केवट, कलवार, भेडिहर, लोहार, बडही, माली, दलीत जातिहरु (डोम, हलखोर, चमार, दुसाध, मुसहर, खत्वे, धोवी, पासी, तत्मा, वाँतर) र मुस्लीम जातिहरुको बसोबास पाइन्छ । यहाँका अधिकांश मानिसहरू कृषि पेशामा संलग्न रहेको पाइन्छ । कृषिका अतिरिक्त केही मानिसहरू सरकारी तथा गैरसरकारी सेवामा संलग्न रहेका छन् भने केही व्यापर व्यावसायमा संलग्न भएका छन् । त्यसै गरी ज्यालामजदुरी गरेर गुजारा गर्ने परिवार पनि छ । यो नगरपालिकाका धेरै युवाशक्ति भने वैदेशिक रोजगारीमा जाने गरेको पाइन्छ ।जातियतामा विविधता सँगै धर्ममा पनि विविधता रहेको पाइन्छ । यस क्षेत्रका धेरै मानिसहरूले हिन्दू धर्म मान्ने गरेको तथ्याङ्क रहेको छ ।

प्रमुख उत्पादनहरु :

यस नगरपालिकाका ९०% भन्दा बढी मानिस कृषि पेशामा संलग्न भएको पाइन्छ । यस क्षेत्रको कृषकहरु मूलतः गहुँ तथा धानजस्ता अन्नबाली,तेलहन,दलहनजस्ता खेती लगाउँछन् । साथै यहाँका मलाह जातिहरू परापूर्वकाल देखि नै नगदेवाली मखानतर्फ उन्मूख भएको भने पाइन्छ । खास गरी फलफूल तथा तरकारी खेतीमा कृषकहरु बढी आकर्षित भएको देखिन्छ । आँप, कागती,अम्बा , केरा, लिची र कटहर आदिक्षेत्रमा उत्पादन हुने प्रमुख फलफूल हुन् । यो नगरपालिकालाइ फलफूल तथा तरकारीखेतीके लागि पकेट क्षेत्रको रुपमा लिइन्छ ।

यातायात पहुँच तथा बजार :

मटिहानी नगरपालिका महोत्तरी जिल्लाको पूर्व दक्षिण कुनामा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको मटिहानी बाजार सबैभन्दा पुरानो बजार हो। मधेश प्रदेशको राजधानी जनकपुरवाट १४ किलो मीटर दक्षिणमा पर्दछ। मटिहानीवाट जलेश्वर हुँदै जनकपुर तथा काठमान्डौं का लागि रात्री बस सेवा सञ्चालित छ। मटिहानी बजार भारतको बिहार राज्यको मधवापुर बोर्डर सँग जोडिएको छ। पूर्व कालमा मटिहानीमा धान बजार महोत्तरी जिल्लाको ठूलो बजार थियो। ३ वटा राईस मिलको अवशेष अहिले पनि विद्यमान छन । वर्तमान समयमा मटिहानी बजार यस नगरपालिकाको मुख्य ब्यापारिक केन्द्र छ ।

प्रमुख पर्यटकीय स्थानहरु :

मटिहानी नगरपालिका पर्यटन विकासको क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना बोकेको नगरपालिका हो । यहाँ नेपालको सब भन्दा ठूलो राजगुठी अन्तर्गत लक्ष्मीनारायणको मन्दिर, घण्टाघर र दुर्गा मन्दिर रहेको छ। मन्दिर अगाडीको लक्ष्मी सागर पोखरीको सौन्दर्यकरण भएकाले मटिहानी पर्यटकहरुलाई आफुतिर आकर्षित गरेको छ। यस नगरपालिका अन्तर्गत नेपालको सब भन्दा ३०५ वर्ष पुरानो संस्कृत पाठशाला रहेको छ । जहाँ दिनहुँ कुनै न कुनै विशिष्ट ब्यक्तित्वहरुको आगमन हुन्छ। यहि २०७८ मंसिर ६ गते महामहिम राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारी ज्यूको आगमन भएको थियो।

। वहाँले मटिहानीमा नवनिर्मित राष्टिय स्तरको रंगशालाको समुदघाटन गर्नुभएको थियो। यो रंगशालामा छिमेकी राष्ट्र भारतको मधवापुरका खेलाडीहरुले फुलबल भलिवल र क्रिकेट जस्ता खेलहरु खेल्ने गर्छन। यसका साथै वर्तमान राष्ट्रपति महामहिम राम चन्द्र पौडेल, महामहिम उपराष्ट्रपति राम सहाय प्रसाद यादव ज्यूको आगम भईसकेको छ। मटिहानीबाट जलेश्वर जाने बाटोमा र मटिहानी जनकपुर जाने बाटो मझौरामा कलात्मक प्रवेश द्वारले पनि पर्यटकहरुलाई स्वागत गर्ने गरेको छ ।

प्रमुख सरकारी कार्यालयहरु तथा सुविधाहरु :

यहाँ नेपाल बैक लिमिटेड, माछा पुच्छे बैक, नेपाल शस्त्र प्रहरी बल, नेपाल प्रहरी सहकारी सस्थाहरु, श्री राम माध्यमिक विद्यालय, मटिहानी श्री राजकीय संस्कृत माध्यमिक विद्यालय, मटिहानी श्री याज्ञवल्कय संस्कृत विद्यापीठ (क्याम्पस) रहेका छन् ।

१.२.३.३ प्राकृतिक बिपत र तिनको सम्भावना

मटिहानी नगरपालिको उत्तर र पूर्व पटी वाट बग्ने बिग्हो नदी बिहारको दुःख कोशी नदी जस्तै मटिहानी नगरपालिकामा बाढी ल्याउने बिग्ही नदी हो जस्ले गर्दा बाढीको बेलामा धेरै धनजनको क्षती हुने गर्द छ। गर्मी याममा आगलागी चटयाङ्ग पर्नु, वातावारणीय प्रदुषणवाट विभिन्न प्रकारका रोगहरु विपद्को रूपमा आउने गर्द छ।

१.२.४ पूर्वधार र विकास

मटिहानी नगरपालिका भित्रमा विकासका पूर्वाधारहरुमा प्रत्येक गाउँलाई ढलान गरी मूख्य सडक सञ्जालमा जोडिएको छ। मधेश प्रदेशको राजधानी नजिक भएकोले यातायातको समभावना बोकेको छ ।यस मटिहानी नगरपालिको मुख्य सडक मार्ग मटिहानी-जलेश्वर,मटिहानी-पिपरा, मटिहनी-जनकपुर रहेका छन, साथै भारतको बिहार राज्यको मधुवनी जिल्लाको मधवापुर संग मटिहनी जोडिएको हुनाले भारतीय पर्यटकहरु आउने गर्द छ । मटिहानीमा होटल मटिहानी प्रा.लि.,होटल अपसरा प्रा.लि.,होटल आनन्द पर्यटकहरुको सुरक्षीत आवासको रुपमा रहेको छ।

क) स्वास्थ्य सेवा

मटिहानीको ९ वडा मध्ये ४ वटामा स्वस्थ्य केन्द्र र ५ वटा वडामा स्वास्थ्य चौकी लगायत आयुर्वेद औषधालय, पशु सेवा केन्द्र रहेका छन ।साथै प्रत्येक शुक्रबार मेयर संग स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालित छन् । प्रत्येक महिनाको १ गते र १५ गते घुम्ती आयुर्वेद्र सेवा सञ्चालनमा रहेका छन्। यस नगरपालिकामा गर्भवती महिलाको लागि अल्ट्रासाउण्डको व्यवस्था रहेको छन् र प्रत्येक गर्भ जाँच गराउने महिलालाई पालिकावाट एउटा साबुन दिने व्यवस्था रहेको छ ।

CamScanner

ख) खानेपानी

यस नगरपालिका अन्तर्गत खानेपानी पाईप जडान गरिएको छ। प्रत्येक नागरिकले स्वच्छ र सफा खानेपानीको व्यवस्था रहेको छ ।

ग) विधुत

यस पालिका अन्तर्गय प्रत्येक वडा टोलहरुमा विद्युत जाडान गरिएको छ।किसानहरुको सिचाई गर्नका लागि खेत-खेतमा विद्युतीकरण गरिएको छ।

घ) सूचना/संचार/हुलाक/पत्रपत्रिका, इन्टरनेट सेवा

यस नगरपालिकामा आधुनि सञ्चारका साधनहरुमा ईन्टरनेटका सथै सूचना/संचार/हुलाक/पत्रपत्रिका सेवाहरू सञ्चालित छन्।

ङ) बैंकिंग सेवा

यस नगरपालिकामा बैंकिग सेवा अन्तर्गत नेपाल बैंक लि.,माच्छापुच्छ्रे बैंक र जानकी फाइनान्स रहेका छन।

च) प्रमुख जातजातीहरुको तालिका

जातजाती	जनसंख्या	प्रतिशत (जम्मा जनसंख्यामा)
मुसलमान	१०६५३	२९.५
यादव	३३८१	९.४
खात्वे	२८८५	८
धानुक मण्डल	२३८५	६.४
सुरी	१७३४	४.८
तेली	१६७०	४.६
मलाहा / बिन	१४३६	४
चमार / हरिजन / राम	१२१२	३.४
केवट / मण्डल	१३११	३.४
नुनिया / महतो	११५१	३.२

स्रोत : राष्ट्रिय जणगना २०७८

बिशेष/अल्पसंख्यक/लक्षित जातजाती**हरूको तालिका**

जातजाती	जनसंख्या	प्रतिशत (जम्मा जनसंख्यामा)
तेली	१६७०	४.६

CS CamScanner

मलाहा / बिन	१४३६	४
चमार / हरिजन / राम	१२१२	३.४
केवट / मण्डल	१३११	३.४
नुनिया / महतो	११५१	३.२
तेली	१६७०	४.६

स्रोत : राष्ट्रिय जणगना २०७८

भाषागत जनसंख्याको तालिका

भाषा	जनसंख्या	प्रतिशत (जम्मा जनसंख्यामा)
मैथिली	२८९०७	८०
उर्दु	७२२९	२०

स्रोत : राष्ट्रिय जणगना २०७८

प्रमुख धर्मावली अनुसारको जनसंख्याको तालिका

धर्म	जनसंख्या	प्रतिशत (जम्मा जनसंख्यामा)
हिन्दु	२५४२३	७०.४
इस्लाम	१०७१३	२९.६

स्रोत : राष्ट्रिय जणगना २०७८

च) जनसाङ्ख्रिक स्वरूप

२०७८ को कुल जनसंख्याको तालिका

उमेर समूह	**जनसङ्ख्या**	**जम्मा जनसङ्ख्यामा**
	२०७८	**प्रतिशत**
०-४ वर्ष	४१६५	११.५२
५-९ वर्ष	४५४१	१२.५६
१०-१४ वर्ष	४५४४	१२.५७
१५-१९ वर्ष	३८३२	१०.६०
२०-२४ वर्ष	३१५८	८.७३
२५-२९ वर्ष	२६९८	७.४६
३०-३४ वर्ष	२१९५	६.०७
३५-३९ वर्ष	२२६५	६.२६

CamScanner

४०-४४ वर्ष	१६८०	४.६४
४५-४९ वर्ष	१४५७	४.०३
५०-५४ वर्ष	१२५७	३.४७
५५-५९ वर्ष	११५९	३.२०
६०-६४ वर्ष	१०१२	२.८०
६५-६९ वर्ष	९५४	२.६४
७०-७४ वर्ष	७६७	२.१२
७५-७९ वर्ष	२६४	०.७३
८०-८४ वर्ष	१०५	०.२९
८५-८९ वर्ष	३१	०.८५
८०+ वर्ष	५२	०.१४
जम्मा	३६१३६	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जणगना २०७८

२०७८ मा कुल, दलित र जनजातीको जनसंख्या तालिका

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या		
	महिला	पुरूष	जम्मा
१	९४९	८१७	१७६६
२	२८२६	२६१५	५४४१
३	१९२१	१७१९	३६४०
४	१८८४	१७५०	३६३४
५	२०५४	१९७१	४०२५
६	१६९४	१६९२	३३८६
७	२००६	१९७५	३९८१
८	१९११	१९०६	३८१७
९	३३३९	३१०७	६४४६
जम्मा	१८५८४	१७५५२	३६१३६

स्रोतः राष्ट्रिय जणगना २०७८

२०७८ र २०८६ सम्मको प्रक्षेपित बिद्यालय र अन्य उमेर समुहको जनसंख्या (जम्मामा) तालिका

उमेर समूह	२०७८ को जनगणना	प्रक्षेपित जनसंख्या (जम्मामा)							
		२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
३	८९८	९२४	९३८	९५२	९६५	९८०	९९४	१,००८	१,०२३
४	९३६	९६४	९७८	९९२	१,००६	१,०२१	१,०३६	१,०५१	१,०६६
५	८९८	९२४	९३८	९५२	९६५	९८०	९९४	१,००८	१,०२३
५-९	१,१०३	१,१३५	१,१५२	१,१६९	१,१८६	१,२०३	१,२२१	१,२३९	१,२५७

CS CamScanner

१०-१२	४,५४१	४,६७४	४,७४३	४,८१२	४,८८२	४,९५२	५,०२६	५,०९९	५,१७४
५-१२	२,९७३	३,०६१	३,१०५	३,१५०	३,१९६	३,२४३	३,२९०	३,३३९	३,३८७
१३-१४	७,५१४	७,७३५	७,८४८	७,९६२	८,०७८	८,१९५	८,३१६	८,४३८	८,५६१
१५-१६	१,५७१	१,६१७	१,६४१	१,६६४	१,६८९	१,७१४	१,७३८	१,७६४	१,७९०
१३-१६	१,७२९	१,७८०	१,८०६	१,८३२	१,८५९	१,८८६	१,९१४	१,९४२	१,९७०
५+	३,३००	३,३९७	३,४४७	३,४९६	३,५४८	३,६००	३,६५२	३,७०६	३,७६०
१५-२४	३१,९७१	३२,९११	३३,३९२	३३,८७९	३४,३७४	३४,८७६	३५,३८५	३५,९०२	३६,४२६
१५+	६,९९०	७,१९६	७,३०१	७,४०७	७,५१५	७,६२५	७,७३६	७,८४९	७,९६४
जम्मा	८६,४१२	८८,९५३	९०,२५४	९१,५६८	९२,९०५	९४,२६०	९५,६३८	९७,०३७	९८,४५३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ / टूल्कित प्रोजेक्शन

१.३ पालिकाको शैक्षिक सन्दर्भ

१.३.१ नेपालको सन्दर्भमा शिक्षाको परिभाषा

नेपाल एक वहुभाषिक, बहुजातीय, बहुधार्मिक (सहिष्णुता), विविध भौगोलिक अवस्थाले युक्ते एक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक मुलुक हो । यहाँको शिक्षा प्रणालीमा परम्परादेखि विद्यमान माथि उल्लेखित पक्षले प्रत्यक्ष एव परोक्षरुपमा प्रभाव पार्दै समय सापेक्ष रुपका राजनैतिक एवं सामाजिक घटनाले परिवर्तन एवं परिमार्जन गरेको पाईन्छ ।०६३ को राजनैतिक आमूल परिवर्तन पश्चात वर्तमान अवस्थाको नेपालको शिक्षाको परिभाषा दिन त्यति सजिलो छैन । तापनि मुलुकको राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, साँंस्कृतिक अवस्था लगायत यहाँ वसोवास गर्ने विविध जातजातिको अवस्था, आवश्यकता र चाहनालाई मध्यनजर गर्दा नेपालको शिक्षा भन्नाले अनिवार्य एवं निःशुल्क प्राथमिक शिक्षा, सवै तहमा दिगो, प्रभावकारी एवं गुणस्तरयुक्त व्यावहारिक शिक्षा, देशमा वढ्दो वेरोजगारी समस्यालाई मुलुक भित्रै समाधान गरी आत्मनिर्भर बनाउन सक्ने प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षामा प्राथमिकता, सवै भाषा, लिपि, संस्कृति धर्म आदिको संरक्षण, सम्वद्र्धन एवं परिमार्जन गर्दै समाजमा सहयोगको आदान प्रदान गरी समायोजन हुन सक्ने परिपक्व नागरिकको विकास, राज्यलाई आधुनिक विश्वसंग विश्ववन्धुत्व, भाइचारा, सहयोगको आदान—प्रदान गर्न सक्ने आधुनिक वैज्ञानिक शिक्षा प्रणाली, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा राज्यको छवि कायम राखी विश्वलाई सन्देश दिन सक्ने मौलिक

CamScanner

शिक्षा प्रणाली तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा सम्पर्क बढाउनका लागि अंग्रेजी भाषा लगायत प्रमूख अन्तर्राष्ट्रिय भाषाको प्रभावकारी सिकाई व्यवस्था आदिको माध्यमबाट समतामूलक समावेसी सामाजिक व्यवस्था निर्माण गर्न सक्ने शिक्षा प्रणाली हुनुपर्दछ ।

१.३.२ नीतिगत प्रबन्ध

नेपालको संविधानले समाजवादउन्मुख राज्य प्रणालीका आधारमा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क पाउने हक सुनिश्चित गरेको छ । संविधानले अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपमा विपन्न नागरिकलाई कान ुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक र मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक समेतको व्यवस्था गरेको छ । गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको समान अवसरले राज्यको आर्थिक समृद्धि र सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाज निर्माण गर्ने सोच पुरा गर्न योगदान पुऱ्याउँदछ ।

शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिष्पर्धी एवम् गुणस्तरयुक्त बनाउनका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५ ले हरेक नागरिकको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ । नेपाल सरकारले २०७६ सालमा जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी, सीपयुक्त एवं उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । यसै गरी नेपाल सरकारको २५-वर्षे दीर्घकालीन सोच समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली सहितको समुन्नत राष्ट्र निर्माणका आधारमा पन्ध्रौं आवधिक योजनाका लक्षहरू तय गरिएको छ । उल्लिखित नीति कार्यान्वयन गरी लक्ष प्राप्त गर्नका लागि शिक्षा पद्धति र शिक्षामा गरिने लगानीको स्वरूपमा आवश्यक सुधार गर्नु पर्ने हुन्छ ।

CamScanner

१.३.३ शिक्षाको संरचनाः

Organogram Educational Structure in Nepal

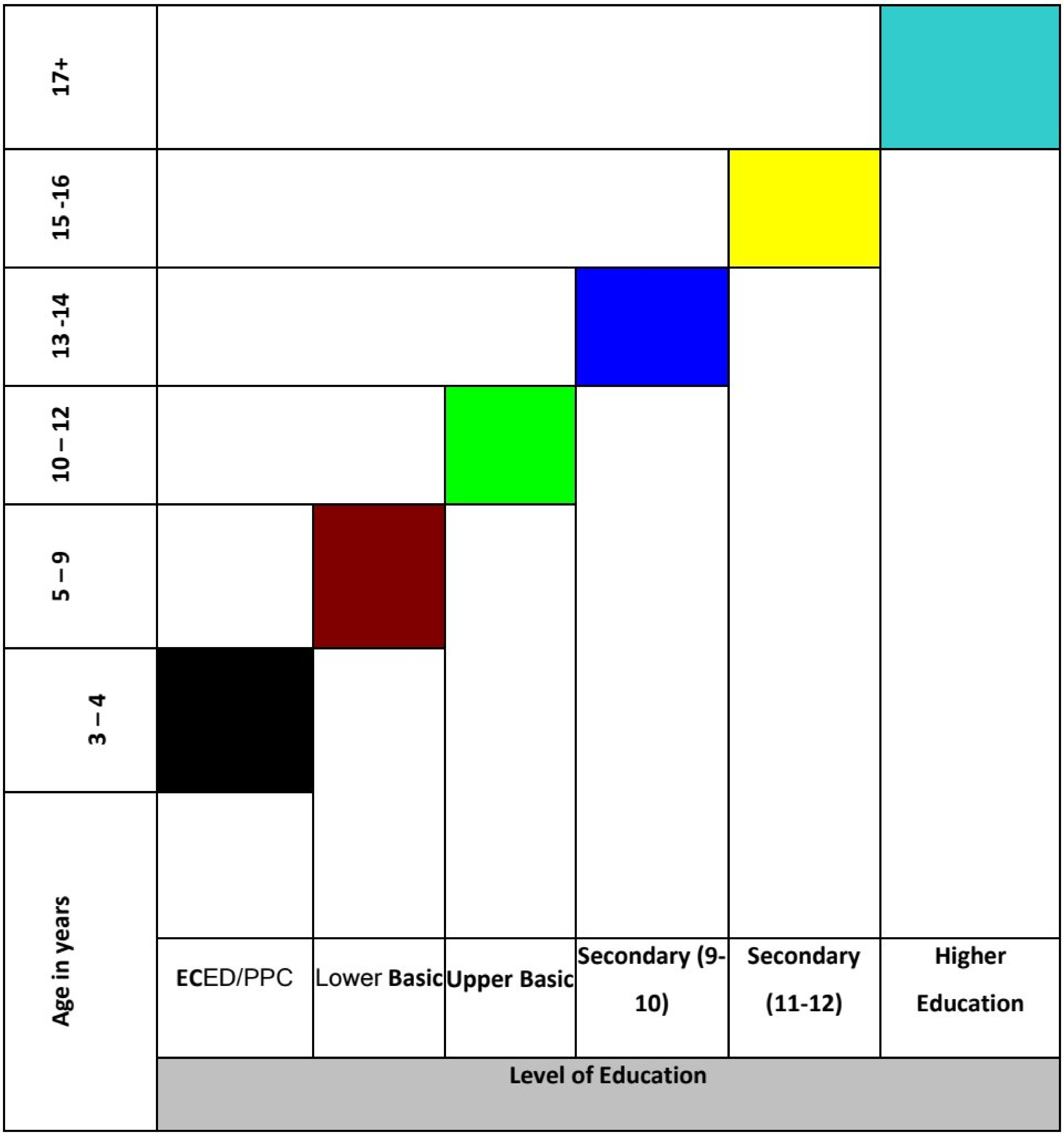

नेपालको विद्यालय क्षेत्रअन्तर्गत एक बर्षको प्रारम्भिक बालिविकास तथा शिक्षामा चार वर्षका बालबालिका सहभागी हुन्छन् भने ५–१२ वर्ष उमेर समूहका लागि ८ वर्षको निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र १३–१६ वर्ष उमेर समूहका लागि ४ वर्षको निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व सरकारको रहेको छ तापनि शुल्क तिरेर पढ्ने निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित र सरकारको लगानीमा सञ्चालित शुल्क तिर्न नपर्ने गरी दुवै प्रकारका विद्यालयहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । यस खण्डमा मुलुकको संक्षिप्त शैक्षिक सन्दर्भअन्तर्गत नीतिगत प्रबन्ध, उल्लेख्य उपलब्धि तथा अन्तर, विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाका कार्यक्रम तथा उपलब्धिहरू र दिगो विकास लक्षहरूको सन्दर्भ उल्लेख गरिएको छ ।

CS CamScanner

१.३.४ बिद्यालय सङ्ख्या

बिद्यालयको प्रकार	सन्चालित कक्षा अनुसारको सङ्ख्या													तहगत सङ्ख्या						जम्मा इकाई	CLC	अन्य	इकाईगत सङ्ख्या			
	EC-ED	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१-५	६-८	१-८	९-१०	११-१२	९-१२				१-५	६-८	९-१०	११-१२
सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत सङ्ख्या	२१	११	०	२	०	८	०	०	१	०	३	०	२	२७	६	२७	५	२	५	२७	०	०	२१	१	३	२
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत सङ्ख्या	२१	०	०	०	०	६	०	०	१	०	३	०	२	१२	६	१२	५	२	५	१२	०	०	६	१	३	२
समुदायिक शुन्य दरबन्दी भएका बिद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सामुदयिक बिशेष बिद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	१
सामुदयिक धार्मिक बिद्यालयको सङ्ख्या	०	४	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	७	०	७	०	०	०	७	०	०	७	०	०	०
घुम्ती बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
समाहित शिक्षा सहितका बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आवासिय सुबिधा सहितका बिद्यालयहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	१
प्राबिधिक धार सहितका सामुदयिक बिद्यालय (कक्षा ९-१२)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	१
नमूना बिद्यालय कार्यक्रम सहितका बिद्यालयहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	१
कक्षा ११-१२ मा बिज्ञान बिषय सहितका बिद्यालयहरु (सबै प्रकारका)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
कक्षा ११-१२ मा बिज्ञान बिषय सहितका सामुदयिक बिद्यालयहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
खुल्ला बिद्यालय सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरुको सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०	०
अनौपचारिक बैकल्पिक र प्रौढ बिद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

स्रोतः शिक्षा शाखा

१.३.४.१ उच्च शिक्षा र विकास (प्राबिधिक र व्यवसायिक शिक्षा समेत्)

मटिहानी नगरपालिकाको वडा नं ८ मा रहेका श्री राम मा.वि. मटिहानीमा सधारण अन्तर्गत कक्षा ११-१२ मा शिक्षार र वाणिज्य संकाय तथा प्रावधिक धार (९-१२) कम्प्यूटर इन्जिन्यरीङ्ग विषय अध्यन भईरहेको छ।

CamScanner

१.३.४.२ बिद्यार्थी सङ्ख्या र भर्ना प्रवृत्ती

बिद्यार्थी बिबरण (Students details)	Basic Level (1-5)			Basic Level (6-8)			Secondary Level (9-10)			Secondary Level (11-12)			Basic Level (1-8)			Secondary Level (9-12)		
	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T
सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	३११०	२६४८	५७५८	१०४४	९५०	१९९४	४५१	४४४	८९५	१४४	१२८	२७२	४१५४	३५९८	७७५२	५९५	५७२	११६७
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	२००१	१८४१	३८४२	१०४६	९२८	१९७४	३६६	४३२	७९८	१४४	१२८	२७२	३०४७	२७६९	५८१६	५१०	५६०	१०७०

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

क) पालिकाको सेवा क्षेत्र र भर्ना प्रवृत्ती

१) यस पालिकाको सेवा क्षेत्रबाहेक अन्य पालिकाका बालबालिकाहरु भर्ना भै अध्ययनरत र यस पालिकाको सेवा क्षेत्रबाट अन्य पालिकाका बिद्यालयहरुमा भर्ना भै अध्ययनरत कक्षागत र तहगत बिद्यार्थी

मटिहानी नगरपालिकाले संविधानले प्रदान गरेको मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३१ मा उल्लेखित शिक्षाको हक अनुसार कुनै पनि बालबालिका शिक्षावाट बञ्चित नहोस भन्ने नाराका साथ प्रत्येक शैक्षिक सत्रको सुरुमा अभियान चलाएर बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गराउने गर्दछ ।

ख) कक्षा गत र तहगत जम्मा विद्यार्थी

बिद्यार्थी बिबरण	ECED			G1			G2			G3			G4			G5			G6			G7			G8			G9			G10			G11			G12		
	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T
सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	२५८	२५५	५१३	८२४	८७८	१७०२	५३०	४६५	९९५	६०३	४४९	१०५२	५९१	४५७	१०४८	५६२	३९९	९६१	२८५	२८३	५६८	३४२	३०९	६५१	४१७	३५८	७७५	२५३	२३९	४९२	१९८	२०५	४०३	५८	४९	१०७	८६	७९	१६५
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	२०७	१८४	३९१	३५५	३३३	६८८	३७५	३४०	७१५	३४९	३५१	७००	४२७	३९९	८२६	४९५	४१८	९१३	३३७	३०४	६४१	४३०	३५०	७८०	२७९	२७४	५५३	२००	२२३	४२३	१६६	२०९	३७५	५८	४९	१०७	८६	७९	१६५

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

CamScanner

ग) कक्षा गत र तहगत दलित, जनजाती, बिशेष जातजाती (२२ जनजाती र पालिकाबाट पहिचाहन भएका अन्य जातजाती), बिशेषत क्षमता भएका (बिभिन्न अपाङ्गता भएका) जम्मा विद्यार्थी

बिद्‌यार्थी बिबरण (Students details)	Basic Level (1-5)			Basic Level (6-8)			Secondary Level (9-10)			Secondary Level (11-12)			Basic Level (1-8)			Secondary Level (9-12)		
	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T
सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	४३६	४५०	८८६	२३१	२०३	४३४	१३३	१३२	२६५	१२	७	१९	६६७	६५३	१३२०	१४५	१३९	२८४
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	३८८	३९५	७८३	२३१	२०३	४३४	१३३	१३२	२६५	१२	७	१९	६१९	५९८	१२१७	१४५	१३९	२८४

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

घ) संस्थागत बिद्यालयहरूको शिक्षा बिकासमा योगदान

शिक्षा विकासमा संस्थागत विद्यालयहरुको भुमिकालाई नकारन मिलदैन । संस्थागत विद्यालयहरुले पनि बालबालिकाको शारिरीक, मांसिक, बौधिक,शैक्षिक विकासमा दक्षजनशक्तिहरु उतपदन गरेर सहयोग पुर्याइ रहेका छन।

ङ) समुदायिक बिद्यालयमा कक्षा गत र तहगत जम्मा विद्यार्थी

	Basic Level (1-5)			Basic Level (6-8)			Secondary Level (9-10)			Secondary Level (11-12)			Basic Level (1-8)			Secondary Level (9-12)		
	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T	G	B	T
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	२००१	१८५१	३८५२	१०४६	९२८	१९७४	३६६	४३२	७९८	१४४	१२८	२७२	३०४७	२७७९	५८२६	५१०	५६०	१०७०

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

च) प्राबिधिकधारका बिद्यार्थीको सङ्ख्या र प्रबृत्ति

	Secondary Level (9-12)		
	G	B	T
सामुदायिक बिद्यालयमा सन्चालित प्राबिधिक धारका बिद्यार्थी सङ्ख्या (कक्षा ९-१२ मा)	५९	७५	१३४

CS CamScanner

१.३.५ शिक्षक सङ्ख्या र प्रबृत्ति

तह	सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीका शिक्षक सङ्ख्या						सामुदायिक बिद्यालयका सबै प्रकारका शिक्षक सङ्ख्या (पालिका र निजी श्रोतबाट नियुक्त शिक्षक समेत्)					सबै प्रकारका बिद्यालयको शिक्षक सङ्ख्या (संस्थागतको समेत्)			
	दरबन्दी	राहत	जम्मा	महिला	महिला %	बिद्यार्थी शिक्षक अनुपात	जम्मा	महिला	पुरुष	पालिकाको स्रोतबाट नियुक्त सङ्ख्या	महिला %	जम्मा	महिला	पुरुष	महिला %
पूर्व प्र.बि./बा.बि.के.	२१	०	२१	२१	१००	१:१९	२५	२५	०	०	१००	०	०	०	०
आधारभूत (१-५)	३७	१४	५१	२६	४३.१०	१:२५६	७५	३२	४०	३	४६.६६	९१	४१	५१	४५.०५
आधारभूत (६-८)	९	२	११	०	०	१:१३१	१५	३	१२	०	२०	१५	३	१२	२०
माध्यमिक (९-१०)	१४	४	१८	३	१७	१:२९	२८	४	२४	०	१४.२८	२८	४	२४	१४.२८
माध्यमिक (११-१२)	२	०	२	०	०	१:९०	३	०	३	०	०	३	०	३	०

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

१.३.५.१ बिद्यार्थी शिक्षक अनुपात अन्य सूचकहरुको अवस्था र प्रबित्ति विश्लेषण

सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा तहगतरूपमा कार्यरत शिक्षक र बिद्यार्थीको अनुपात (STR):-	२०८१/८२
बालविकास तथा पूर्व प्र.बि.मा (ECED)	१९
आधारभूततह (कक्षा १-५)	२५६
आधारभूततह (कक्षा ६-८)	१३२
आधारभूत (कक्षा १-८)	४८५
माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०)	२९
माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२)	९१
माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा ९-१२)	२६८

स्रोतः शिक्षा शाखा / इमिस

CS CamScanner

१.४ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू

उल्लिखित सन्दर्भ तथा विद्यालय शिक्षाका उपलब्धि र अन्तरका आधारमा विद्यालय क्षेत्रको शिक्षामा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू निम्नअनुसार पहिचान गरिएको छः

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चत गर्न प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र/कक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन;

२. नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै विद्यालय शिक्षामा बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितता;

३. सबै विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने;

४. आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क गरी गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न आवश्यक स्रोत व्यवस्था र संरचना तथा क्षमता विकास;

५. व्यवहारकुशल सिपहरूलाई विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक कक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म नै एकीकृत गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग आबद्ध गर्न पाठ्यक्रम तथा सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता बढाउने;

६. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सान्दर्भिक बनाउने, शिक्षक विकास तथा तयारीलाई प्रभावकारी बनाउने, शिक्षक सहायता प्रणालीको व्यवस्था र शिक्षण सिकाइ तथा मूल्याङ्कन पद्धतिमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता, गुणस्तर र शिक्षा पद्धतिको कार्यकुशलता वृद्धि;

७. माध्यमिक तहमा व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपयुक्त संरचना तथा कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन;

८. सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग;

९. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने;

१०. बालबालिकाको पोषणको अवस्था तथा स्वास्थ्यमासुधार गर्न दिवा खाजालगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता, आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा तथा शिक्षा विद्यालयमार्फत् प्रदान;

११. छात्रवृत्ति तथा अन्य सहायता प्रणालीलाई गरिब, सुविधाविहिन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना हुन, निरन्तरता दिन र सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धि सुधारमा सहयोग हुने गरी व्यवस्थापन गर्ने;

१२. विद्यालयलाई भय, विभेद र दुर्व्यवहारमुक्त बनाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउने;

CamScanner

१३.साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरमा वृद्धि गर्ने र विद्यालयमा नियमित उपस्थित भई शिक्षा निरन्तर गर्न नसक्ने तथा बढी उमेर भएका व्यक्तिका लागि वैकल्पिक सिकाइको प्रबन्ध गर्ने;

१४.मटिहानी नगरपालिका २०८० मा १५ देखि ६० वर्ष समूहका मानिसलाई साक्षर बनाई साक्षर घोषणा गरिसकेको अब पूर्ण साक्षर घोषणा गर्न चुनौतिको रुपमा रहेको छ।

१.५ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको विकासकालागि मुख्य अवसरहरू

उल्लिखित चुनौतीहरू समाधान गरी विद्यालय शिक्षाको विकासका लागि सहयोगी हुने निम्नलिखित अवसरहरू उलपब्ध हुनेछन्:

१. विगत केही दशकदेखि विद्यालय शिक्षाको पहुँच, गुणस्तर र समता विकासका लागि सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वधारका रूपमा रहन सक्ने;

२. आधारभूत तहमा निःशुल्क तथा अनिवार्य र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाका लागि संवैधानिक, कानुनी तथा नीतिगत आधार तयार भएको ;

३. दिगो विकास लक्ष प्राप्तिका लागि बहुपक्षीय तथा द्विपक्षीय सहकार्य तथा सहयोगको प्रतिबद्धता रहेको ;

४. शिक्षामा सरकारको लगानी वृद्धिका लागि राजनीतिक रूपमा सहमति देखिएको ;

५. लामो समयदेखि सरकार तथा विकास साझेदारहरूबिच सहयोग परिचालन र कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि शिक्षा क्षेत्रको क्षेत्रगत सहयोगको ढाँचाको विकास तथा कार्यन्वयन भइरहेको ;

६. संघीय संरचनामा विद्यालय शिक्षाको विकास र शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाई तीनै तहका सरकारको सहकार्य तथा समन्वयको स्वरूप प्रारम्भ भएको र तीनै तहबाट लगानी हुन सक्ने व्यवस्था रहेको ;

७. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक केही संरचना तथा क्षमता विद्यमान रहेकोले यसमा सुधार तथा परिमार्जन मात्र गर्दा यस योजनाको कार्यन्वयनमा उपयोग गर्न सकिने ;

८. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ विकास भई कार्यान्वियन प्रारम्भ भएको ;

९. विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण तथा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने पद्धति विकास भएकाले यसका नतिजाहरूले प्रमाणमा आधारित सुधारका लागि सहयोग हुन सक्ने;

१०.सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तर सुधारका लागि सहयोगी तथा सकारात्मक जनमत रहेको;

CS CamScanner

११. यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट सार्वजनिक शिक्षाप्रतिको विश्वास तथा आकर्षणमा बढ्न सहयोग पुग्न सक्ने ।

१२.मटिहानी नगरपालिका महोत्तरी जिल्लाको व्यापारको केन्द्र,नेपालको सबै भन्दा ठूलो राज गुठी, या.ल.ना. संस्कृत विद्यापिठ गुठी संस्थानको प्रयाप्त जग्गाले गर्दा भविष्यमा आधुनिक शिक्षाको केन्द्रको रूपमा व्यवस्थित गर्ने अवसर रहेको छ।

CamScanner

परिच्छेद दुई

दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य/गन्तव्य

२.१ परिचय

मटिहानी नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा आगामी १० वर्षको मार्ग पहिचानका लागि राष्ट्रिय शैक्षिक परिवेशको समीक्षा सहित उठान गरिएका मुख्य चुनौती, अवसर र सम्भावनाहरूको आधार सिर्जना गरेका छन्। यस सन्दर्भलाई ध्यानमा राख्दै, यस शिक्षा क्षेत्र योजनाले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा, सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, प्राविधि मैत्री आधुनिक सीपयुक्त विद्यालय शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा नेपालले वि. सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरूलाई समेट्ने उद्देश्य राखेको छ। यस योजनामा दूरदृष्टि (Vision), ध्येय (Mission), उद्देश्यहरू (Objectives), रणनीतिहरू (Strategies) तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक (Key indicators) प्रस्तुत गरिएको छ। २.२ दूरदृष्टि

२.२ दीर्घकालीन सोच (Vision)

मटिहानी नगरपालिकाको अपेक्षा प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय र व्यहारिक शिक्षा।

२.३ ध्येय (Mission)

- नवप्रवर्तक, दक्ष जनशक्ति, जीवनोपयोगी सीपयुक्त, सामाजिक मूल्य मान्यता, समता र समवेशीताप्रति सचेत नागरिक तयार गर्ने
- विद्यालय जाने उमेर समुहका बालबालिकाहरुको शिक्षामा पहुँच प्रविधि मैत्री ,अपाङ्ग मैत्री, महिला मैत्री गुणस्तर सुनिश्चित गर्दे वालमैत्री शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ उद्देश्यहरू (Objectives)

१. विद्यालय जाने उमेर समुहका सबै तहका बालबालिकाहरुको शिक्षामा शतप्रतिशत पहुँचमा ल्याउने ।

CamScanner

२. विद्यालय जाने बालबालिकाको सिकाइ तथा पहुँचमा समतामा सुधार गर्नु ।

३. विद्यालय शिक्षाको सिकाइलाई गुणस्तरीय जीवनपयोगी र प्रविधिमैत्रि बनाउदै सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धी गर्नु ।

४. विद्यालयको शिक्षणसिकाइ क्रियाकलापहरु सञ्चालनको लागि न्युनतम वालमैत्री वातावरणको सिर्जना गर्नु ।

५. सबै नागरिकका लागि जीवन पर्यन्त शिक्षाको अवसरमा बृद्धिगर्नु ।

६. विद्यालय व्यवस्थापनमा सुशासन जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वमा सुधार गर्नु ।

२.५ रणनीतिहरू (Strategies)

१. नगरक्षेत्र भित्रका आधारभूत तह पूरा गरेका सबै बालबालिकालाई निशुल्क माद्यमिक तहको शिक्षामा पहुचको सुनिश्चित गर्ने

२. सबैखाले हिंसा तथा शोषणलाई अन्त्य गरी विद्यालयलाई शान्तिक्षेत्र र वालमैत्री विद्यालय घोषणा गर्ने

३. विद्यालयमा सुशासन कायम गरी अभिभावकहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने

४. आधारभूत तह देखि माध्यमिक तहसम्म प्रविधिमैत्रि बनाउदै जाने

५. बालविकास केन्द्रमा पर्याप्त मनोरन्जनात्मक सिकाइ सामग्रीहरुको व्यवस्था गर्ने

६. पालिका भित्रको शिक्षकहरुलाइ प्रविधि सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने

२.६ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि

योजनाको अन्त्य (२०३३) सम्ममा निम्नानुसारको उपलब्धि प्राप्त हुनेछः

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर हुनेछ ।

२. आधारभूत शिक्षाको उमेर समूहका सबै बालबालिकाले न्यनूनतम सिकाइ सक्षमतासहित आधारभूत तह पूरा गरेका हुनेछन् ।

CamScanner

३. माध्यमिक विद्यालय उमेरका सबै बालबालिका विद्यालयमा भर्ना भई गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गरेको हुने ।

४. आवश्यकतामा आधारित अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरू सबैका लागि सुनिश्चित भई साक्षर, आत्मनिर्भर र सचेत सिकाइ समाज (Learning Society) निर्माणमा योगदान हुने ।

५. विद्यालय शिक्षा पद्धतिमा सुशासन कायम हुनेछ र योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा नतिजामुखी प्रणाली स्थापित भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने ।

६. विद्यालय तहको पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकतामा वृद्धि भई विद्यालय तह पुरा गर्ने एउटा व्यक्ति दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत भाषिक, सामाजिक, विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी तथा गणितीयलगायतका सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध ,रोजगारउन्मुख हुने ।

७. सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकद्वारा सिकारुकेन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापमा आधारित शिक्षण सिकाइको माध्यबाट विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधार हुने ।

८. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तर सुनिश्चत हुने ।

९. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलता (well-being) मा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधारसहित सुरक्षित तथा रमाइलो (joyful) सिकाइ वातावरणमा पूर्ण पहुँच तथा सहभागिता हुने ।

१०. आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित हुने ।

११. सबै विद्यालयमा आवश्यक सक्षमताका आाधार पुरा भई बालमैत्री तथा अपाङ्गता मैत्री भौतिक पूर्वाधार सहितको सिकाइ वातावरण तयार हुने ।

CamScanner

२.७ अपेक्षित मुख्य कार्य सम्पादन सूचक (परिमाणात्मक नतिजा)

यस योजनाका अपेक्षित मुख्य कार्य सम्पादन सूचक (परिमाणात्मक नतिजा) निम्नबमोजिम हुने छ ।

क्र.सं.	सूचक	सूचकहरुको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८३	२०८५	२०८७	सूचकको स्रोत	तथ्यांकको स्रोत
१.	**प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा**							
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	२६.८	३८.८६	६०.२	९९.३३	**Toolkit**	EMIS
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८६.२	८९.५	९४.०	९९.०		
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	३७.७	४९.०	७१.०२	९८.७५		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	६८.६	७३.०	८५.०	९५.0		
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)							
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर (%)	स्थानीय	७६	८३.६	९१.९६	९९.९९		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९६.९	९७.५	९९.०	१००		
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१२८.१	११९.०	१०७.०	१०५.२		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२१.९	११५.०	१०७.०	१०५.०		
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९७.२	९९.०	९९.५	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९७.१	९९.०	९९.५	१००		
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१२१.५	१११.३५	१०६.३	१०२.०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११९.२	११५.०				
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	२९.१	४९.४	७८.२	९९.९९		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९८.३					
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	१४१.५	१२७.३५	११५.६	१०५.९		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११३	११०	१०७	१०५.०		
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९५.६	९६.१	९७.५	९९.८		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९३.०					
२.८		स्थानीय	८३.४	८९.४	९४.२	९९.७		

	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)		प्रदेश						
			राष्ट्रिय	८५.८	९३.१	९५.५	९९.५		
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)		स्थानीय	२१.१	१९.१	१६.३	१३.४		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२२.२	२०.०	१५.०	१०.०		
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*		स्थानीय	१.२२	१.१८	१.१२	१.०१		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०६			१.०१		
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)		स्थानीय	८३.४	८७.२	९४.५	१००		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	९३.४	९९.०		१००		
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)		स्थानीय	९८.८	१०२.४	१०६.६	११०.६		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	११०.४					
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)		स्थानीय	८०.७	८६.४	९१.४	९८.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७९.३			९५.०		
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)		स्थानीय	८०.७	८३.७	८९.४	९६.८		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७२.७			९५.०		
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*		स्थानीय	१.२२	१.१९	१.१५	१.१०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०१	१.०१				
२.१६	कक्षा ३ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	४७.८	५५.६	७०.८	९५.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोही बमोजिम पछि राखिने					
		गणित	स्थानीय	कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोही बमोजिम पछि राखिने					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१७	कक्षा ५ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह	नेपाली भाषा	स्थानीय	५६.०	६५.०	८०.०	९५.०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४५.०	५२.०	६०.०	७०.०		
		गणित	स्थानीय	६७.५	७४.५	८६.०	९८.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२८.३	४०.०	६०.०	७०.०		

CS CamScanner

	हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	अङ्ग्रेजी	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१८	कक्षा ८ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५६.६	६४.५	७६.८	९५.०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६८.५	७०	७२	७५		
		गणित	स्थानीय	४२.९	५५.५	७०.५	९०.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	५३.५	६०.०	६५.०	७०.०		
		विज्ञान	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४३.८	५०.०	६०.०	७०.०		
२.१९	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	आधारभूत (कक्षा १-५)	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२.९	१.०	०.५	०		
		आधारभूत (कक्षा १-८)	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६.६		१.०	०		
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)		स्थानीय	४२.२	४५.५	५०.०	५०.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४३.७	४५.०	५०.०	५०.०		
३.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)								
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)		स्थानीय	१८.८	३८.८	७५.०	९६.०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४७.६		६५.०			
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)		स्थानीय	३३.८	५०.५	७७.०	९९.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७१.४			९९.०		
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)		स्थानीय	१.०३	१.०२	१.०१	१.००		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०२	१.००	१.००	१.००		
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)		स्थानीय	२८.५	४५.०	६६.८	९२.०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	९७.५					
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)		स्थानीय	७७.६	८३.२	८८.४	९६.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६०.३					
३.६			स्थानीय	२३.३	३५.५	६३.७	८८.२		
			प्रदेश						

	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	राष्ट्रिय		२४.०					
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय		१२.९	१५.०	२२.२	३०.०		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		२०.६	२२.०	२७.०	३३.०		
३.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी मध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	विज्ञान						
			प्रा.व्या.	१२.५	१८.०	२४.५	३०.०		
		प्रदेश	विज्ञान						
			प्रा.व्या.						
		राष्ट्रिय	विज्ञान			१५.०			
			प्रा.व्या.	१०.०	१७.०	३०.०			
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि* (अङ्कमा)	नेपाली भाषा	स्थानीय	६३.०	६९.०	७८.८	८५.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		गणित	स्थानीय	५४.०	६५.५	७५.०	८८.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		विज्ञान	स्थानीय	३७.०	४८.५	७६.५	८५.०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	४९.०	६०.०	७५.०	८९.५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
४.	जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा								
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय		६२.९	७०.०	८५.५	१००.०		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		५८.०		९५.०			
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		८२.०	८९.०	९५.०	१००		
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	स्थानीय		७०.९	८०.८	९०.५	१००		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		९२.०		९९.०			
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	स्थानीय		०.८९	०.९१	०.९५	०.९९		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		०.६५			०.८०		
५.	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकास तालिम								
५.१		स्थानीय							
		प्रदेश							

CS CamScanner

	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	राष्ट्रिय		३१.०	४०.०	५०.०	७५.०		
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह)उत्तीर्णजनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	छात्रा						
			छात्र						
		प्रदेश	छात्रा						
			छात्र						
		राष्ट्रिय	छात्रा						
			छात्र						
६.	सुशासन तथा व्यवस्थापन								
६.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		२५६:१	२००:१	१२०:१	३५:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		२४:१		३०:१	३०:१		
६.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		१३२:१	८०:१	६०:१	३०:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		३०:१		३०:१	३०:१		
६.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		४८५ :१	२५६:१	११८:१	४०:८		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		३३:१	३१:१	३०:१	३०:१		
६.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		२९:१	२५:१	२०:१	२०:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		४०:१		३०:१	३०:१		
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	स्थानीय		२६८:१	१२०:१	८०:१	३०:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		४१:१	३५:१	३०:१	३०:१		
७.	शिक्षामा लगानी								
७.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट*(%)	स्थानीय		१९	२५	३०	३०		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		१०.६८	१५.०	१७.०	२०.०		

CS CamScanner

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

परिचय

प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा आधारभुत तहको एक महत्वपुर्ण उप क्षेत्र हो । चार बर्ष उमेर पुगेका बालबालिकालाई दिईने शिक्षालाई प्रारम्भिक बालशिक्षा भनिन्छ । शारीरिक मानसिक (बौद्धिक) संवेगात्मक र सामाजिक क्षेत्रको समुचित विकासलाई नै बाल बिकासको आधारमा लिएको हाल रहेको छ । हाल बालविकास केन्द्र विद्यालयमा आधारित तथा समुदायमा आधारित २ प्रकारका रहेका छन् । प्रारम्भिक बालविकासकक्षादेखि १२ सम्मलाई सरकारले विद्यालय शिक्षाको संरचनामा राखेको छ ।

पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ का अनुसार चार वर्षको उमेर पूरा भएका बालबालिकालाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ भने चार वर्ष उमेरभन्दा मुनिका बालबालिकालाई शिशु विकास केन्द्रबाट शारीरिक मानसिक वा बौद्धिक संवेगात्मक र सामाजिक विकास तथा स्याहारका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सकिने कुरा उल्लेख छ । प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको मुख्य उद्देश्य विविध किसिमका मनोरञ्जनात्मक सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापका माध्यमद्वारा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग पुर्याउनु र कक्षा १ मा प्रवेशका लागि तयारपार्नु हुने छ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका ७ सक्षमताहरू मा सर्वाङ्गीण विकासका क्रियाकलापमा संलग्नता पोषणयुक्त खाना र स्वस्थकर बानी विकास वैयक्तिक सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन सरसफाइ र सामाजिक बानी व्यवहारको अवलम्बन सिर्जनात्मक सोचको विकासर भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास रहेका छन् ।

नेपालको संविधानको धारा ३९(३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताकोहक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को आठौं संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अंगको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्तव थप पुष्टि भएको छ । बालबालिकाको शारीरिक मानसिक संवेगात्मक सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आजको आवश्यकता रहेको छ ।

विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले प्रारम्भिक शिक्षामा पहुँच गुणस्तरमा जोड दिइएको छ भने शिक्षा नीति २०७६ ले बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा केन्द्रित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई

CamScanner

गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु पर्ने उदेश्य लिएको छ भने उपयुक्त पूर्वाधारसहितको बालमैत्री वातावरण सुनिश्चित गरी प्रारम्भिक बालविकासको अवसर विस्तार गर्ने तथा तीनै तहका सरकार र अभिभावकको साझेदारीमा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास एवं विद्यालय शिक्षाको पूर्वतयारीका लागि कम्तीमा एक बर्षको प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गर्ने रणनीति लिएको छ । त्यस्तैगरी १५औ योजनाले प्रारम्भिक शिक्षा लाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगका रुपमा लिइ सबै बालबालिकाहरुको पहुँचको सुनिश्चित गर्ने रणनीति लिइएको छ भने कार्यनितका रुपमा बालविकासको विकासको लागि लगानी साझेदारी गर्ने दक्ष योग्यता पुगेका शिक्षकबाट सेवा प्रदान गर्ने प्रारम्भिक शिक्षाको ब्यवस्थापनको न्युनतम मापदण्ड पुरा गर्ने लिएको छ ।

३.१.१ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा जम्मा २१ वटा बालविकास केन्द्रमा २१ जना बालविकास सहजकर्ता रहेका छन् । प्रारम्भिक बाल विकासमा अध्यापन गरिने बालविकास सहजकर्ताको शैक्षिक योग्यता कक्षा १२ उतिर्ण र सबै तालिक प्राप्त रहेका छन । बाल विकसा सहजकर्ता सबै महिला नै भएकाले १००% महिला नै रहेका छन । यस क्षेत्रमा मुलत सबै बालविकास केन्द्रहरु सरकारले तोकेका मापदण्ड पुरा नभएका,बालविकास शिक्षामा सबै बालबालिकाहरुको पहुँचमा अझै पनि १० प्रतिशतले नआएको देखिन्छ भने इसीडिको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना भएको ९० प्रतिशत पाइन्छ। त्यस मध्ये लैङ्गिकत्ताको अधारमा ४८% छात्रा र ५२% छात्र रहेका छन ।

त्यसैगरी बालविकास केन्द्र बालबालिका घरबाट १० देखि १५ मिनेटको पैदल दुरीमा छ । भूगोल जनसंख्या बस्ती आदिलाई मध्यनजर गरी नक्साङ्कनको आधारमा बालविकास केन्द्रको नयाँ स्थापना गर्नुपर्ने जरुरी हुन आउँछ । यसै गरी स्थापना भएका बालविकास केन्द्रहरूको संस्थागत विकासका साथै थप व्यवस्थापन गर्न जरुरी छ भने नयाँ स्थापना हुने बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना लगायत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जानु जरुरी हुन आउँछ । लगानी र स्रोत व्यवस्थापनलाई हेर्दा नेपाल सरकारबाट बाल विकास सहजकर्तालाई प्रति महिना १०,००० (दश हजार) र पोषाक भत्ता वार्षिक १०,००० (दश हजार)निकासा दिने गरिन्छ र स्थानीय सरकारले प्रति महिना रू ५,००० दिई रहेको छ । वर्तमान समयलाई हेर्दा यो पारिश्रमिक न्यून रहेको ले जीवन निर्वाह गर्नको लागि नेपाल सरकारले न्यूनतम अधारभूत तहको तलब र स्थानीय सरकारले थप रू ५,००० (पाँच हजार) भत्ताको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ । तत्काल बाल विकास केन्द्रहरुलाई बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, वातावरणमैत्री बनाउनको लागि आउने दुई वर्ष भित्रमा २१ वटा बालविकास केन्द्रको लागि जम्मा रू १,००,००,०००(एक करोड) बजेट स्थानीय सरकारले लगानी गर्नु पर्ने छ । नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसार सबै बालविकास केन्द्रलाई व्यवस्थीत गरिनेछ।

CamScanner

क्रसं.	बाल विकस रहेका विद्यालयको को नाम	केन्द्र संख्या	वार्ड नं.	खानेपानी छ । छैन	RAMP छ । छैन	WASH छ । छैन	SITTING CARPET छ । छैन	ECD kits	CORNERS छ । छैन
१	श्री राम मा .वि. मटिहानी	२	८	छ	छ	छ	छ	छ	छ
२	श्री राम जानकी दवि मटिहानी.आ.	३	८	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
३	श्री रा वि.आ.ज. मटिहानी	२	६	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
४	श्री ल .वि.मा.न. सिमरदहि	२	९	छ	छ	छ	छ	छ	छ
५	श्री जनता आ .वि. सानो धिरापुर	१	१	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
६	श्री राष्ट्रिय मा .वि. सिरसिया	२	१	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
७	श्री ने .वि.आ.स.रा. धिरापुर आवर	३	२	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
८	श्री फैजुल गुरवा मदरसा आ .वि. बरदाहा	१	२	छ	छ	छ	छ	छ	छैन
९	श्री नेमझौरा.वि.मा.ज.रा. विसनपुर	२	४	छ	छ	छ	छ	छ	छ
१०	श्री राम जानकी आविसनपुर .वि.	२	५	छ	छ	छ	छ	छ	छ

११	श्री राष्ट्रिय आ .वि. गोवरौडा	१	५	छ	छ	छ	छ	छ	छ

३.१.२ अवसर र चुनौतिहरु

यस क्षेत्रको चुनौतिका रुपमा सहजकर्ताहरुले विद्यालयमा शिक्षकको अभावले अन्य कक्षाहरु पनि सहजिकरण गर्नु पर्ने बाल विकास सहजकर्ताले कम पारिश्रमिक प्राप्त गर्नु बालविकास केन्द्रहरुको बर्गीकरण नगर्नु धेरै बालविकास केन्द्रहरुका सरकारले ताकेका न्युनत्तम मापदण्ड पनि पुरा नगर्नु । मुलत यस क्षेत्रका मुख्य समस्या तथा चुनौतिहरुमा यस प्रकार रहेका छन

- प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको न्युत्तम मापदण्ड पुरा गर्दै बालबालिकाहरुको सर्वाङ्गिण विकास गर्नु
- पिछाडीएका वर्गका बालबालिकाहरुलाई बाल शिक्षाको पहुँचमा सुनिश्चत गर्नु
- योग्यता तथा तालिम प्राप्त सहजकर्ताको ब्यवस्था गर्नु तथा टिकाइ राख्नु
- सबै बालविकास केन्द्रहरुमा तोकिएको पाठ्यक्रम अनुरुप सहजीकरण गर्नु
- प्रारम्भिक बालहेरचाहा पोषण सुरक्षा तथा सिकाइका सम्बन्धमा अभिभावक जागरण गर्नु

३.१.३ उद्देश्य

यस पालिकाको प्रारभ्भिक बालविकास तथा शिक्षाको क्षेत्रमा देहाय बमोजिमको हुने छ

- ५ बर्ष मुनिको सत प्रतिशत बालबालिकाहरुलाई प्रारभ्भिक बालविकास तथा शिक्षामा पहुँच सुनिश्चत गर्नु ।
- बालविकास केन्द्रहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड मार्गदर्शक पुस्तिका २०६७ को पहिलो संशोधन २०७५ को मापदण्ड अनुसार बनाएर गुणस्तरीय बनाउनु ।

३.१.४ रणनीतिहरु

योजनाका उद्देश्यहरु हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

१. संघीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड र ढाँचा अनुसार निश्चित अनुदानका आधारमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन स्थानीयतहले गर्नेछ । प्रदेश सरकारले क्षमता विकास समन्वय तथा सहजीकरणका माध्यमबाट स्थानीय सरकारलाई सहयोग गर्नेछ ।

CS CamScanner

२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्साङ्कन पुनर्वितरण र आवश्यक भएमा नयाँ स्थानमा केन्द्र स्थापना गरी प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाउमेर समूहका सबै बालबालिकाहरुलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा सेवा उपलब्ध गराउने ।
३. जटिल भौगोलिक क्षेत्रमाबसोबास गर्ने लोपोन्मुख तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका ४ वर्षका बालबालिकालाई समेट्नकालागि आवश्यकतामा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका विभिन्न नमूनाहरु विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।
४. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न र सबै बालबालिकाका सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न समयसापेक्ष पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथाअनुकुलन गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
५. सबै प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा लगानी सुनिश्चित गरी केन्द्रको न्युनतम मापदण्ड पुरा गराउनलागत सहभागिताप्रारुप २०७७ लाई परिमार्जन गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
६. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार समुदाय गैरसरकारी संघसंस्था निजी क्षेत्र र विद्यालयहरुलाई जिम्मेवार बनाइने छ ।

३.१.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- सबै प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूले न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।
- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

नतिजा

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा उल्लेख गर्ने । उदाहरणका लागि

क्रसं	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना सँङ्ख्या	५१३	५१३	५१६	५२७	५३२	५३७
२	तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्र	६३.८६	६३.८६	६८.०९	७२.५९	७७.४०	८२.५२

CamScanner

३.१.६ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तालिका ३.१.६ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप (उदाहरण)	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालबिकाश सम्बन्धी न्युनतम मापदण्ड निर्देशिका २०६७ अनुसार मापदण्ड पुरा पहिलो संसोधन २०७५	पटक		१			१	३	३
२	घुम्ती बालविकास केन्द्र विस्तार	पटक			१		१	३	३
३	बालविकास सहजकर्ताका लागि मन्टेश्वरीमा आधारित ३० दिने तालिम	पटक		१		१		२	२
४	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण	पटक			१			२	२
५	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा एकजना सुसारे कर्मचारीको व्यवस्थापन	संख्या		३	३	३	५	२१	२१
६	गर्भवती र नवजात शिशु पोषणमा अभिभावक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१०	१०
७	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था	केन्द्र	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२१
८	शिक्षकको क्षमता विकास तथा वृत्ति विकास	संख्या		५	५	५	६	२१	२१
९	सिकाइ क्रियाकलाप सहजीकरणमा मातृभाषाको प्रयोग	केन्द्र	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२१
१०	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको शिक्षकहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा वृद्धि	पटक	१			१		३	३

CS CamScanner

११	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सरोकारवालाको सहभागिता	पटक	१	१	१	१	१	१०	१०

३.२ आधारभूत शिक्षा

परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार "आधारभूत शिक्षा "भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा हो। विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७२ ले विद्यालय शिक्षाको पुनर्संरचना गरेर कक्षा १-८ लाई आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गरेपछि विद्यालय शिक्षा हाल दुई तहको भएको छ। प्राथमिक र निम्न माध्यमिक तहलाई मिलाएर बनाइएको आधारभूत तहलाई संविधानको धारा ३१ मा ना (१)गरिकको मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको छ । गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षाले गरिबी घटाउन मद्दत गर्ने र व्यक्तिको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सक्ने तथा यसबाट समाज र राष्ट्रलाई नै विकासको पथमा अगाडि बढ्नमा सहयोग हुने कुरा विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन्। युनेस्कोको एउटा प्रतिवेदनले यदि कम आय भएका मुलुकका सबै विद्यार्थीहरूले आधारभूत पढाइ सीप हासिल गरेर विद्यालय छाड्ने हो भने १७ करोड १० लाख मानिसलाई गरिबीबाट माथि उठाउन सकिने तथ्य प्रकाशन गरेको छ। आधारभूत तहको शिक्षाको महत्वलाई दृष्टिगत गरेर नै यसलाई योजनाबद्ध रूपमा व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउनका लागि मटिहानी नगरपालिकाले यस योजनामा आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा १ देखि ८ सम्मको शिक्षामा पहुँच गुणस्तर तथा समता र व्यवस्थापकीय प्रवन्धको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरि आगामी दश वर्षका लागि यस तहको शिक्षा विकासका उद्देश्य रणनीति नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र तथा संघ प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारभित्र पनि राखेको छ। संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकार जिम्मेवार हुनुपर्ने देखिन्छ ।

CamScanner

३.२.१ वर्तमान अवस्था

मटिहानी नगरपालिका भित्र हाल कक्षा १-५ सञ्चालित ६ र कक्षा १-८ सञ्चालित १ कक्षा १ सञ्चालित मदरसा ७ गरी आधारभूत विद्यालयहरूको संख्या १४ वटा रहेको छ । आधारभूत तहमा विद्यमान अवस्थाको लिङ्गको आधारमा विद्यार्थी हेर्दा सामुदायिक विद्यालयतर्फ कक्षा १-५ मा ५४ प्रतिशत छात्रा र ४६ प्रतिशत छात्र, ६-८ मा ५२ प्रतिशत छात्रा र ४८ प्रतिशत छात्र भर्ना भएको अवस्था छ । यसरी हेर्दा सामुदायिक विद्यालयमा छात्राको प्रतिशत उच्च छ । । आधारभूत तहमा कार्यरत शिक्षक मध्ये ४३ प्रतिशत महिला रहेको देखिन्छ ।समग्रमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात हेददा खेरि १:२५६ देखिन्छ । यस नगरपालिका भित्र कक्षा १-८ सम्मा कक्षा छाड्ने विद्यार्थीको संख्या २२२ र दोहर्याउने विद्यार्थीको संख्या ७४९ रहेका छन् ।

आधारभूत शिक्षामा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरु-

१. निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
२. सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्दि गरी विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने।
३. विद्यालयको प्रशासनिक भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई अपाङ्ग मैत्री बालमैत्री बनाउने ।
४. विद्यालय व्यवस्थापन तथा जनसहभागितामा परिवार समुदाय गैरसरकारी संघ संस्था निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने ।
५. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा दक्षतामा वृद्धि गरि शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने।

३.२.३ उद्देश्य

यस योजनाले आधारभूत शिक्षासम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्य राखेको छ -

१. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु
२. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी राष्ट्रिय औसत उपलब्धी बराबर बनाउने
३. विद्यालयको भौतिकशैक्षिक र व्यवस्थापकीय वातावरणमा सुधार गरी बालमैत्री समावेशी सुरक्षित र जवाफदेहीबनाउनु

३.२.३ रणनीति

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ -

१. विद्यालय नक्साङ्कनमार्फत् सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयमा विद्यार्थी सँख्या अनुसार अपुग दरबन्दी माँग गर्ने साथै नगर शिक्षकको ब्यवस्था गरी दरबन्दीलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने।

CamScanner

२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकारले आवश्यक कानुन तर्जुमा तथा आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने।
३. विद्यालय बहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरि उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
४. वैकल्पिकपरम्परागत शिक्षा तथा सिकाइ/खुला/अनौपचारिक/लक्षित कार्यक्रम प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम आवासीय सुविधा आदि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
५. विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक सुविधा सुनिश्चितता गर्ने।
६. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको दक्षतामा वृद्धि गरी शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्ले प्रयोग गर्ने।
७. शिक्षकलाई पेशागत तालिमको लागि आवश्यक वातावरण सिर्जना गर्ने।
८. मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ कै अभिन्न अङ्गको रूपमा प्रयोगमा ल्याएर विद्यार्थीलाई कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गरिनेछ।
९. विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण गरिनेछ।
१०. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार गर्न स्थानीय स्वास्थ्य एकाइ मार्फत विद्यालयमा पोषण कर्नर स्थापना गरी सचित्र स्थानीय पोषण पाठ्यक्रम तयार गरी लागू गर्ने।
११. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन तथा न्युनिकरण सम्बन्धी ज्ञान दिने।
१२. विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको प्रशासकीय तथा व्यस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने।
१३. प्रत्येक ५ पाँच वर्षमा शिक्षकहरुलाई नगरपालिका स्तरमा सरुवा गरिने छ ।
१४. कक्षा ३ सम्म एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

३.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य उपलब्धिहरू

- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको तथा गुणस्तर अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

नतिजाहरु

१. विद्यालय नक्साङ्कन मार्फत् सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालय दरबन्दीलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन भएको हुने ।
२. स्थानीय सरकारले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने ।
३. आधारभूत तह पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

CS CamScanner

४. स्थानीय तहले आवश्यक सहकार्य गरी विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति सचेत बनाउने ।

५. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरि सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा विस्तार गरिने ।

६. जनशक्तिको क्षमता विकास गर्दै आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षा र शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

७. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि राष्ट्रिय औसत उपलब्धिसँग बराबर हुने ।

८. प्रत्येक विद्यालयमा अङ्ग्रेजी माध्यममा कक्षा सञ्चालन गर्ने

३.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

तालिका ३.२.५ आधारभूत शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालयमा नक्शाङ्कन पुनर्वितरण र समायोजन	पटक		१	१			३	१	पालिका
२	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन	पटक		१	१			३	२	पालिका, संघ
३	आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना	प्रतिशत	९७.५	९८.१	९८.५	९८.७	९९	१००	३	पालिका
४	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	संख्या	०	१	२	२	३	१३	४	पालिका , संघ
५	स्थानीय पाठ्यक्रम	कक्षा		५	८				५	पालिका

	२०७८ को कार्यान्वयन									
६	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप संकट तथा योजना तयारी महामारीलगायत का परिस्थितिप्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	१०	६	पालिका
७	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	संख्या	१	२	२	२	२	१३	७	
८	विद्यालय पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा दिवा खाजा	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	८	
९	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	निरन्तर	१००	१००	१००	१००	१००	१००	९	
१०	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१०	
११	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	निरन्तर							११	
१२	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	१२	

CamScanner

१३	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	प्रतिशत	१०	१०	१०	१०	१०	१००	१३	
१४	सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	प्रतिशत	१०	१०	१०	१०	१०	१००	१४	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ। संविधानले एकातिर विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने अर्कोतिर संघ प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारभित्र पनि राखेको छ। संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले आम नागरिकका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकारलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट दिशा निर्देश गरेको छ। शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९- १२ सम्मलाई माध्यमिक शिक्षाको रुपमा राखेको छ। अनिवार्य आधारभूत शिक्षा अन्तर्गत सबै बालबालिकाले कक्षा ८ सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि विद्यार्थीको रुचि र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा परम्परागत साधारण र प्राविधिक धारको शिक्षा छनोट गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ। यस तहको शिक्षालाई जीवनोपयोगी,उत्पादनमूलक,प्रविधियुक्त,सीपमूलक र व्यावहारिक बनाउनु पर्दछ। आधारभूत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सीपको उपयोग गरेर आफ्नो रुचि र क्षमताअनुसार विद्यार्थीले साधारण शिक्षाको लक्ष्य लिएर विभिन्न विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने लक्ष्य लिने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक र व्यावसायिक सीप हासिल गरेर भविष्यमा आय आर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने निर्णय माध्यमिक तहको शिक्षाले गर्नुपर्दछ। मटिहानी नगरपालिकाले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त सीपमूलक निःशुल्क बालमैत्री र समावेशी गराउने नीति लिएको छ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

मटिहानी नगरपालिका भित्र कक्षा १-१० सञ्चालित ३ वटा,कक्षा १-१२ सञ्चालित २ वटा र कक्षा ८-१२ सञ्चालित १ वटा गरी माध्यमिक तहको विद्यालयहरुको संख्या ५ जसमध्ये राम मा.वि. मटिहानीमा प्राविधिक धार अन्तर्गत कमप्यूटरको पठन पाठन शैक्षिक सत्र २०७६ बाट शुरु भएको छ । माध्यमिक तह कक्षाको ९-१२ को खुद भर्ना दर १८.०८ र कुल भर्ना दर ३३.०८ छ । माध्यमिक तहमा विद्यामान अवस्थामा लिङ्गको आधारमा विद्यार्थी हेर्दा सामुदायिक विद्यालय तर्फ कक्षा ९-१२ मा ५१ प्रतिशत छात्रा र ४९ प्रतिशत छात्र, साथै प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयमा ४४

CamScanner

प्रतिशत छात्रा र ५६ छात्र रहेका छन । यस तहमा खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचांक १.०३ र शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२६८ रहेको छ।

निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई पहुँच योग्य बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

१. माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित गर्ने।
२. विद्यार्थीको सिकाइ गुणस्तर सुधार गरी सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि गर्ने ।
३. प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गर्ने।
४. विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री बनाउने।
५. शिक्षकको वृत्ति विकासलाई पारदर्शी नतिजामा आधारित र अनुभवी योग्य बनाई व्यवस्थित गर्ने।
६. विद्यालय शिक्षालाई समावेशी र समतामूलक बनाउने ।
७. विषयगत दरबन्दीको व्यवस्था गरी विद्यालयमा सक्षम जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने।
८. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र .अ. व्यवस्थापन गर्ने ।

३.३.२ उद्देश्य

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित पालिकाका उद्देश्यहरु

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चीत गरी गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।
२. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार गरी बालमैत्री समावेशी र शुरक्षित बनाउनु ।
३. माध्यमिक शिक्षामा खुद भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउनु र कक्षा छोड्ने र दोहोर्‍याउने दर घटाउने ।
४. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु र प्राविधिक तथा व्यवहार कुशल सीपलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।

३.३.३ रणनीति

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ :

१. विद्यालय नक्शाङ्कनमार्फत सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण समायोजन तथा स्थापना गरीनेछ।
२. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न क्षमता विकास गरीने छ।
३. माध्यमिक तहमा सञ्चालन भइरहेको प्राविधिक धारमा थप २ क्षेत्र समेटिनेछ।
४. आवासीय माध्यमिक विद्यालय विस्तार गरीनेछ।

CS CamScanner

५. हरेक विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
६. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक कामकाज गर्ने गरी योग्यता र क्षमताको आधारमा प्रध्यानाध्यापक व्यवस्थापन गरिने छ।
७. विद्यालयको भौतिक शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाइनेछ।
८. एउटा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आकर्षण बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गरीनेछ।
९. आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण समायोजन तथा थप गर्नेछ।
१०. श्री राम माध्यमिक विद्यालय मटिहानीमा शिक्षा मानविकी कानुन प्रविधिक धार तर्फ कम्प्युटर तथा व्यवस्थापन विषयमा स्नातक कक्षा तथा CTEVT बाट H A / AHA कक्षा सञ्चालित गरी नमुना माध्यमिक विद्यालयको रुपमा स्तरोन्नति गरीनेछ।
११. श्री राजकीय संस्कृत मा वि मटिहानीमा आयुर्वेद र प्राकृतिक चिकित्सा तथा कृषि शिक्षाको कक्षा
१२. श्री लक्ष्मी नारायण मा वि सिमरदही र ने रा जनता मा वि मझौरा विष्णुपुर मा कक्षा ११र १२ संचालन गरिनेछ ।
१३. नेपाल राष्टिय सवोर्दय अधारभूत विद्यालय धिरापुर आवरलाई माध्यमिक विद्यालयमा स्तोरोनति गरिनेछ ।
१४. नेपाल राष्टिय माध्यमिक विद्यालय सिरसियामा कक्षा ११र १२ संचालन गरिनेछ ।
१५. प्रत्येक विद्यालयलाइ अङ्ग्रेजी माध्यममा कक्षा सञ्चालन गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथ नतिजा

उपलब्धि

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ ।

नतिजा

निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने तथा कक्षा छोड्ने र दोहोऱ्याउने दरमा कमी आउने।

१. सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने।
२. माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारतर्फको शिक्षा व्यवस्थित र विस्तार भएको हुने।
३. मध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने विद्यार्थीले न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने।
४. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने।

CamScanner

५. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र .अ. को व्यवस्थापन हुने
६. माध्यमिक तहमा जनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने।

योजनाको कार्यान्वियनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा उल्लेख गर्ने । उदाहरणका लागि

क्र स	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा भर्ना भएका विद्यार्थी सँख्या	८९५	८९५	११२३	११७७	१३८८	१३९६
२	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा भर्ना भएका विद्यार्थी सँख्या	२७२	२७२	२३८	२७९	३५५	४५५
३	विज्ञान विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सँख्या	०	०	०	०	०	०

CamScanner

३.३.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तालिका ३.३.५ माध्यमिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयारी	पटक		१				१	१	नगरपालिका
२	विद्यालयमा नक्शाङ्कन पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		१	१			२	२	नगरपालिका
३	प्राविधिक धारको शिक्षाको विस्तार	संख्या			२	१		३	३	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
४	शिक्षक योग्यताका मापदण्ड र दरबन्दी आधारको पुनरावलोकन	संख्या	०		१			१	१	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
५	आवश्यकताअनुसार स्कूल बसको व्यवस्था तथा खुला तथा दुर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक ल्पिक प्रबन्ध गर्ने	संख्या			१			२	२	,,

६	विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा फर्निचर शौचालय खानेपानी प्रतिशत स्थानीय तह सुधारको क्रियकलाप अनुसार	पटक		१	१	१	१	५	५	,,
७	नमुना माध्यमिक विद्यालय विस्तार	संख्या			१			१	१	,,
८	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	संख्या		१	१	१	१	४	४	,,
९	विद्यालय पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रम	प्रतिशत		१०	१५	१५	१५	१००	१००	,,
१०	क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन	संख्या		१		१		५	५	नगरपालिका
११	प्रकोप प्रति सचेत रहन योजना विकास	पटक		१		१		५	५	नगरपालिका
१२	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ
१३	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस विद्यार्थी	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	५०	नगरपालिका

	स्टेशनरी इत्यादि वितरण									
१४	पुस्तकालय सञ्चालन	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	५०	नगरपालिका
१५	सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	५०	नगरपालिका
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयारी	पटक		१				१	१	नगरपालिका

३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ

३.४.१ परिचय

अनौपचारिक शिक्षा औपचारिक शिक्षाको जननी हो। सिकाइ जन्म देखि मृत्युपर्यन्तसम्म चलिरहने प्रक्रिया हो । विभिन्न माध्यम र किसिमले जीवनोपयोगी ज्ञान र सीप हासिल गरेर समाजमा आफ्नो उपस्थितिलाई सशक्त बनाउन उपयुक्त शिक्षा अनौपचारिक र औपचारिक माध्यमबाट आर्जन गर्नुपर्ने हुन्छ। समुदायले विभिन्न योग्यता क्षमता सामाजिक आर्थिक सांस्कृतिक तथा धार्मिक विविधता समिश्रणको प्रतिनिधित्व गर्छन्। समुदायमा बसेका विभिन्न तप्काका व्यक्तिहरुमा रहेको अन्तर्निहित प्रतिभाको प्रस्फूटन गर्दै उनीहरुको जीवनस्तर उकास्न जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्न औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षामा राज्यले लगानी गरेको हुन्छ ।औपचारिक शिक्षाको निश्चित समयावधिमा हासिल गरेका ज्ञान र सीपले मात्र मानव जीवनलाई सार्थक बनाउन सक्दैन । अनौपचारिक शिक्षाको दायरा र अपरिहार्यताको आधारमा यसको गरीमा बढाउन राज्यको लगानी तथा ध्यान पर्याप्त नभएको वास्तविकता हो। गुणस्तरीय र प्रतिस्पर्धी जीवन बिताउन अनौपचारिक शिक्षाको विकल्प छैन। जीवनपर्यन्त सिकाइको अवधारणा नेपालमा जीवनपर्यन्त सिकाइलाई आधिकारिक रूपमा परिभाषित नगरिएको भए पनि सरकारी नीति तथा योजनालाई आधार मान्दा जीवनपर्यन्त सिकाइ अनौपचारिक र औपचारिक शिक्षाका माध्यमबाट जीवनभर गरिने सिकाइ हो।

CS CamScanner

३.४.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा विगतमा प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भएको तथा उक्त कार्यक्रम पश्चात् २०६२ सालदेखि पालिका भरमा दुई वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा आएका छन्। जसले निरन्तर रुपमा अनौपचारिक शिक्षा जीवनपर्यन्त सिकाइ र निरन्तर शिक्षाका बारेमा काम गर्दै आएका छन्। हाल सम्म यस पालिकामा सा र अन्य साक्षरता सम्बन्धी .के.सि.कार्यक्रमहरुबाट २ ४५६ जना साक्षर भएका छन् भने पूर्ण रुपमा निरक्षर २७७७ रहेका छन् जुनकूल जनसंख्यको १३.३प्रतिशत हुन आउँछ। सामान्य लेखपढ गर्न सक्ने जनसंख्या २२०७ रहेको छ । मटिहानीको कूल साक्षरता ४२.११ मा ३२.२१ापतिशत महिला रहेका छन् ।

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका चुनौतीहरू देहाय बमोजिम पहिचान गरिएको छ :

१. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको सहज र सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित ।
२. साक्षरता निरन्तर सिकाइ आयमूलक सीपसँगै समय सापेक्ष सूचना प्रविधियुक्त साक्षरता कक्षा सञ्चालन ।
३. मौलिक तथा परम्परागत सस्कृतिको पहिचान संरक्षण प्रवर्धन ।
४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समयसापेक्ष सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउनु ।
५. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड बनाउनु ।
६. पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक तथा थप सिकाइ सामग्रीहरू विकास
७. व्यक्तित्व विकासका लागि सामुदायिक सूचना केन्द्रघुम्ती पुस्तकालय स्थापना र प्रवर्धन गर्ने विषयलाई सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आवद्ध गर्ने ।
८. सहजकर्ताको क्षमता विकास ।

३.४.२ उद्देश्य

यस योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ-

१. पूर्ण साक्षर मटिहानीको रूपमा विकास गर्नु ।
२. साक्षरतालाई सीपसँग आवद्ध गरि रोजगारका अवसर प्रदान गर्नु ।
३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विकास र विस्तार गर्ने ।

३.४.३ रणनीति

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरीनेछ :

१. साक्षर नेपाल अभियान पूरा गर्न यस पालिकाले सामुदायिक सिकाइ केन्द्र विद्यालय विकास साझेदारनागरिक समाज टोल विकास राजनैतिक दल सञ्चार माध्यम अभिभावक र अन्य साझेदारहरू परिचालन गरिनेछ।
२. सामुदायिक तथा घुम्ती पुस्तकालय पहुँचको अभिवृद्धि गरिनेछ।

CamScanner

३. मौलिक एवम् परम्परागत ज्ञान तथा सीपको पहिचान संरक्षण प्रवर्धन एवम् हस्तान्तरणसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरीनेछ।
४. स्थानीय तहले सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आवश्यकतानुसार समायोजन पुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरि स्थानीय आवश्यकताका आधारमा सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्दै गरिनेछ ।
५. विज्ञ समूह निर्माण गरि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार गरिने छ ।
६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय बहुउद्देश्यीय संयन्त्रको रूपमा सुदृढीकरण गरि समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइ थलो को रूपमा विकास गरिनेछ ।
७. सबै नागरिकका लागि साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने ।

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने ।

नतिजा

१. लक्षित बर्ग र समुदायमा सिकाइ अवसरहरूको सिर्जना हुने ।
२. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई कार्य सञ्चालन हुने ।
३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विकास र विस्तार हुने ।
४. विज्ञ समूह निर्माण गरि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार हुने ।

स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा रोजगारीमूलक अनौपचारिक पाठ्यक्रम तयार हुने ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सीप (१५ वर्ष भन्दा माथि) * (%)	६२.९	६२.९	६९.६	७३.४	७७.६	८१.४
२	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सीप (१५वर्ष भन्दा माथिका महिला) (%)	५९.४	५९.४	६३.६	६७.९	७१.१	७५.४
३	आधारभूत सुविधासम्पन्न	२	२	२	३	३	४

CamScanner

	सामूदायिक सिकाइ केन्द्रको सँख्या						
४	सामूदायिक पुस्तकालयको सँख्या	०	०	१	१	२	२

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	निरक्षरहरुको विवरण संकलन	पटक	१					२	नगरपालिका
२	साक्षर	वडागत			२		२	९	नगरपालिका
३	स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा सा.सि.के सञ्चालन र व्यवस्थापन	संख्या			१		१	२	नगरपालिका
४	सामुदायिक पुस्तकालयलाई सामुदायिक केन्द्रसग आवद्ध गर्ने	पुस्तकालय							नगरपालिका
५	सा.सि.के.मा प्रविधिको विकास गर्ने	संख्या			१		१	२	नगरपालिका
६	सा.सि.के. ले समुदायमा आधारीत संघ सस्थासँग सहकार्य गर्ने	निरन्तर							सा. सि.के.
७	विज्ञ समूह निर्माण	पटक		१			१	२	सा. सि.के.
८	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास	संख्या			१	१	१	२	सा. सि.के.
९	परिचालकको क्षमता विकास	संख्या		१			१	२	नगरपालिका

३.५ अन्य उपक्षेत्रहरू

स्थानीय तहरूले माथि उल्लेखित चार उपक्षेत्र बाहेक शिक्षाका अन्य उपक्षेत्रहरूलाई पनि आफ्नो शिक्षा योजनामा समेट्न सक्दछन् । उदाहरणका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका वा गर्न इच्छुक पालिकाले सोसम्बन्धी उपक्षेत्र थप गर्न सक्छन् । त्यसैगरी उच्च शिक्षा तथा जनशक्ति विकास सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका वा गर्न इच्छुक पालिकाले सोसम्बन्धी उपक्षेत्र थप गर्न सक्छन् । यसो गर्दा माथिकै ढाँचामा सो उपक्षेत्र सम्बन्धी योजनाको विकास गर्न सकिन्छ ।

CS CamScanner

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

परिचय

मानव जीवनका लागि आइपर्ने विभिन्न समस्याहरु समाधान गर्नका लागि चाहिने ज्ञान सीप र क्षमता आर्जनका लागि एउटा मार्गनिर्देश नै पाठ्यक्रम हो। मानव जीवनका व्यावहारिक समस्या समाधान हुनु भनेको राष्ट्र र समाजका समस्या समाधान हुनु हो। वास्तवमा पाठ्यक्रमले शैक्षिक तथा सामाजिक जीवनदर्शन समकालीन समाजका वास्तविकताहरु सिकाइ प्रक्रिया एवं विषयवस्तु तथा ज्ञानको प्रकृति समेतलाई विचार गरि बालकका सिकाइ सम्बन्धी आवश्यकताको निदान गरेर विस्तृत योजना प्रस्तुत गरेको हुन्छ। पाठ्यक्रम विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया भएकोले समाज राष्ट्र र व्यक्तिको आवश्यकता र चाहाना अनुरुप परिवर्तन भइरहन्छ। निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरु प्राप्तिका लागि विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न अनुभवहरु हासिल गराउन निश्चित दिशा दिने कार्यक्रम नै पाठ्यक्रम हो ।

पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्राविधिक कार्य हो। यसमा विभिन्न व्यक्ति समूहसँगको सहकार्य आवश्यक हुन्छ। पाठ्यक्रम निश्चित रुपमा सान्दर्भिक हुनुपर्छ। समयसापेक्ष हुनुपर्छ। जनचाहाना पूरा गर्न सक्नुपर्दछ। कक्षाकोठा वातावरण अनुकूल हुनुपर्छ। व्यवहार योग्य प्रयोग योग्य पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सर्वत्र अपेक्षित विषयका रुपमा पर्छ। पाठ्यक्रम समावेशी हुनुपर्छ। यसले सबैको चाहाना प्रतिविम्वन गर्न सक्नुपर्छ। स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानीय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरि मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान सीप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरिनुलाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रुपमा लिइन्छ ।

पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन कुन विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा केकस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात् किन पढाउने के कस्ता क्रियाकलापका माध्यबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न केकसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो।

४.१.१ वर्तमान अवस्था

मटिहानी नगरपालिकाले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गर्दै आएको सर्वविदितै छ। यसै शैक्षिक सत्रदेखि यस पालिकाले आधारभूत तह कक्षा १-८ को स्थानीय विषयमा १०० पुर्णाङ्कको मैथिलि भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण भईसकेको र छपाईको क्रममा रहेको छ । स्थानीय

विषयले यस पालिकाको समग्रता झल्काउन मद्दत पुऱ्याई बालबालिकाहरुलाई आफ्नो परिवेश अनुकूलको विषयवस्तुमा सहज तरिकाले परिचित हुन सहयोग पुऱ्याउछ। स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तरसम्बधित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने गरी सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको आधारभूत तहमा स्थानीय कला संस्कृति भाषा इतिहास परम्परा सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बधित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरीएको छ। प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरूपअनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशतसम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य परियोजना कार्य वा सामुदायिक कार्यलगायतका व्यावहारिक अभ्यास गराउनु पर्ने व्यवस्था छ। त्यसै गरी यसले सिकाइमा प्रयोग गरीने माध्यम भाषाले सिकाइमा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकताअनुसार मातृभाषा स्थानीय भाषा वा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवनोपयोगी तथा व्यवहार कुशल सीपका रूपमा एकीकृत गर्नुका साथै सिकाइको माध्यमका रूपमा प्रयोगलाई विस्तार गर्ने र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने गरी प्रयोग गर्ने नीति लिएको छ ।

आधारभूत तह कक्षा १- ३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत उदार कक्षोन्नति नीति अपनाइएको छ भने आधारभूत तह कक्षा ४- ५ मा ५० प्रतिशत प्रयोगात्मक र ५० प्रतिशत निर्णायात्मक मूल्याङ्कन अपनाएइको छ। आधारभूत तह कक्षा ६- ८ मा ६० प्रतिशत प्रयोगात्मक र ४० प्रतिशत निर्णायात्मक मूल्याङ्कन अपनाएइको छ। आधारभूत तहको कक्षा ७ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अपनाइएको छ। कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा पालिका स्तरमा हुने छ। कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशन अनुरुप हुने गरेको छ।

४.१.२ उद्देश्य

यस योजनाले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

१. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।
२. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत समृद्ध मटिहानी नगरपालिका निर्माणका लागि सक्षम सिर्जनशील तथा प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न सहयोग गर्नु।
३. सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु।

CamScanner

४. आधारभूत शिक्षा कक्षा १ देखि ८ सम्म १०० पूर्णाङ्गक मैथिली भाषामा पाठ्यक्रम तयार गरी लागु गने ।

४.१.३ रणनीति

उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ :

१. स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष सान्दर्भिक गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई सम्मृद्ध मटिहानी निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्याङ्कनमा आधारित बनाइने छ।

२. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउन स्थानीय परिवेशमा आधारित पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियालाई अवलम्वन गरी परीक्षणका रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ र प्रभावकारिता आधारमा निरन्तरता प्रदान गरीने छ।

३. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन विषयवस्तु समावेश गरी विपत महामारी तथा सङ्कट व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न प्रारम्भिक कक्षा देखिनै बालबालिकालाई सक्षम बनाइँदै लगिने छ।

४. विपत महामारी तथा सङ्कटको समयमा सिकाइलाई निरन्तरता दिन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम् उपयोगमा जोड दिइने छ।

५. प्रारम्भिक कक्षाहरुमा सिकाइ सहजीकरणका निम्ति आवश्यकता अनुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषा लाई प्राथमिकता दिइने छ।

६. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ अवसर वृद्धि गर्न सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपिमा तयार गर्ने र श्रव्यदृश्यमा आधारित साङ्केतिक भाषाका शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याईने छ।

७. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन गरीनेछ।

८. आधारभूत तहको कक्षा ५ र ८ को वार्षिक परीक्षालाई पालिका स्तरीय वनाइ सुधार गरीनेछ।

४.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

विद्यालय तहमा रहेको आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानीय कला संस्कृति भाषा इतिहास परम्परा सीप तथा ज्ञान सकारात्मक सोच भएको निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरीक तयार गर्न सहयोग हुने।

CamScanner

नतिजा

१. स्थानीय पाठ्यक्रम २०७९ प्रारम्भिक बाल विकास देखि कक्षा ८ सम्म विकास तथा कार्यान्वयन हुने ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षादेखि आधारभूत तह कक्षा १-५ मा आवश्यकतानुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषा प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण हुने ।
३. शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गको रुपमा मूल्याङ्कन हुने ।
४. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप बालमैत्री अपाङ्ग मैत्री तथा स्थानीय सन्दर्भ सापेक्ष प्रभावकारी हुने ।
५. स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा सुधार अनुसन्धानमा आधारित हुने ।

प्रत्येक विद्यालयमा प्रत्येक विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि अनिवार्य कार्य सञ्चयिका फायल खडा भएको हुने ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय सँख्या	२७	२७	२७	२८	२८	२९
२	परीक्षामा स्तरीकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय सँख्या	१९	१९	२२	२४	२७	२८
३	स्थानीय भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय	२७	२७	२७	२८	२८	२९
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विद्यालय	२७	२७	२७	२८	२८	२९

४.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ कार्यान्वयन								
	स्थानीय पाठ्यक्रम परीक्षण	कक्षाविषय/	१-५	६-८					नगरपालिका
	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन	कक्षाविषय/		१-५	६-८				नगरपालिका
	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण	कक्षाविषय/		१-५	६-८				नगरपालिका

CamScanner

	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण	कक्षाविषय/	१-५	६-८					नगरपालिका
२	विद्यार्थी मूल्याङ्कन								
	नमुना साधन विकास	कक्षा		१-५	६-८		९-१२		नगरपालिका
	कार्य सञ्चयिका फायलको प्रयोग	/विद्यार्थी	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		विद्यालय
३	मातृभाषा वा स्थानीय भाषा								
	स्थानीय पाठ्यक्रमलाई मातृभाषा वा स्थानीय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	संख्या		१			१	२	नगरपालिका
	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिकालाई मातृभाषा वा स्थानीय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	कक्षा		१-५	६-८				नगरपालिका
४	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिमा आधारित डिजिटल सामग्री	प्रतिशत	५	६	७	१०	१५	७०	संघ

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रुपमा शिक्षक रहन्छन्। सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रकृतिमा सिकाइको गुणस्तर निर्भर रहने गर्दछ। शिक्षक सदैव आफूले अध्यापन गराउनु पर्ने विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरि विद्यार्थी अभिभावक तथा शिक्षकहरुबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ। वर्तमान समयका शिक्षकहरुमा आवश्यकीय सक्षमताहरु सुनिश्चित हुनु पर्दछ। शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्ने सहज तरिकाले सम्पादन गर्न सक्नुपर्दछ ।

गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य व्यावसायिक रूपमा दक्ष पेशाप्रति उत्प्रेरित समर्पित प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ। शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। सबै तहको शिक्षामा योग्य दक्ष समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ। नेपालमा विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच गुणस्तर समता सान्दर्भिकता सुशासन प्रवर्धनका लागि विगतमा सञ्चालित विभिन्न योजना परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले

CamScanner

शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको पाइन्छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्ने शिक्षक तयारी गर्ने कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइलाई गुणस्तरयुक्त बनाउने शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने शिक्षक पेशागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र औचित्यपूर्ण शिक्षक आपूर्ति र वितरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइने छ। यसमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ। वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गरि शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने सन्दर्भमा यस मटिहानी नगरपालिकाले कार्यक्रमका उद्देश्य उद्देश्य पूरा गर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्य मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

❖ **शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति**

शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नका लागि नेपालको पन्ध्रौं योजनाले (२०७६/७७- २०८०/८१) यस पेशामा अब्बल प्रतिभाहरूलाई आकर्षित गर्न विश्वविद्यालयमा उत्कृष्ट अङ्क हासिल गरेका व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ। शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ अनुसार शिक्षक हुनका लागि शिक्षण अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु पर्ने स्थायी शिक्षक हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उत्तीर्ण भएको हुनुपर्ने बढुवाका लागि निश्चित मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने र पेशाको सुरक्षा लगायतका कारणले शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठत पेशाका रूपमा लिइने अवस्था सुधार हुँदै गएको छ। नियमित रूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनीले शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको अवस्था छ। शिक्षक सेवा आयोगद्वारा सञ्चालित परीक्षामा सम्मिलित हुने युवाहरूको उल्लेख्य उपस्थितिले यस सेवाप्रति शिक्षित युवाहरूको आकर्षण बढ्दै गएको पुष्टि हुन्छ। शिक्षक सेवा आयोगबाट नियुक्तिका लागि सिफारिस भएका शिक्षकहरूलाई स्थानीय तहले विद्यालयमा नियुक्ति तथा पदस्थापन गर्ने कार्यको थालनी भएको छ।

CamScanner

❖ **शिक्षक तयारी**

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रुपमा शिक्षक रहन्छन्। सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रयस नगकृतिमा सिकाइको गुणस्तर निर्भर रहने गर्दछ। शिक्षक सदैंव आफूले अध्यापन गराउनु पर्ने विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरी विद्यार्थी अभिभावक तथा शिक्षकहरुबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ। वर्तमान समयका शिक्षकहरुमा आवश्यकीय सक्षमताहरु सुनिश्चित हुनु पर्दछ। शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्न सहज तरिकाले सम्पादन गर्न सक्नुपर्दछ।

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ बमोजिम आई एड वी.एड.वा एम .एड. गरेपछि अध्ययनअनुमतिपत्रका लागि योग्य मानिन्छ। अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र शिक्षकका लागि योग्य हुन्छ। शिक्षा ऐन २०२८ तथा शिक्षा (संशोधनसहित)नियमावली २०५९ र शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ मा भएको व्यवस्था अनुसार नेपालमा प्राथमिक र निम्नमाध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्रमा प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण वा कक्षा १२ वा अन्यबाट प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी १० महिने शिक्षक तालिम लिई अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेका र माध्यमिक तहका लागि शिक्षा शास्त्रबाट स्नातक तह उत्तीर्ण वा अन्यबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरी एक वर्षे वि एड गरी अध्यापन अनुमति प्राप्त गरेका व्यक्ति मात्र शिक्षक हुन योग्य मानिन्छ। यसै गरी माध्यमिक तह कक्षा ११ १२- मा अध्यापन गर्नका लागिस्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरि अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्ने प्रावधान छ। शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन भने शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ।

❖ **शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप**

कुनै पनि विषयवस्तु विद्यार्थी समक्ष पुऱ्याउँदा जे जस्ता विधि वा माध्यम अपनाइन्छ तिनले अपेक्षित उद्देश्य परिपूर्तिमा सघाउनु पर्दछ। कुनै पनि शिक्षण विधि शिक्षकले प्रयोग गर्ने तौरतरिका वा विषयवस्तुको स्वरुपमा भर पर्दछ। शिक्षण विधि छनौट गर्दा सकेसम्म विद्यार्थी केन्द्रित खालको अर्थात बालकेन्द्रित विधि अपनाउनुपर्छ जसमा बढी भन्दा बढी विद्यार्थीको सहभागिता रहोस। शिक्षण विधिको चयन गर्दा मुख्य रुपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान रुचि क्षमता चाहना उनीहरुको तहगत स्तर विषयवस्तुको प्रकृति र स्वरुप आदिका आधारमा छनौट गर्नु पर्छ ।

बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि मूलतः कक्षाकोठामा सञ्चालन गरिने शिक्षणसिकाइ क्रियाकलापमा भर पर्छ। विद्यालय तहको पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले पनि शिक्षण

CamScanner

सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित प्रविधिमैत्री परियोजनामा आधारित समूहकार्यमा आधारित सामुदायिक क्रियाकलापमा आधारित बनाउन जोड दिएको छ। नेपालमा विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्न जोड दिएका छन्। यसको फलस्वरूप विद्यालयको शिक्षणसिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने प्रविधिको प्रयोग गरि शिक्षण गर्ने बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन्।

- **शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति**

नेपालमा सर्वप्रथम वि सं १९९८ सालमा चिफ इन्सपेक्टर स्कूलको स्थापना सगै शिक्षक .सं. पेशागत सहयोग पद्धतिकोशुरुवात भएको देखिनछ। राष्ट्रिय शिक्षा पद्दति योजना २०२८ ले विद्यालय सुपरिवेक्षणबाट शिक्षक सहायता उपलब्ध गराउन प्राथमिक विद्यालय निरीक्षक माध्यमिक विद्यालय निरीक्षकहरूको व्यवस्था गरिएको थियो। ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना (१९८१-१९९१) र सो पश्चात् नेपालको शिक्षा सुधारका लागि धेरै परियोजनाहरू कार्यान्वयनमा आए। प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२०४२-२०४७) विज्ञान शिक्षा विकास परियोजना (१९८४-१९९१) आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२९४९-२०५४) पहिलो आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२०५६-२०६१) दास्रो प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना (सन् १९९९-१९९२) माध्यमिक शिक्षा विकास परियोजना (सन् १९९३-२०००) शिक्षक शिक्षा परियोजना (सन् २००२-२००९) विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (२०६७/२०६८-२०७२/२०७३) हुँदै हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले (२०७३/२०७४-२०७७/२०७८) समेत शिक्षकको पेशागत सहयोगलाई महत्व दिई विभिन्न तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको देखिन्छ। ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना तथा आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजनादेखि नै नेपालमा शिक्षक पेशागत सहयोगका लागि स्रोत केन्द्रहरू स्थापना भएर क्रमश तिनको सङ्ख्या बिस्तार गरि १०९१ स्रोत केन्द्रहरू तोकेकोमा १०५३ स्रोत केन्द्रहरू मार्फत शिक्षक पेशागत सहयोग प्रदान हुँदै आइरहेको थियो ।

शिक्षक पेशागत सहयोग, स्रोतकेन्द्र, अगुवा स्रोत केन्द्र, शैक्षिक तालिम केन्द्रहरु विद्यालय सुपरिवेक्षण शिक्षकको कार्यको अनुगमन तालिमको फलोअप कक्षा अवलोकन र पृष्ठपोषण प्रदान नियमित प्रधानाध्यापक बैठक शिक्षक अन्तर्क्रिया कार्यशाला छोटो अवधिको मागमा आधारित आदि तालिम सञ्चालन हुँदै आएका थिए।

CamScanner

❖ शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम

एकाइसौं शताब्दीको शिक्षक आफ्नो विषयमा निपूर्ण हुनुपर्छ। शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सम्बन्धी कलाकौशलबाट भरपूर्ण हुनुपर्छ। स्थानीय सरकारले प्रदेश सरकार तथा केन्द्र सरकारसँग समन्वय गरि शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकासका लागि निम्नानुसारका क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ प्रमाणीकरण तालिम पुनर्ताजगी तालिम अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम स्थानीय आवश्यकतामा आधारित मोड्युलर तालिम स्वप्रयत्नमा आधारित सिकाइ आदि। पेशागत रूपमा सक्षम दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार आउन सक्छ। यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ। शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौरतरिकाहरू छन्। शिक्षक तालिम कार्यशाला सेमिनार कन्फरेन्स क्रियात्मक अनुसन्धान शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल अवलोकन भ्रमण मेन्टरिङ आदि अवसरहरूबाट शिक्षकको पेशागत विकास सम्भव हुन्छ। नेपालमा शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ध्येयले नेपालमा विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले वि२०५० मा .सं. शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको स्थापना भएको थियो ।

❖ शिक्षक उत्तरदायित्व

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा शिक्षकको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ। शिक्षक बालबालिकाको भाग्य निर्माता अभिभावकको भरोसा तथा आशाको केन्द्र परिवर्तनको संवाहक र समाजको प्रतिष्ठित व्यक्ति हो। असल शिक्षकको सहायताबाट शिक्षाका उद्देश्य पूरा हुन सक्छ। शिक्षकका आचरण समाजका अन्य वर्गलाई अनुकरणीय बन्न सक्नु पर्दछ। शिक्षकमा समाजको मार्गदर्शक उपदेशक एवम् उदाहरणीय व्यक्तित्वको भूमिका सजिलैसँग निर्वाह गर्न सक्ने आर्दश गुणहरु हुनुपर्दछ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध हुनुपर्छ।

शिक्षक विद्यार्थी अभिभावक समुदाय तथा विद्यालय प्रशासक/ प्रधानाध्यापकप्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ। शिक्षक विद्यार्थीप्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफूले पढाउने विद्यार्थीहरूको सिकाइ तथा कार्यसम्पादनप्रति जवाफदेही हुनु पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धिमा भएको प्रगति र विकासमा जवाफ दिनु र विद्यार्थीको गुणस्तरीय जीवनका विषयमा जवाफदेही हुनु भन्ने बुझिन्छ। विद्यालयको आचार संहिता पालना गर्दै दैनिक कार्यतालिकाअनुसार अध्यापन गर्ने विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्ने त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई पेस गर्ने आदि कार्य शिक्षकले गर्नुपर्ने हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापकप्रति पनि उत्तरदायी हुनुपर्छ ।

CamScanner

यस नगरपालिकाले शैक्षिक सुधार घोषणापत्र तयार गरी विभिन्न निकायको भूमिका तथा जिम्मेवारी अन्तर्गत प्र   .अ.अ शिक्षकको भूमिका तथा जिम्मेवारी तोकी शिक्षकलाई आफ्नो पेशाप्रति उत्तरदायी बनाउने अभ्यास गरिनेछ ।

- **शिक्षकको आपूर्ति र वितरण**

  शिक्षा नियमावली २०५९ को नियम ९२ अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको विवरण अनुसूची १२ मा व्यवस्था गरिएको छ। पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा १ जना प्राथमिक विद्यालयमा ५० जनासम्म विद्यार्थी भएमा कम्तीमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा ३ जना, कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा ४ जना र माध्यमिक तह ९-१२ का लागि ८ जना शिक्षक रहने व्यवस्था उक्त नियमावलीमा छ ।

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका विद्यमान चुनौतीहरु निम्न बमोजिम छन्ः

१. शिक्षण पेशालाई सबैको रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नु ।
२. शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षण विधि र क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु ।
३. शिक्षक पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु ।
४. विषयगत आधारमा आवश्यक शिक्षक दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु ।
५. शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर र विस्तार गर्न ।
६. तहगत रुपमा परीक्षा सञ्चालन गरी अग्रिम रुपमा स्वयम्सेवक सूची प्रकाशन गर्नु ।

४.२.३ उद्देश्य

यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका देहाय बमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन् :

१. शिक्षकको छनौट नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु ।
२. शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली स्थापना गर्नु ।
३. सबै तहमा योग्यदक्ष तथा क्षमतावान् शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु ।
४. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको छनोट गर्नु ।

४.२.४ रणनीति

१. शिक्षक तालिमलाई विषयवस्तुको ज्ञान र शिक्षण सीपमा केन्द्रित बनाइने छ ।
२. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/परिमार्जन गरिनेछ ।

CS CamScanner

३. शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकासका लागि शिक्षण सीप विकाससम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिने छ ।
४. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग उपलब्ध गराइने छ। यसका लागि अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङको पद्धति विकास गरिनेछ ।
५. शिक्षक सरुवा हुँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरीनेछ ।
६. प्रत्येक ५ पाँच वषर् मा शिक्षकलाई नगरपालिका भित्र सरुवाको व्यवस्था गरिनेछ ।
७. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको करार सूची प्रकाशन गरिनेछ ।
८. प्रत्येक वर्ष शिक्षा क्षेत्रमा उत्कृष्ट योगदान पुर्याउने शिक्षकलाई शिक्षा दिवसको अवसरमा सम्मानित गरिनेछ ।
९. ५ वर्षे सेवा निरन्तरता संझौता गरि क्षमतावान् तथा मेधावी शिक्षकलाई एम्फिलवा. विद्यावारिधिका लागि छात्रवृत्ति सहितअनुसन्धानको अवसर दिइने छ ।

४.२.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

प्रविधिमैत्री क्षमतावान् र सक्षम शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार भएको हुने ।

नतिजा

१. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको लागि प्रतिस्पर्धा गराई २ वर्षे करार सूची प्रकाशन गरिनेछ।
२. शिक्षण पेशा प्रतिसपर्धी र सम्मानित हुनेछ।
३. स्थानीय तहबाट शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेशागत सहयोग प्राप्त हुने।
४. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/परिमार्जन तथा आपूर्ति हुने।
५. क्षमतावान् तथा मेधावी शिक्षकले एम्फिल.्वा विद्यावारिधिका अवसर पाएका हुनेछन् .।

योजनाको कार्यान्वियनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको सँख्या	२१	२१	२१	२२	२२	२३
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक (%)	७३	७३	७५	७७	७९	८४

CamScanner

३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक (%)	३१	३१	३५	३९	४३	४८

४.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	**भौतिक लक्ष्य ५) (वर्ष**					**भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)**	**कैफियत**
			१	**२**	**३**	**४**	**५**		
१	शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति								
	स्वयम् सेवक शिक्षक तयारी	संख्या		६	६			१५	नगरपालिका
	पालिका श्रोतबाट नियुक्त शिक्षकका लागि निर्देशिका निर्माण	पटक		१				१	नगरपालिका
२	शिक्षक तयारी								
	नया नियुक्त शिक्षकलाई सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन	आवश्यकता अनुसार						आवश्यकता अनुसार	संघ / प्रदेश/ नगरपालिका
३	शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप								
	शिक्षण सिकाइ नियमित गर्न मापदण्ड विकास	पटक		१				१	नगरपालिका
	उपचारात्मक शिक्षण पद्धति	पटक						निरन्तर	विद्यालय
	एक विद्यालय एक पुस्तकालय	संख्या		१	१	३	३	१२	संघ / प्रदेश/ नगरपालिका
	एक विद्यालय एक ICT ल्याव	संख्या	२	१	१	१	१	१२	,,
	शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति	निरन्तर						निरन्तर	,,
	शिक्षक पेशागत सहयोग मार्गदर्शन विकास गर्ने	पटक		१				१	नगरपालिका
	पेशागत शैक्षिक अवलोकन	पटक						निरन्तर	नगरपालिका
४	शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम								
	छोटो अवधिको पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक		१		१		३	नगरपालिका
	बाल विकास सहजकर्ताको लागि ३० कार्यदिने मन्टेश्वरी तालिम	संख्या		१	२	१	१	५	नगरपालिका
५	शिक्षक उत्तरदायित्व								
	शिक्षकले शिक्षणमा विताउने समयमा प्र.अ. लाई जिम्मेवार बनाउने	सबै विद्यालय	१२						नगरपालिका
	विद्यालयमा छुट्टै प्र.अ. पदको व्यवस्था गर्ने	संख्या		१	१	१	१	८	नगरपालिका

CamScanner

६	शिक्षकको आपूर्ति र वितरण विद्यार्थी संख्यको आधारमा दरबन्दी व्यवस्थापन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	१०	संघ / प्रदेश/ नगरपालिका
७	उत्कृष्ट शिक्षक सम्मान कार्यक्रम	प्रत्येक वर्ष	१	१	१	१	१	५	नगरपालिका

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

परिचय

मटिहानि नगरपालिका सामाजिक,आर्थिक, सास्कृतिक विविधता भएको स्थानीय तह हो। यहाँ विभिन्न भाषिक सांस्कृतिक तथा जातजातिगत समुदायहरूको बसोवास छ । साथै जातीयताका आधारमा हेर्दा यादव ९.४ दलित १२.०३, ब्राह्मण क्षेत्री/ ०.५८ तेलि ४.६ र मुस्लिमको २९.५, धानुक ६.४ अन्य ३७.४९ प्रतिशत रहेका छन् ।

मटिहानी नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ३६,१३६ रहेको छ, जसमा करिब १७,५९१ जना पुरुष (४९%) र १८,५४५ जना महिला (५१%) रहेका छन्। लैंगिक अनुपात ९४.४५ रहेको छ, जसअनुसार प्रत्येक १०० महिलामा करिब ९४.४५ पुरुष रहेका छन्। शिक्षाको अवस्था हेर्दा, कुल साक्षरता दर ५७.५% रहेको पाइन्छ, जसअनुसार करिब २०,७७९ जना साक्षर छन्। तीमध्ये पुरुष साक्षरता दर ६६.९% (करिब ११,७७० जना) र महिला साक्षरता दर ४८.८% (करिब ९,००९ जना) रहेको छ। यो तथ्यांकले महिला शिक्षामा अझै चुनौती रहेको देखाउँछ, र लैंगिक साक्षरतामा महत्वपूर्ण अन्तर विद्यमान छ। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्याको २.२% रहेको छ, जसमा पुरुष अपाङ्गता दर २.५% र महिला अपाङ्गता दर १.९% रहेको छ। यस अनुसार नगरपालिकामा करिब ७९५ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू रहेका छन्। यी सूचकहरूले नगरपालिकामा समावेशी र समान पहुँचमा आधारित नीति तथा कार्यक्रमहरू आवश्यक रहेको संकेत गर्दछ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

यहाँको लैङ्गिक अनुपात ०.९३ रहेको छ। नगर कार्यपालिका, वडा समिति, नगर शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, सामाजिक परीक्षण समिति तथा विभिन्न संघ-संस्थामा महिला र दलित समुदायको उल्लेखनीय सहभागिता रहेको छ । शिक्षा क्षेत्रमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI) निम्नानुसार छः आधारभूत तह (कक्षा १-५) को कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI in GER) **१.२२** रहेको छ । आधारभूत तह (कक्षा १-८) को कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI in GER) **१.२०** रहेको छ।

CamScanner

माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) को कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI in GER) **१.०३** रहेको छ।

दिइएको तथ्यांक अनुसार, आधारभूत तह (कक्षा १-५) र (कक्षा १-८) मा GPI **१.२२ र १.२०** रहेको छ, जसले बालिकाहरूको भर्ना दर बालकहरूको तुलनामा केही उच्च रहेको देखाउँछ। तर, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा GPI **१.०३** रहेको छ, जुन आधारभूत तहभन्दा कम भए तापनि अझै पनि १ भन्दा बढी छ। यसको अर्थ माध्यमिक तहमा पनि छात्राहरूको भर्ना दर करिब बराबरी वा केही मात्रामा उच्च रहेको देखिन्छ, जसले गर्दा शिक्षामा लैङ्गिक असमानता घट्दै गएको संकेत गर्दछ।

शैक्षिक समता र समावेशीकरण सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ-

१. लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा महिलाको सहभागिता सुनिस्चित गर्नु।
२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्ने ।
३. लक्षित समूहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुऱ्याउने ।
४. विद्यालयमा विभेदरहित बालमैत्री बनाउने ।

४.३.२ उद्देश्य

१. शिक्षाको मूल धारबाट वञ्चित रहेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याई गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने ।
२. शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने ।
३. विद्यालयलाई लैङ्गिकमैत्री अपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री बनाउने ।

४.३.३ रणनीति

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरि सोअनुसार प्रबन्ध मिलाइने छ ।
२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरिने छ ।
३. आवासीय विद्यालय मार्फत आवश्यकतानुसार पोशाक स्टेसनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने छ ।
४. विभेदरहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना गरिने छ ।
५. आधारभूत तहमा मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान गरिनेछ ।
६. लैङ्गिकमैत्री अपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माण गर्ने ।
७. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरिने छ ।
८. हरेक कार्यालय तथा विद्यालयमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति व्यवस्था गर्ने ।

CamScanner

४.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा निश्चित भएको हुने ।

नतिजा

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरि सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि गरि गुणस्तर सुधार हुने ।
३. विद्यालयमा भेदभाव रहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।
४. विद्यालयहरूमा अपाङ्गतामैत्री र लैङ्गिकमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।
५. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरिने ।
६. मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान गरिने

योजनाको कार्यान्वियनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा लैङ्गिक समता सूचक	१.२२	१.२२	१.२०	१.१४	१.०९	१.०३
२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा लैङ्गिक समता सूचक	१.२०	१.२०	१.२९	१.१४	१.०९	१.०३
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा लैङ्गिक समता सूचक	१.०३	१.०३	१.०२	१.०१	१.००	१.००

४.३.४ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्यहरु

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य १०) (वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	अवस्था र आवश्यकता पहिचान	पटक		१				२	नगरपालिका

२	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरी सहभागिता	निरन्तर		१			१		सा.सि.के.
३	वर्गीय आधारमा छात्रवृत्ति वितरण	निरन्तर							नगरपालिका
४	आवासीय विद्यालय मार्फत छात्रवृत्ति	निरन्तर							संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
५	विद्यालयहरूमा वालमैत्री अपाङ्गतामैत्री र लैङ्गिकमैत्री भौतिक संरचना निर्माण	संख्या	२	२	२	२	२	१९	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान गरिने।	निरन्तर							विद्यालय
७	मनोसामाजिक परामर्श	निरन्तर							विद्यालय
८	लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको क्षमता विकास	आवश्यकता अनुसार		१		१	१	२	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

४.४ दिवा खाजासहित पोषणतथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

परिचय

नेपालमा सन् १९७४ देखि छानिएका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो। आर्थिक वर्ष २०७६।०७७ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिकदेखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरीएको छ। नेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई आर्थिक वर्ष २०७७ ७८-मा यो लगानी करिब ८ अरब पुगेको छ। नेपालको हाल कार्यान्वयनमा रहेको पन्ध्रौं योजनालगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई स्वास्थ्य प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्न दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ।

- **विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण**

  विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले उनीहरूको संज्ञानात्मक क्षमता शैक्षिक उपलब्धि गुणस्तरीय जीवन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था राम्रो बनाइनु पर्दछ। वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि किशोरीका लागि फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की सिनेटरी पैड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन हुने गर्दछन्।

CamScanner

❖ **सरसफाइ तथा स्वच्छता**

विद्यालयमा हुने सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास तथा शिक्षाले बालबालिकाको स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने स्पष्ट छ। यसले बालबालिकाको भावी जीवनका लागि सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यासमा सहयोग गर्नाका साथै परिवार तथा समुदायमा पनि यसले सकारात्मक प्रभाव पारेको छ । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका केही कार्य भए पनि यसमा विपदजोखिम तथा महामारी समावेश गरि थप सुधार गर्नु आवश्यक छ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

यस पलिकाले आ व २०७६ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम शुरु गरे देखि यस पालिकाले २०७६ साल देखि कक्षा ५ सम्मका बालबालिकाहरुलाई दिवा खाजा उपलब्ध गराइरहेका छन् । हाल सम्म विद्यालय मार्फत ५४२२ विद्यार्थी लाभान्वित भएका छन्, साथै पालिकाबाट विद्यालय दिवा खाजा सम्वन्धी कार्यविधि निर्माण गरी विद्यालय दिवा खाजामा पूर्ण रुपमा जङ्क फुड निषेध गरि व्यवस्थापन गर्ने प्रयास गरिएकोछ ।

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ११ र महिला शिक्षक शौचालय ११ वटा छन्। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालल १९ वटा छन् ।विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका लागि स्थनीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रारम्भिक कक्षा देखि नै विषयवस्तु समावेश गरिएको छ।

दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरीएको छ -

१. दिवा खाजा स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।
२. सबै विद्यालयमा स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने ।
३. विद्यालय खाजाका लागि उपयुक्त स्वरूप निर्धारण गरी पौष्टिक तथा स्वस्थकर विद्यालय खाजा सुनिश्चित गर्ने ।
४. सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
५. विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानीय कृषि तथा व्यापारसँग जोड्ने ।
६. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पौष्टिक खाना प्रासिको सुनिश्चितता गर्नु।
२. विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका सेवामा सुधार गर्नु।
३. सरोकारवालाहरूको समन्वय तथा सहभागितामा सुदृढ गरी बालबालिकाको पोषणस्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु।

CamScanner

४.४.३ रणनीति

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरीनेछ -

१. शिक्षा स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रलाई समेत समेटी गरी विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनिति तयार गरिने।
२. बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयार गरी समूहमा हात धुने बानी विस्तार गरिनेछ।
३. सबै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्रथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिएको हुने।
४. अभिभावक आमा समूह मार्फत सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।
५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने।

४.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

क) उपलब्धि विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार भएको साथै स्वच्छ पिउने पानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने।

नतिजा

१. विद्यालय दिवा खाजा कर्यविधि २०७७अद्यावधिक तथा थप प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन भएको हुने ।
२. सबै माध्यमिक विद्यालयमा एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मी परिचालन हुने ।
३. सबै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरीएको हुने ।
४. स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा सम्बन्धी विषय समावेश हुने ।
५. सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
६. स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा सुनिश्चितता हुने ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका* (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००

CamScanner

२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका* (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५
४	वार्षिक रूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने विद्यालयको सँख्या	७	७	१२	१५	१९	२७
५	खानेपानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेका विद्यालय सँख्या	१२	१२	१५	२०	२४	२७
६	नर्सिङ् सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय सँख्या	०	०	२७	२७	२७	२७

४.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्यहरु

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	विद्यालय दिवा खाजा कर्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन	पटक		१				२	नगरपालिका
२	एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मि	संख्या			१	१	१	६	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या		५	५	५	४	१९	नगरपालिका
४	स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	कक्षा							विद्यालय
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	संख्या		५	५	५	४	१९	विद्यालय
६	स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	निरन्तर							विद्यालय
७	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण	निरन्तर		११	८			१९	विद्यालय
८	अभिभावक आमा समूह	संख्या		३	३	५	८	१९	विद्यालय

CamScanner

४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा

परिचय

परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध द्वन्द्व महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरिन्छ। यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई शुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो। यस अवधारणाअन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकाल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ।

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरीएपछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय घोषणा तथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न विभिन्न राष्ट्रहरूले आआफ्नो नीति-, कानुन तथा योजनाहरूमा परिस्थितिजन्य शिक्षा लाई (आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा) समावेश गर्ने गरेका छन्। विशेषतलामो द्वन्दको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव :, २०७२ को विनाशकारी भूकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड १९ लगायतका महामारीहरूका- प्रभावका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस शिक्षा क्षेत्रको योजनामा यस पालिकाले आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमिक प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ ।

क) यस खण्डमा मूलततीन प्रकारका आपतकालीन अवस्थाहरु समावेश गरिएको छ :

ख) प्राकृतिक प्रकोपभूकम्प : बाढीपहिरो हावाहुरी हिमपहिरो आगोलागी चटयाङ खडेरी दुर्घटना आदि।

ग) महामारी : झाडापखाला कालाज्वर हैजा भाइरल ज्वरो डेङ्गु टाइफाइड हेपाटाइटिस बर्डफ्लू क्षयरोग कुष्ठरोग ठेउला स्वाइन फ्लू कोभिड आदि सरूवा रोगहरू।

घ) युद्ध द्वन्द्व विस्थापन आन्तरिक तथा बाह्य :युद्ध एवम् द्वन्द्व तथा साम्प्रदायिक धार्मिक राजनीतिक आदि द्वन्द्व युद्ध शोषण दुराचार तथा अन्य कारणले नागरीकहरूको विस्थापन आन्तरिक तथा बाह्य स्थानान्तरणका कारण बालबालिकाले शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई शुरक्षित राख्ने।

CamScanner

४.५.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहको विद्यमान अवस्थाः

जलवायु परिवर्तनको असरबाट यस पालिका समेत अछुतो हुन सकेको छैन |यस पालिका प्राकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिमा रहेको छ | यस क्षेत्रमा विशेष गरि आगलागी, महामारी, डढेलो, बाढी, डुवान, लु-लाग्ने, आंधी हुरी (हुण्डरी) र पहिरो जस्ता प्रकोपहरु रहेका छन् | जसका कारण वर्षेनी कुनै न कुनै रुपमा विपद निम्त्याएको देखिन्छ | यस प्रकारको विपदबाट विद्यालय उमेर समुहका बालबालिकाहरु बढी प्रभावित हुने गरेको छ | कोभिड-१९ को महामारीबाट लगभग २ वर्ष विद्यालय संचालन हुन नसकी बालबालिकाको सिकाइमा ठुलो क्षति भोग्नु परेको थियो | तत्कालिन अवस्थामा उक्त विपदको समयमा विद्यार्थीहरुलाई सिकाईमा जोड्न विभिन्न बैकल्पिक सिकाईको व्यवस्था गरिएको थियो | यसै गरि बाढी र पहिरो र डुवानबाट समेत विद्यालय प्रभावित भएको पाइन्छ | यस पालिकामा पालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन भएको छ र शिक्षा समूह गठन गरि विपद प्रतिकार्य योजना समेत निर्माणको चरणमा रहेको छ | जलवायु परिवर्तनको असर र प्रभावलाई न्यूनिकर्ण गर्न बालबालिकाहरुलाई समय समयमा भिन्न अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु समेत संचालन भएको छ | यसका अतिरिक्त विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु समेत यस पालिकामा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यमा अग्रसर रहेको छ |

४.५.२ उद्देश्य

१. विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्नु ।
२. सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु ।
३. आपतकालिन अवस्थामा बैकल्पिक सिकाइका विधिहरु प्रयोग गरी बालबालिकाहरुको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्नु ।

४.५.३ रणनीति

१. स्थानीय सरकारले संकटको पहिचान मूल्याङ्कन का आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आ-आफ्ना विद्यालयको योजना तयार गर्ने छन् ।
२. विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापन गरिने छ ।
३. विद्यार्थी शिक्षक अभिभावकलाई प्रकोप रोकथाम र पुनर्स्थापनाका लागि क्षमता विकास गरिनेछ ।
४. विपद्मा सेवा प्रवाहको संयन्त्र विकास गरिनेछ ।

CS CamScanner

५. विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम गरी यसप्रति सरोकारवाला लाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

४.५.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता भएको हुने।

नतिजा

१. विद्यालयमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारीको योजना तथा क्षमता विकास हुने ।
२. स्रोतको व्यवस्थापन सहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली सक्रिय हुने ।
३. महामारीको समयमा स्वास्थ्य मापदण्ड तथा उपचारसहित सिकाइ निरन्तरता हुने ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	बालबालिकालाई आधारभूत जीवन-सीपसहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने माध्यमिक विद्यालय सँख्या	२	५	७			
२	हरितविद्यालय सँख्या	२	२	२	२	३	३
३	जलवायु परिवर्तन तथा दिगो विकास निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सँख्या	१	१	१	१	१	१
४	विपद प्रतिरोधी विद्यालय सँख्या	७	१२	१३	१५	१७	२०
५	विपद् तथा प्रकोप प्रतिकार्य व्यवस्थापन तथा पुनरुत्थान योजना बनाउने विद्यालय संख्या	०	१	३	५	७	१४

CamScanner

६	डिजिटल सिकाई सामग्रीहरुको पहुँचमा पुगेको बालबालिकाहरुको संख्या (%)	५०	६०	६५	७०	७५	८०

४.५.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क सं	प्रमुख क्रियाकलाप हरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						बजेटहरू	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	जिम्मेवार निकाय
			१	२	३	४	५	जम्मा	हजारमा (०००)		
१	नगरपालिका स्तरीय भूकम्प प्रतिरोध विद्यालय भवन निर्माण निर्देशिका स्वीकृति र कार्यान्वियन गरिने	पटक	१					१	१००	२	नगरपालिका, गैसस
२	विपद् तथा प्रकोप प्रतिकार्य व्यवस्थापन तथा पुनरुत्थान नीति, योजना तथा कार्यविधि निर्माण तथा पुनरावलोकन	पटक	१				१	२	१५०	३	संघ, नगरपालिका, गैसस
३	स्थानीय तह र विद्यालयको	पटक	निरन्तर						५००		संघ, प्रदेश, नगरपालि

CS CamScanner

	क्षमता विकास										का, गैसस
४	शिक्षक तथा वि.व्य.स. तालिम संचालन	पटक	१		१		१	३	२२५	५	संघ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस
५	विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलताको लागि सचेतना कार्यक्रम	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	१५०	निरन्तर	संघ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस
६	हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय निर्माण तथा प्रवर्द्धन गरिने	विद्यालय	२				१	३	५०००	७	संघ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस र विद्यालय
७	विपद प्रतिकार्य सामाग्रीहरु उपलब्ध गराउने	पटक(आवश्यकता अनुसार)	१		१		१	३	६००	५	संघ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार, विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको पठनपाठनका लागि आवश्यक न्यूनतम कक्षाकोठा क्षेत्रफल सम्बन्धी प्रावधानहरू प्रारम्भिक बालविकास (ECD) कक्षाका लागिः प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर क्षेत्रफल आवश्यक छ। आधारभूत तह (कक्षा १—८) र माध्यमिक तह (कक्षा ९—१२) का लागिः प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल आवश्यक छ। बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय,

CamScanner

पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवन लगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

४.६.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा कूल विद्यालय २७ मध्ये २० सामुदायिक र ७ सस्थागत विद्यालय छन्। सामुदायिक विद्यालय तर्फ ६४ भवन रहेकोमा ११ वटा पक्की भवन छन् जसमा साममुदायिक तर्फ १४६ वटा कक्षाकोठा पक्की छन् यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ। सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु १४ छात्र शौचालय तथा महिला शिक्षक शौचालय १ ४ वटा छन्। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय २३ बाहिरी श्रोत भएका विद्यालय ० र अन्य कुनै श्रोत नभएका विद्यालय० वटा छन्। विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका लागि स्थनीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रारम्भिक कक्षा देखि नै विषयवस्तु समावेश गरिएको छ। पालिका भरमा ११ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय ३ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला ४ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र १२ वटा विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ। विद्यालयको वातावरण तर्फ फर्केर हेर्दा १२ विद्यालयमा स्टाफ कोठा१ २ विद्यालयमा स्टोर कोठा ० विद्यालयमा खेलकुद कोठा साथै १२ विद्यालयमा पर्याप्त खेल मैदान रहेका छन्। यस पालिकामा २ वटा विद्यालयमा ४ कोठे पक्की भवन निर्माण र निर्माणधीन अवस्थामा छन्। अधिकांस विद्यालयमा तारजाली सहितको घेराबारा भएको छ भने केही विद्यालयमा प्रवेश गेट निर्माण हुने क्रममा रहेका छन् भने सभाहल राम मा.वि मा निमार्ण भएका छन ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छन् :

१. भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा स्थानीय तहको भूमिका ।
२. पूर्वाधार विकास कालाई गुणस्तरीय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउनु ।
३. शुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्नु ।
४. आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु ।
५. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु ।

CS CamScanner

४.६.२ उद्देश्य

१. शुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको आवश्यक मापदण्ड विकास र कार्यान्वयन गर्नु।

२. पूर्वाधारहरूलाई पारदर्शी एवं जवाफदेहीताका आधारमा बालमैत्री अपङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाउ

४.६.३ रणनीति

१. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ ।

२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरिनेछ ।

३. विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा शिक्षक प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष पानी शौचालय भान्सा वा खाजा घरलगायत सबैको योजना समावेश गरी डिजायन गरिनेछ ।

४. प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्तरोन्नती गरिनेछ ।

५. पूर्वाधार निर्माणसँगै शुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरीने छ ।

६. पूर्वाधार विकासकालागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरिनेछ ।

७. आंसिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार गरिनेछ

४.६.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

सबै विद्यार्थीहरूलाई शुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।

नतिजा

१. माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने ।

२. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ ।

३. पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्यास सहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने ।

४. पालिकाका सबै विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।

५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने ।

६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने ,।

CS CamScanner

७. सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेरबार र प्रवेश गेट निर्माण भएको हुने ।

योजनाको कार्यान्वियनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	०	०	१७	१९	२४	सबै
२	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा सँख्या	१०	१०	८	७	५	०
३	सबलीकरण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा सँख्या	४०	३०	२५	१८	१०	५
४	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने शौचालय सँख्या	१०	८	७	५	३	२
५	बाढी, पहिरो र डुवान लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नु पर्ने विद्यालय सँख्या	७	६	५	४	३	२
६	बालमैत्री र अपांगमैत्री विद्यालय संख्या	३	५	७	१०	११	१२
७	छुटै बालविकास कक्षाकोठा संख्या	१४	१७	२०	२२	सबै	

४.६.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक		१				१	नगरपालिका
२	पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि १० वर्षे गुरु योजना तयार	पटक		१				१	नगरपालिका
३	अपाङ्गमैत्री बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण	संख्या			१	१	१	5	नगरपालिका
४	पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारी	निरन्तर	निर	निर			निर	निरन्तर	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

			न्तर	न्तर			न्तर		
५	विद्यालयको मर्मत सम्भार	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		निरन्तर		निरन्तर	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवन	आवश्यक							नगरपालिका

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिचय

सूचना प्रविधि भन्नाले ध्वनी, तस्विर, अक्षर तथ्यांकको रुपमा सूचनाहरुलाई विद्युतीय यन्त्रहरु कम्प्युटर तथा दुरसञ्चारको प्रविधिको प्रयोग गरि भण्डारण, सम्पादन, सम्प्रेषण संग्रह र प्रवाहलाई चिनिन्छ । २१ औ शताव्दीको युग सूचना र प्रविधिको युगमा परिभाषित भइसकेको छ । अबको शिक्षा विश्वव्यापिकरण, प्रतिस्पर्धात्मक तथा आधुनिकताले भरिपूर्ण हुन जरुरी छ । विश्वका शक्तिशाली राष्ट्रहरु विश्व बजारमा आफ्नो मानव संसाधनलाई कसरी शुरक्षित राख्ने र आफ्नो प्रविधिलाई कसरी विश्व बजारसामू अग्रपंक्तिमा पुर्याउने भन्ने होडमा रहेका छन् ।

हालको कोभिड-१९ को विषम परिस्थितिमा सूचना प्रविधिको महत्व अझ बढेको छ । नेपाल सरकार शिक्षा बिज्ञान तथा प्रबिधि ,मन्त्रालयले मिति २०७७१८ मा जारी/०२/ गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजीकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड–१९ वा यस्तै प्रकारको विपद् वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्न कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन, अफलाइन, परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षा लगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन अध्यापन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ । यस निर्देशिकाले पनि सूचना प्रविधिलाई विशेष जोड दिएको छ । वैकल्पिक प्रणालीबाट सिकाइ गर्न सूचना प्रविधिको अहम भूमिका रहेको छ ।

शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ को ४८ मा सूचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षा प्रणालीको अंगको रुपमा एकीकृत गर्दै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थामा प्रविधिको पूर्वाधार विकास गर्ने र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने नीति ल्याइएको छ ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने, सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिनुपर्दछ ।

CS CamScanner

४.७.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाले आ.व.२०८१-०८२ मा १ वटा विद्यालयलाई विद्युत्तीय पुस्तकालय स्थापनार्थ आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरेको थियो साथै यस पालिकामा वैकल्पिक उर्जाको प्रविधिक सहयोगमा मिदास ई क्लास जडान भइ सञ्चालनमा आएका थिए-। हाल मल्टिमिडिया समेतको सुविधा भएका २ स्मार्ट वोर्ड भएको १ विद्यालय छन् ,। मटिहानीमा सबै विद्यालयमा विद्युतको पहुँच छ भने विज्ञान प्रयोगशाला कम्प्युटर प्रयोगशाला तथा इन्टरनेट सुविधा भएका विद्यालयहरु क्रमशः ,४ ,३ र १२ वटा रहेका छन् । यस पालिकामा ४ वटा विद्यालयका ५ जना शिक्षक कर्मचारीले शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोग गरेका छन् भने प्राय अधिकांस शिक्षकहरु प्रविधिको पहुँच भन्दा टाढा रहेको देखिन्छ ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ :

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार गर्न।
२. विस्तार गरिएका ईपुस्तकालयलाई प्रभा-वकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न।
३. शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि एकीकृत प्रणालीको विकास गर्न।
४. प्रविधिसम्बन्धी उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्न।
५. सबै विद्यालयलाई सहज हुने गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्न।
६. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न।
७. स्थानीय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन गर्न सरोकारवालको सक्रियाता बढाउने।

४.७.२ उद्देश्य

१. विद्यालय शिक्षालाई प्रभावकारी गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्ने ।
२. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
३. विद्यालयको व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने ।

४.७.३ रणनीति

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार गरी उपकरणको प्रवन्ध गरिने ।

CamScanner

२. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरी स्वयम् सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य गरिनेछ ।

३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री विकास गरीनेछ ।

४. सबै विद्यालयहरूमा सि क्यामरा तथा .सि.विद्युत्तीय हाजिरी जडान गरिनेछ ।

५. सूचना तथा सञ्चार प्रविधमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्दतिको विकास गरिनेछ ।

६. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलगायत सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने।

७. विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने।

८. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई मासिक रुपमा अद्यावधिक गरिनेछ।

९. विद्युत्तीय पुस्तकालय लाई वार्षिक रुपमा अद्यावधिक गरिनेछ।

१०.सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधको विकास गरिनेछ।

४.७.४ प्रमुख **उपलब्धि तथा नतिजा**

उपलब्धि

समुदाय तथा विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री बातावरण निर्माण भइ विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार ल्याइ सुशासन प्रवर्धन हुने ।

नतिजा

१. शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि अगुवा विद्यालय विकास गरि एक पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन डिजिटल ल्याव स्थापना सञ्चालन हुने ,।

२. विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भई सबैको पहुँच पुग्ने ।

३. स्थानीय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभ हुने ।

४. विद्यालयको तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस हुने ।

५. प्रत्येक वडामा एक फ्रि वाई फई चौतारी निर्माण गर्ने-।

६. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरी स्वयंसेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य गरिनेछ ।

७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधको प्रयोगमा विस्तार हुने ।

८. सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने ।

योजनाको कार्यान्वियनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	Internet connectivity भएका विद्यालयको सँख्या	१९	१९	२२	२४	२७	३०

CS CamScanner

२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय सँख्या	१९	१९	२२	२४	२७	३०
३	विद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालय सँख्या	२७	२७	२७	२८	२९	३०

४.७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार	संख्या		५	५	५	५	३०	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२	पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन डिजिटल ल्याव स्थापना	संख्या			१				प्रदेश/ नगरपालिका
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	संख्या		४	४	४	४	२८	विद्यालय
४	ईपुस्तकालय- आद्यावधिक र विस्तार	संख्या	२४			१०		३८	नगरपालिका
५	विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभको पहुच	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	८०	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस	संख्या			२०	३८			नगरपालिका
७	फ्रि वाई-फाई चौतारी	संख्या			२	१	३	९	नगरपालिका
८	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	निरन्तर							नगरपालिका
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधको प्रयोग	निरन्तर							नगरपालिका
१०	सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन					सबै			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

CamScanner

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

परिचय

शिक्षा पद्धतिमा निणर्य तथा कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्धलाई जनाउँदछ । शासकीय प्रवन्धमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन् । विद्यालय क्षेत्रको यो योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रवन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले तथा कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरि बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूले सहभागिता तथा सहमतिमा निणर्य गर्नु तथा निणर्य कार्यान्वयन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही भई पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ । शिक्षामा स्थानीय सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिका अनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना सहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप, संवैधानिक प्रावधान अनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्य मान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरि तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूची सहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । यस सन्दर्भमा संविधानमा संघीय एकाइहरूका लागि एकल र साझा अधिकार तथा दायित्वको रूपमा विषयहरू प्रस्तुत भएका सन्दर्भमा एकल अधिकार मूल रूपमा प्रभावी भई साझा अधिकार परिपूरक वा सम्पूरक भएर आउँछ भन्ने विषयलाई ध्यान दिनका साथै शिक्षामा विशिष्टीकृत प्रकृतिका कार्यको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विशेष प्रबन्धको आवश्यकतालाई पनि विचार गर्नु पर्दछ । त्यसैगरि योजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजाप्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व जस्ता पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ । यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा क्षेत्रमा यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरीएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजनाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित

CS CamScanner

कार्यक्रमहरूको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

परिचय

बदलिदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय सरचनाअनुसार स्थानीय सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार,ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास,सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत बिचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ। यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तरमा सुधार,अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार;प्रकोप तथा महामारीको अवस्थामा सिकाइ र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्ने प्रयास गरिएको छ भने त्यसका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति तथा क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ। यस खण्डमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी यस विद्यालय क्षेत्रको योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ। पहिचान गरीएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको लागि तयार गरिएको छ।

५.१.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि हाल संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ। मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय तहमा विभागीय रुपमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन्। त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग क्रियाशील रहेका छन्। यसैगरी प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय मार्फत शिक्षा, शिक्षा विकास निर्देशनालय र प्रत्येक प्रदेशमा शिक्षा तालिम केन्द्र रहेका छन् भने जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, प्रत्येक पालिकामा शिक्षा शाखाको व्यवस्था रहेको छ। पालिका स्तरमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनले तोकिए बमोजिमको २३ ओटा कार्यहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन्।

CS CamScanner

५.१.२उद्देश्य

यस योजनामा सुशासन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संरचना र क्षमता विकाससम्बन्धी उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्ः

१.विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको न्यून नतिजा सम्बोधनको लागि स्थानीय तहमा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न संरचना र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने

२.विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका शैक्षिक गतिविधिहरुको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि संयन्त्र र संस्थागत व्यवस्था गर्ने

३.समता तथा समावेशितालाई प्रोत्साहन गरी शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्ने

४.विद्यालयमा जनशक्ति, संरचना र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

५.१.३ रणनीति

१ विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको न्यून नतिजा सम्बोधनको लागि स्थानीय तहमा गुणस्तर . अभिवृद्धि गर्न भौतिक तथासांगठानिक संरचनाको सुधार गर्ने र पर्याप्त र तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्थापनमा जोड दिने

२ .विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका शैक्षिक गतिविधिहरुको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि नीतिगत र प्रणालीगत संयन्त्रको विकास र कार्यान्वयन गर्ने र संस्थागत व्यवस्थाका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति, वित्त व्यवस्थापन र नीति नियम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने

३ .समता तथा समावेशितालाई प्रोत्साहन गर्नका लागि आवश्यक पर्ने नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्नका लागि पारदर्शिता, जवाफदेहीता, नियमको पालना, कुशल नेतृत्व तथा सूचना सम्प्रेषणका लागि पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयन गर्न जोड दिने

४ .विद्यालयमा दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि पेशागत योग्यता र तालिमको व्यवस्था गर्नुका साथै भौतिक तथा सांगठानिक संरचनाको निर्माण गर्ने र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्नमा जोड दिने

५.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुने।

प्रमुख नतिजा

१. स्थानीय तहको शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि संयन्त्र, संरचना र जनशक्ति तयार हुने

२. स्थानीय सरकार, शिक्षाको शासकीय स्वरुप र विद्यालयको जिम्मेवारी, भूमिका, कर्तव्य, दायित्व र अधिकार सुनिश्चित हुने
३. शैक्षिक निकाय र जनशक्तिको दक्षता प्रवर्धन गर्ने, संयन्त्र निर्माण हुने र उक्त संयन्त्रले क्षमता सुधार गर्ने
४. शिक्षा सेवा प्रवाह सहभागितामूलक, कार्यसम्पादनमुखी, शिक्षार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतमूलक तथा समावेशिताको सिद्धान्तमा कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक र प्रभावकारी हुने

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क. स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	आवश्यक कानूनी प्रवन्ध र मापदण्ड विकास	संख्या	२	३	४	२	२	७	स्थानीय तह
२	शिक्षा तालिम केन्द्रको स्थापना	संख्या	०	१	०	०	०	१	स्थानीय तह
३	सूचना प्रणाली सुधार तथा सुदृढीकरण	पद्धति	५	४	३	३	३	१३	स्थानीय तह
४	प्र लाई कार्यसम्पादन करार गरी.अ. जिम्मेवार वनाउने	संख्या	५	४	३	३	३	१३	स्थानीय तह
५	शिक्षक तथा विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने	पद्धति	५	४	३	३	३	१३	स्थानीय तह
६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी संयन्त्र विकास	संयन्त्रव/डा	१	२	२	२	२	९	स्थानीय तह
७	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपत तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वय संयन्त्रको विकास	संयन्त्र	५	४	३	३	३	१३	स्थानीय तह र विद्यालय
८	शिक्षासम्बन्धी कार्यको लागि स्थानीय तहको जनशक्ति तथा संरचनाको क्षमता विकास गर्ने	संरचना	५	४	३	३	३	१३	स्थानीय तह

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

परिचय

कुनै पनि योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निमित्त व्यवस्थित, नीतिगत, प्रणालीगत र वैज्ञानिक प्रबन्धको खाँचो पर्दछ। योजना निर्माण, संगठन, नियन्त्रण, निर्देशन, नेतृत्व प्रदान जस्ता तत्वहरुले योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन्। यसैगरी शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयन गर्न पनि उल्लेखित तत्वहरुले प्रभाव पार्दछन्। शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध प्रभावकारी भएमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ।

CamScanner

अपेक्षित नतिजा तथा उपलब्धि हासिल गर्न कार्यान्वयनको उपयुक्त व्यवस्था हुनु आवश्यक छ। योजना कार्यान्वयन प्रबन्धमा सङ्गठन, निर्देशन, नियन्त्रण, संयन्त्र, जनशक्ति, नीति नियम,कानुन तथा मापदण्ड सहितको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व रहन्छन् ।

नेपालमा संघीय व्यवस्था अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई स्थानीय तहमा केही कानुनी प्रबन्ध सहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरीएको छ। त्यसैले कार्यान्वयन प्रबन्ध र सम्पादनका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास हुनु आवश्यक । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा दीगोपना, कार्यकुशलता, प्रभावकारितामा ध्यान दिनु पर्दछ। कार्यान्वयन प्रबन्धको समग्र पक्षलाई समावेश गरी स्थानीय तह र विद्यालय अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धको प्रक्रिया इङ्गित गरिएको छ।

५.२.१ वर्तमान अवस्था

मुलुक संघीय संरचनाको ढाँचामा रुपान्तरण भएसँगै नयाँ चिराबाट योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था छ। शिक्षा क्षेत्रमा पनि यसै अनुसार संरचनात्मक रुपान्तरण गर्नुपर्ने हुन्छ। संघमा रहेको शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना तर्जुमा, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य विषयगत मन्त्रालय, विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दछ। स्थानीय तहमा शिक्षा महाशाखाशाखा रहेका छन्/। विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनुका साथै शिक्षक मध्ये एक जनालाई प्रधानाध्यापक नियुक्त गरी विद्यालय सञ्चालनको जिम्मेवारी दिइएको छ।

स्थानीय तहमा कार्यसम्पादन गर्नका लागि परिवर्तन गरीएको उल्लिखित सङ्गठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन विद्यालय शिक्षामा सुशासन कामय गरी कुशल व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त नदेखिएको सन्दर्भलाई विचार गर्दा यस योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि वर्तमान प्रबन्धमा परिमार्जन तथा सुधार आवश्यक देखिएको छ। हालको संरचनामा देखिएका केही समस्या तथा चुनौतीहरू निम्न अनुसार छन् :

- स्थानीय शिक्षक सहायता पद्धति विकास गर्नु
- शिक्षक तालिमको क्षमता विस्तार गर्नु।
- स्थानीय तहमा जनशक्ति अभावले विद्यालयका लागि सहयोग तथा अनुगमन प्रणाली व्यवस्थित गर्न र सङ्गठन तथा दरवन्दी पुनरावलोकन गर्नु।
- विद्यालय शिक्षाका सन्दर्भमा स्थानीय तहको भूमिका तथा कार्य विवरण स्पष्ट गर्नु पर्ने
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको बजेटलाई एकीकृत गरी स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्नु।

CamScanner

- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूबीच समन्वय र सहकार्य सुदृढ गर्ने।

५.२.२ उद्देश्य

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।

५.२.३ रणनीति

१. संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।

२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने ।

३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ।

४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने ।

५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने ।

६. विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने।

७. विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने ।

८. वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने ।

९. अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।

१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

प्रमुख नतिजा

१. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

CamScanner

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तलको तालिकामा पालिकाले योजना कार्यान्वयनका लागि गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य

क्रसं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	एकिकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपत तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वय संयन्त्रको विकास र परिचालन	निरन्तर							निरन्तर	
५	प्र.अ.लाई कार्यसम्पादन करार गरी जिमवेवार बनाउने	संख्या	१	२	३	५	२	१३	स्थानीय तह	

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

योजनाको कार्यान्वयनको मुख्य थलो विद्यालय भएकाले विद्यालयमा कार्यान्वयनको उपयुक्त प्रवन्धका साथै स्थानीय तहले विद्यालयको क्रियाकलापहरुमा नियमित अनुगमन तथा कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुसार सहयोग, समन्वय र सहकार्य गर्नु पर्दछ । स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको समग्र योजना कार्यान्वयन प्रक्रियाका लागि निम्न लिखित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ ।

स्थानीय तहः

१. मटिहानी नगरपालिकाले संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेट समेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।
२. मटिहानी नगरपालिकाको शिक्षा शाखाको क्षमता विकास गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार समितिहरू निर्माण गर्ने ।
३. मटिहानी नगरपालिकाले कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने छन् ।
४. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार मटिहानी नगरपालिकाले कानुन, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने ।
५. मटिहानी नगरपालिकाले एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने, योजना निर्माणको आधारका रूपमा प्रयोग गर्ने र संघीय तथा प्रदेशमा समेत आवश्यक विवरण सहजै प्राप्त हुने सुनिश्चितता गर्ने ।
६. मटिहानी नगरपालिकाले शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा आदान प्रदानका लागि पालिकास्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चाल गर्ने ।

CS CamScanner

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि शिक्षाको भूमिका अहम हुन्छ। सभ्य समाज र समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि व्यक्ति, समुदाय र सरकारले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ। दक्ष, सीपयुक्त र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्नु नै शिक्षामा लगानी गरिएको हो। शिक्षामा गरिने लगानीले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ।

राष्ट्रिय आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकार र समुदायबाट विगत केही दशकदेखि शिक्षा क्षेत्रमा लगानीलाई विस्तार गरीएको छ। शिक्षामा गरीने लगानीले समाजको आकांक्षा, आवश्यकता, मान्यता र दीगो विकासको लक्ष्यका लागि कार्य गर्नु पर्दछ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालनको मूल जिम्मेवारी स्थानीय तहको भएतापनि शिक्षा साझा सूचीको विषय रहेकोले शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साथै समुदाय र नीजिक्षेत्रको समेत साझेदारी आवश्यकता पर्दछ।

शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकीकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्धका लागि ध्यान दिनुपर्ने महत्वपूर्ण पक्ष हुन्। शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत जुटाउने, स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग गर्ने भन्ने विषयमा ध्यान पुग्दछ।

यस सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना कार्यान्वयनका लागि लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरीएको छ। पहिचान गरीएका चुनौतीहरूको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रस्तुत गरी स्रोतको आकलन तथा लगानीका क्षेत्र र लागत अनुमान गरिएको छ।

६.१ वर्तमान अवस्था

मटिहानी नगरपालिकाकोशिक्षा क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा परियोजना अन्तरगतको बजेट विनियोजन गरेको छ। शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रूपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरूमा सहमति देखिन्छ। सबैको धारणा लगानी बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने प्रयासको महत्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ। नेपालका सबैजसो राजनीतिक दलको राष्ट्रिय तहको चुनावी घोषणापत्रमा कूल राष्ट्रिय बजेटको कम्तीमा २० प्रतिशत शिक्षामा लगानी गरीने कुरा उल्लेख गरिएको छ।

CamScanner

देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरीएको छ :

१. शिक्षासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश, स्थापित मूल्य र मान्यता, संवैधानिक प्रत्याभूति, राज्यले अख्तियार गरेका नीतिलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्न विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा लगनी वृद्धि र दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।
२. संघीय संरचना अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह विचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र बित्तीय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीको लागि जिम्मेवार बनाउने ।
३. संवैधानिक मार्गदर्शन तथा नीति अनुरूप निजी क्षेत्रबाट शिक्षामा गरीने लगानीको व्यवस्थापन र स्वरूप निर्धारण गरी सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायको रूपमा विकास गर्ने ।
४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विद्यार्थी अनुपात बनाउने सरकारको प्रतिवद्धता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान र परिचालन पद्धति सुनिश्चित गर्ने ।
५. वैदेशिक सहायता प्राप्ति, परिचालन, घट्दै गएको वैदेशिक सहायतालाई बढाउन र त्यसको दिगोपना सुनिश्चित गर्ने ।
६. आधुनिक प्रविधि विशेष गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।
७. शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रहरूः प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सरकारी लगानीको संरचना (प्राथमिकता र प्रतिशत) निर्धारण गर्ने ।
८. विद्यार्थीको सिकाइ तथा कुशलतामा केन्द्रित भई गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने गरी लगानी गर्न स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।
९. शिक्षामा समता तथा समावेशिता सुधार गरी आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहिन, विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न पर्याप्त लगानी प्राप्त गर्ने ।
१०. गैरसरकारी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण र प्रोत्साहन गर्ने
११. वित्तीय व्यवस्थापन कार्यकुशल बनाउन व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको क्षमता विकास गर्ने
१२. वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सरलीकृत गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्न ।

६.२ उद्देश्य

योजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका प्रमुख उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।
२. विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु ।

CamScanner

३. उपलब्ध सम्भावित स्रोतका आधारमा पहिचान गरीएका कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धाण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु ।
४. खर्चको प्रक्रिया,तीनै तहका सरकारको भूमिका र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।
५. लगानीको उपयोगको अवस्था जानकारी लिने विधि र प्रक्रिया उपयुक्त (प्रतिवेदन पद्धति) प्रस्तुत गर्नु र जवाफदेहिता स्पष्ट गर्नु ।

६.३ रणनीतिहरू

योजनाको वित्तीय व्यवस्थासम्बन्धी रणनीतिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् :

१. विद्यालय शिक्षाको लागि कानुनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरू बिचको लागत साझेदारीमा हुनेछ । यसका लागि कम्तीमा संघीय सरकारको शिक्षा क्षेत्रको लगानीको अनुपातमा प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले आ-आफ्नो स्रोतबाट थप लगानी हुने अपेक्षा गरिने ।
२. शिक्षामा सरकारी अनुदान खर्चको जिम्मेवारी स्थानीय तहको भएकोले आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थानीय तहलाई जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने ।
३. सरकारबाट प्रदान गरीने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख इकाइ विद्यालय भएकाले लक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने जवाफदेहिता विद्यालयको हुनेछ ।
४. शिक्षामा सार्वजनिक लगानी वृद्धि गरी कूल गार्हस्थ उत्पादनको ७ प्रतिशत र तिनै तहका सरकारबाट कूल बजेटको वार्षिक रूपमा २० प्रतिशत पुऱ्याइने छ ।
५. नेपालको वैदेशिक सहायता नीतिअनुरुप शिक्षाको बजेटमा हुने न्यूनता पूरा गर्नका लागि निश्चित लक्ष्य हासिल गर्न बाह्य स्रोतको परिचालन गरिनेछ ।
६. उपागमको अवधारणा अनुसार कार्यक्रम खर्च तथा नतिजामा आधारित खर्च गरिनेछ ।
७. सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्त्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा विकास गरिनेछ ।
८. मापदण्डका आधारमा शिक्षामा निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गरीने छ भने निजी क्षेत्रले सार्वजनिक सेवा ,सामाजिक दायित्त्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा रहने गरी विद्यालय शिक्षा सञ्चालन गर्न व्यवस्था गरिनेछ ।
९. अवस्था र आवश्यकताका आधारमा समानीकरण, समपुरक, शसर्त र विशेष अनुदानको अवलम्वन र उपयोग गरिनेछ ।
१०. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्वन गरिनेछ ।
११. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार गरी ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सबल बनाइनेछ ।

CamScanner

६.४ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						बजेट हजारमा (०००)	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	सरोकारित निकाय
			१	२	३	४	५	जम्मा			
१	विद्यालयहरुमा लेखासम्बन्धी सफ्टवेयरको व्यवस्था	संख्या		१	१	२	२	६	३००	१४	नगरपालिका
२	लगानीको लागि स्थानीय गैरससहरुसंग साझेदारी	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		निरन्तर	नगरपालिका
३	नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		निरन्तर	संघ, प्रदेश र नगरपालिका
४	विद्यालयको लेखा प्रणाली सुदृढिकरणको लागि लेखा सम्बन्धी तालिम संचालन	पटक	१				१	२	१५०	५	संघ, नगरपालिका र गैसस
५	विद्यालय प्र.अ. तथा वि.व्य.स. र शि.अ.स. का पदाधिकारीहरुको लागि सामाजिक लेखा परिक्षण तथा सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी तालिम	पटक	१		१		१	३		६	संघ, नगरपालिका र गैसस
६	सबै शैक्षिक संस्थाहरुको सामाजिक परिक्षण	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	१८७५	निरन्तर	संघ, नगरपालिका र गैसस
७	योजनामा आधारित स्रोत बांडफांड र	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		निरन्तर	नगरपालिका

CamScanner

	लगानी गर्ने प्रणालीको स्थापन										

६.५ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान (पहिलो पाँच वर्षको अनुमानित बजेट)

क्र.स.	शिक्षा योजनाका उप-क्षेत्रहरु	प्रस्तावित/अनुमानित बजेट (रु.लाखमा)	संघीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान अनुमानित बजेट (%)	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (%)	स्थानीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (%)	गैरससबाट प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (%)	**कैफियत**
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	२७२	६५%	५%	२०	१०%	
२	आधारभूत शिक्षा	१६७५	६५%	५%	१५%	१५%	
३	माध्यमिक शिक्षा	७१५	७०%	५%	२०%	५%	
४	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा	८२.५	६०%	१०%	३०%		
५	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	९	६०%	५%	१५%	२०%	
६	पाठ्यक्रम, पाठ्य पुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	२५	७०%		२०%	१०%	
७	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	२८		५%	९५%		
८	शैक्षिक समता र	१६	६०%	५%	१५%	२०%	

	समावेशीकरण						
९	दिवा खाजा सहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम	७४२	९५%		५%		
१०	आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा	४०	१०%	५%	२५%	६०%	
११	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	५९२	१०%	५%	१५%	७०%	
१२	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	५५	७०%		३०%		
१३	संस्थागत क्षमता विकास	१०	६०%	५%	२५%	१०%	
१४	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध	१०	६०%		३०%	१०%	
१५	लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन	१	१०%		८०%	१०%	
१६	अनुगमन तथा मुल्यांकन	१२	६०%		४०%		
	कुल जम्मा अनुमानित बजेट (रु.लाखमा)	४२८४.५					

CamScanner

अनुमान पहिलो पाँच वर्षमा लागि जम्मा ४२८४.५ लाख नेपाली रुपैया आवश्यक देखिन्छ जसमा शिक्षक, कर्मचारी तथा सहजकर्ताको कुनैपनि पारिश्रमिक जोडिएको छ ।

CamScanner

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

परिचय

शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोतसाधनको विनियोजन, वितरण, लगानीको प्रवाह, कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया, शैक्षिक क्रियाकलापहरू कार्यतालिका अनुसार कार्यान्वयन, लक्षित प्रतिफल प्राप्ति जस्ता विषयका बारेमा नियमित वा आवधिक रूपमा निगरानी, निरीक्षण, पुनर्निरीक्षण, पर्यवेक्षण एवम् जाँचबुझ गर्ने गराउने कार्य अनुगमन हो । यसले कार्यक्रमको प्रगति र वर्तमान स्थितिको बारेमा जानकारी गराउँदछ ।

शैक्षिक कार्यक्रमहरूको औचित्यता, सान्दर्भिकता, उपयुक्तता, दक्षता र प्रभावकारिताको सन्दर्भमा व्यवस्थित र उद्देश्यपूर्ण ढङ्गले जाँचबुझ तथा लेखाजोखा गरी मूल्य प्रदान गर्नु मूल्याङ्कन हो । मूल्याङ्कन प्रतिफल र प्रभावसँग बढी केन्द्रित हुन्छ । अनुगमन सामान्यतः कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा मात्र गरिन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालनका चरणका साथै कार्यक्रम सम्पन्न भए पश्चात् पनि गरिन्छ । अनुगमन र मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई पारदर्शी, नतिजामुखी, जवाफदेही र उत्तरदायीपूर्ण बनाउन सहयोग गर्दछन् ।

७.१ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य संघीय तहमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र लगायतका निकायहरूबाट, प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालयबाट, जिल्ला स्तरमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईबाट र स्थानीय स्तरमा स्थानीय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ । दीगो विकासको शिक्षा सम्बन्धी लक्ष्य नं ४ कार्यान्वयनका लागि तयार गरीएको कार्यढाँचा, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति, कार्यक्रम तथा बजेटका लक्ष्य मापनका लागि विकास गरीएका सूचक, मटिहानी नगरपालिकाका शिक्षा सम्बन्धि नीति, योजना तथा कार्यक्रमका आधारमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरीने गरिएको छ । वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयद्वारा तयार गरिएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा वार्षिक कार्यक्रमको अनुगमन सम्बन्धी प्रबन्ध गरिएको छ । विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा पूर्वाधार सम्बन्धी मुख्य सूचना प्राप्तिको आधारको रूपमा शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई लिइएको छ । विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक तथा भाषिक पृष्ठभूमि लगायतको विषयमा पनि तथ्याङ्क सङ्कलनको कार्य शुरू गरिएको छ ।

विद्यालय र पालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा शैक्षिक योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा समीक्षाको लागि शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको उपयोग गरिएको छ । यसका लागि हाल प्रयोगमा रहेको शैक्षिक सूचना प्रणालीमा सुधार गरी एकीकृत सूचना प्रणालीका माध्यमबाट स्थानीय सरकारले आवश्यक सूचना प्राप्त गर्न सक्ने बनाउनु आवश्यक छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका नतिजाका आधारमा कार्यक्रममा सुधार गर्ने परिपाटीलाई व्यवस्थित गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ

CS CamScanner

। उल्लिखित विश्लेषणका आधारमा यस योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

- शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि स्थानीय मापदण्डको विकास गरि मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण र निर्माण गर्ने दक्ष जनशक्ति तथा अनुगमनकर्ताको विकास गर्नु ।
- अनुगमनलाई योजनाबद्ध, नियमित र एकरूपता कायम गरी पर्याप्त साधनस्रोतको प्रबन्ध गर्नु ।
- अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको उपयोग गर्ने पद्धति विकास र अनुगमनको प्रतिवेदन व्यवस्थित गर्नु ।
- शासकीय संरचना फेरिएसँगै विद्यालय निरीक्षण र सुपरीवेक्षणको काम संगठित गर्नु ।
- तीनै तहका सरकारबिच अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहकार्य र समन्वय गरी एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्नु ।
- सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुनश्चितता गर्दै यसमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोगमा व्यापकता दिनु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निष्पक्ष, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउनु ।

७.२ उद्देश्य

१. प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली विकास गर्नु ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामुखी बनाउनु ।
३. योजना कार्यान्वयनका क्रममा देखिएका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु ।
४. योजनाको प्रारम्भदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गर्न सहयोग गर्नु ।

७.३ रणनीति

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको संयन्त्र निर्माण गरी उपयोग गर्ने
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग र सञ्जालीकरण गर्ने
३. शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरी आवश्यक सूचकसहित स्वचालित बनाउने
४. स्थानीय सूचकहरूलाई राष्ट्रिय सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने
५. शिक्षाका सबै कार्यक्रम, योजना, परियोजनाहरुको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन वेभसाइटमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने
६. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण र विद्यालय कार्य सम्पादन परीक्षणलाई व्यवस्थित र नियमित गरीने
७. सहभागितामूलक र नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गरीने
८. शैक्षिक योजना तथा कार्यान्वयनहरुको नियमित, आवधिक, मध्यावाधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली कायम गर्ने

CamScanner

९. सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण र प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने

७.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरु सम्बोधन गरि अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त भएको हुने ।

नतिजा

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधारमा नतिजा सुधार, संस्थागत संरचना र क्षमता विकास, कार्य सम्पादन परीक्षण व्यवस्थित एवम् प्रभावकारी र कार्यक्रमहरुको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने

७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तालिका ७.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका मुख्य क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य १०) (वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु तयार गर्ने	पटक	१	०	०	०	०	१	स्थानीय तह
२	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु अध्यावधिक गर्ने	पटक	०	१	१	१	१	५	स्थानीय तह
३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने	पटक	३	३	४	५	५	५०	स्थानीय, प्रदेश र संघ
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक समिक्षा र प्रतिवेदन (बार्षिक/चौमासिक)	पटक	३/१	३/१	३/१	३/१	३/१	१५५/	स्थानीय तह र विद्यालय
५	एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन पद्धतिमा सूचना अद्यावधिक गर्ने	पटक	२	२	२	२	२	१२	विद्यालय
६	विभिन्न कार्यक्रमको आवधिक मूल्याङ्कन गर्ने	पटक	०	२	२	२	२	१४	स्थानीय तह

CamScanner

७	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	पटक	०	३	३	३	३	९	स्थानीय तह
८	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह र विद्यालय

CamScanner

अनुसूची १: स्थानीय शिक्षा योजनाको प्रस्तावित ढाँचा

विषय प्रवेश
पालिका शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य
शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

परिच्छेद १ : परिचय
१.१ पृष्ठभूमि
१.२ मुख्य समस्याहरुः
१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरुः
१.४ अवसरहरुः

परिच्छेद २ : लक्ष्य निर्धारण
२.१ दूरदृष्टि
२.२ लक्ष्य
२.३ उदेश्य
२.४ रणनीतिहरु
२.५ कार्यनीति
२.६ अपेक्षित उपलब्धि
२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा
३.२ आधारभूत शिक्षा
३.३ माध्यमिक शिक्षा
३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ
३.५ अन्य उपक्षेत्रहरू (प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, आदि)

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु
४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास
४.३ शिक्षामा समता र समावेशीकरण
४.४ विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम
४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

CS CamScanner

४.७ शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन
५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन
परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

CamScanner